

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

Heřmanův Městec za 2. světové války

Petra Knollová

**Bakalářská práce
2010**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra historických věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Petra KNOLLOVÁ**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Spisová a archivní služba**

Název tématu: **Heřmanův Městec za 2. světové války**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Židé v Heřmanově Městci za 2. světové války
Kinští
Heřmanoměstecká škola za 2. světové války
Změny v životě obyčejných lidí
Odboj v Heřmanově Městci
Osvobození

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Janata, V., Kabeláč, M., Kobera, V.: Heřmanův Městec. 1994.

Bočková, E., Janata, V.: Heřmanův Městec: 680let od nejstarší písemné zprávy o Heřmanově Městci. Heřmanův Městec 2005.

Archiv města Heřmanův Městec, SOKA Chrudim.

Kabeláč, J.: Se znamením lekna. Heřmanův Městec 1998.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Jan Němeček, DrSc.

Katedra historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2008**

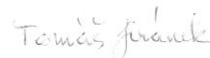
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2009**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Prohlášení autora

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 22. 3. 2010

Petra Knollová

Anotace:

Obsahem této bakalářské práce jsou dějiny Heřmanova Městce v období II. světové války. Je zde stručně popsána historie Heřmanova Městce, příchod německých vojsk při vytvoření Protektorátu Čechy a Morava i změny, které válka lidem přinesla. Popsána je také historie židovské komunity, která byla pro město vždy velice důležitá. Cílem této práce bylo zachytit život v obyčejném menším městě v tak kritickém období, jakým byla II. světová válka.

Klíčová slova: Heřmanův Městec, II. světová válka, Židé, odboj.

Annotation:

The content of this bachelor thesis is history of Heřmanův Městec in World War II. There is briefly described the history of Heřmanův Městec, the arrival of German troops in the creation of the Protectorate of Bohemia and Moravia as well as changes that the war brought to people. There is also described the history of the Jewish community that was always important for the city. The aim of this thesis was to capture life in an ordinary small town in such a critical period of World War II.

Key words: Heřmanův Městec, World War II, Jews, revolt.

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mi poskytli informace a byli mi ochotni věnovat svůj čas. Jedná se především o vedoucího mé práce PhDr. Jana Němečka, DrSc., který mi poskytl cenné informace a rady, bez kterých bych se neobešla.

Dále bych chtěla poděkovat pracovníkům Státního okresního archivu v Chrudimi za jejich ochotu a pomoc při mém bádání.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat řediteli heřmanoměstecké školy Mgr. Stanislavu Mrázovi, který mi umožnil nahlédnout do školní kroniky, a také místním pamětníkům, Ing. Bohuslavu Jeřábkoví a manželům Alžbětě a Jaroslavu Klasovým, kteří mi poskytli cenné informace.

Děkuji také všem ostatním, které jsem zde nejmenovala, ale kteří mi při práci pomáhali.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Historie města a zámku	4
2.1 Historie Heřmanova Městce do roku 1939.....	4
2.2 Historie zámku v Heřmanově Městci	8
3. Druhá světová válka	10
3.1 Předválečné období v Československu a jeho blízkém okolí.....	10
3.2 Vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava.....	12
3.3 Celosvětový průběh války	14
4. Heřmanův Městec v letech 1939 – 1945	16
4.1 Příjezd okupačních vojsk do Heřmanova Městce.....	16
4.2 Politická situace.....	17
4.2.1 Správa města	17
4.2.2 Rozpočty města.....	21
4.2.3 Civilní protiletectká ochrana a místní hasičský sbor	23
4.2.4 Národní souručenství	24
4.2.5 Odboj v protektorátu	26
4.2.5.1 Odboj a činnost ilegálních organizací na Heřmanoměstecku	28
4.2.5.2. Partyzánská skupina u Lipovce a Licoměřic.....	32
4.2.6 Činnost gestapa a českých fašistických hnutí	36
4.3 Ekonomická situace.....	36
4.3.1 Dostupnost potravin a základních životních potřeb.....	36
4.3.2 Úpravy města	38
4.3.3 Průmyslové podniky ve městě	40
4.3.4. Pracovní povinnost.....	43
4.4 Kulturní a společenský život	44
4.4.1 Školství	44
4.4.2 Cestovní ruch	49
4.4.3 Kultura a zájmové spolky ve městě	51
4.4.4 Sport.....	53
4.4.5 Významné osobnosti.....	54

4.4.6 Vzpomínky.....	56
4.5 Židé.....	59
4.5.1 Židé před II. světovou válkou	59
4.5.2 Židé v Heřmanově Městci.....	60
4.5.3 Židé v Heřmanově Městci za II. světové války	61
4.6 Osvobození Heřmanova Městce v květnu 1945	65
5. Závěr.....	69
6. Resumé	72
7. Seznam literatury.....	74
8. Seznam příloh.....	78

1. Úvod

Druhá světová válka představuje největší katastrofu lidských dějin. Do války vstoupilo 48 států a bojovalo v ní 110 milionů vojáků. Oproti I. světové válce, která se odehrávala hlavně na evropském kontinentě, se ve II. světové válce bojovalo i v Asii, Africe a na všech oceánech. Tato válka byla jiná i v tom, že bylo poprvé nasazeno mnoho tankových a hlavně leteckých sil a také atomová energie.¹

Tato doba přinesla všem zemím, které byly do této války vtaženy, těžké časy. Z českých zemí byl vytvořen Protektorát Čechy a Morava. Doba byla sice těžká, ale o to víc se podařilo našemu národu se spojit a stmelit. To popisuje i Tomáš Pasák ve své knize *Pod ochranou říše* slovy: „*Český národ byl ve srovnání s německým malý svou početností, ale velký svou mravní silou a duchem.*“² To potvrzuje i fakt, že náš stát válku přestál a mohl i po ní fungovat dál.

Heřmanův Městec je mým rodným městem. I když od 7 let žiji v Pardubicích, Heřmanův Městec pro mě byl vždy srdeční záležitostí. Proto rozhodnutí o tématu ve spojení s II. světovou válkou, která mě vždy zajímala, nebylo nijak složité. Dalším důvodem bylo to, že období II. světové války se více nevěnovala žádná dosud vydaná publikace týkající se Heřmanova Městce. O Heřmanově Městci v tomto období se tak dozvídáme pouze v jednotlivých článcích či kapitolách knih, které se zabývají širšími historickými tématy. Většina vydaných prací se týkala spíše starší historie města, zejména do konce 19. století.

Jak probíhal život ve městě za ztížených podmínek v období protektorátu? Jaké změny přineslo jeho zřízení? Jak se tyto změny projevíly v otázkách politického, ekonomického či správního vývoje ve městě? Na tyto otázky se následující práce pokusí odpovědět.

V první kapitole práce jsem se zaměřila na historii města, abych případnému čtenáři přiblížila jeho historický vývoj v průběhu staletí se zaměřením na období před vypuknutím války, tedy 30. léta 20. století. V této kapitole jsem popsala i historii zámku, který je nedílnou součástí města. Poté jsem se snažila přiblížit obecnou situaci před začátkem války v Československu a také v Německu, přičemž situace v Německu byla pro tento konflikt zásadní. V tomto jsem se následně snažila najít obecné příčiny k jejímu vypuknutí.

Dále jsem se již zaměřila na vývoj Heřmanova Městce v období let 1939–1945. V jednotlivých podkapitolách jsem popsala politický vývoj týkající se zejména správy města,

---

¹ VENCL, Vojtěch et al. *Křižovatky 20. století: Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*. Praha, 1990, s. 152. ISBN 80-206-0180-5.

² PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha, 1998, s. 7. ISBN 80-85809-88-5.

rozpočtů, a také působení jediné nacisty povolené politické organizace známé pod názvem Národní souručenství. Dále jsem také nastínila problematiku odbojových organizací působících na Heřmanoměstecku a jednotlivé události, týkající se této problematiky, které se staly v tomto období ve městě a jeho blízkém okolí.

Další podkapitola se věnuje ekonomické situaci ve městě. Zabývá se dostupností základních potravin, úpravami města, ale také průmyslovou činností ve městě, která se ani v tomto období nezastavila.

Následující podkapitola osvětluje kulturní a společenský život. Týká se především školství, ale také cestovního ruchu, který se ve městě, alespoň z počátku války, stále rozvíjel. Své zastoupení v této části práce má i kulturní život ve městě, který neutichl ani za války.

Dále jsem se zaměřila na židovskou komunitu, která měla ve městě vždy velkou tradici. Proto jsem přiblížila i historický vývoj této komunity ve městě, který trval již od 15. století, s důrazem na události spojené s II. světovou válkou.

V závěru jsem popsala dlouho očekávaný konec války a osvobození města.

Hlavními zdroji informací, které jsou v následující práci použity, se staly archivní prameny uložené ve Státním okresním archivu v Chrudimi. Byly to informace získané z fondu Městského úřadu Heřmanův Městec a z fondu Městského národního výboru Heřmanův Městec. Zásadními se pak staly informace z Pamětní knihy III. Tu napsal zpětně, v letech 1960–1961, František Mecl podle svých záznamů a záznamů Jana Hejdy, což ovšem vzhledem k značnému časovému odstupu od války poněkud snižuje hodnotu tohoto pramene. Je obecně známé, že některé písemnosti týkající se období II. světové války se často nedochovaly a nejsou nám tak nyní k dispozici. Například archivní fond, který by se týkal četnické stanice v Heřmanově Městci, se nedochoval. Jinak to však bylo se školní kronikou. Byla jsem velice ráda, když jsem se k ní dostala, překvapení však nastalo v okamžiku, když jsem zjistila, že se jedná jen o kroniku dívčí školy a navíc psanou jen do školního roku 1940/1941, kdy byly tyto školní kroniky nahrazeny novými, které se však již nedochovaly.

Hojně jsem také čerpala z dobového tisku. Po této stránce pro mě byly stěžejní zejména noviny s názvem Zájmy Heřmanoměstecka. Jednalo se o nezávislý list, který vycházel každých čtrnáct dní, a jeho hlavním posláním bylo poskytovat informace o kulturním a hospodářském rozvoji města a jeho okolí. Vydavatelem byl Václav Moravec, který měl ve městě tiskárnu. Všechna vydání tohoto listu mi ochotně zapůjčil jeden místní občan. Tento list vycházel jen do dubna 1943, po tomto datu jsem informace hledala v listu s názvem Východočeský kraj. Ten informoval o událostech celého pardubického i chrudimského okresu a událostem v Heřmanově Městci se věnoval již jen okrajově.

Z novodobých periodik jsem čerpala ze zpravodaje Leknín. Ten vycházel v Heřmanově Městci měsíčně v letech 1991-1995 a historické články byly jeho pravidelnou součástí. Dalším důležitým zdrojem informací se pro mě staly jednotlivé publikace, které zhruba od počátku 90. let 20. století vycházely v edici Leknín a zabývaly se historií Heřmanova Městce a blízkého okolí.

Dalším cenným zdrojem informací se pro mě staly rozhovory s lidmi, kteří válku zažili a podělili se se mnou o své prožitky a vzpomínky. Díky nim jsme si mohla ověřit některé názvy hostinců či názvy ulic, které se často měnily. Pomohli mi tak s ucelenou představou o městě v té době a k určení přesnější polohy jednotlivých objektů ve městě. V neposlední řadě mi tyto rozhovory naznačily, jak probíhal život za války. I když jej vnímali očima odrostlých dětí, určité zážitky v nich toto období zanechalo.

Pro lepší pochopení obecné situace této doby jsem využila mnoho publikací. Z těch nejvýznamnějších bych uvedla novodobý český překlad starší německé práce Detlefa Brandese, Češi pod německým protektorátem, která se opravdu detailně zabývá dějinami Protektorátu Čechy a Morava. Týká se jak politiky, tak i odboje a všech stránek veřejného života. Zcela zásadní význam pro téma československých dějin za II. světové války mají svazky XV. a a XV. b z knižní řady Velké dějiny zemí Koruny české z pera dvou významných českých historiků tohoto období Jana Gebharta a Jana Kuklíka, které završily bádání nad „válečnými“ československými dějinami a staly se prvním uceleným dílem, které shrnulo ve všech aspektech tuto problematiku. Z knih, které se týkaly Pardubického kraje, bych zmínila nedávno vydanou knihu Vojtěcha Kyncl, Ležáky. Ta se věnuje osudu osady Ležáky, ale dobře je zde popsán také osud výsadku SILVER A a činnost pardubického gestapa. Nakonec bych z řady dalších publikací jmenovala knihu od Josefa Němečka s názvem II. odboj 1939-1945 v okrese Chrudim, která se podrobně věnuje odbojové činnosti v celém chrudimském okrese.

V jednotlivých kapitolách následující práce se pokusím na základě získaných informací popsat život v Heřmanově Městci po stránce politické, ekonomické i kulturní v nelehkém období II. světové války.

2. Historie města a zámku

2.1 Historie Heřmanova Městce do roku 1939

Heřmanův Městec se rozkládá na úpatí Železných hor ve výšce 280 m. n. m. a v současné době v něm žije zhruba 5 000 obyvatel. Město se nachází v Pardubickém kraji a spadá do okresu Chrudim.

Přesné datum založení města není známo, ale první písemná zmínka o městě je ze 7. října roku 1325 v zemských deskách trhových. Tento záznam se týká rozdělení majetku Heřmana z Mrdic a město je zde popisováno jako nehrazené městečko, kterému patřila ves Bylany. Městem vedla známá Trstenická stezka z Moravy do Prahy. Po ní procházeli obchodníci, kteří učinili z Heřmanova Městce obchodní centrum širokého okolí.³ Městečko se značně rozšiřovalo, prosperovalo a po určitou dobu bylo dokonce nejprůmyslovějším městem dnešního Chrudimska. K obchodnímu rozvoji města⁴ přispělo od 15. století i velké židovské osídlení. V roce 1579 potvrdil Rudolf II. městu znak a právo zelené pečeti.⁵ (viz příloha č. 1)

Mezi majiteli Heřmanova Městce se během staletí vystříдалo mnoho příslušníků jednotlivých šlechtických rodů. Mezi nejvýznamnější patřili Trčkové z Lípy, Andělové z Ronovce, Oprštorfové z Dubu a Frydštejna, Žerotínové či Berkové z Dubu.⁶ Nejvíce se o rozvoj a rozkvět města zasloužili příslušníci rodu Šporků a Kinských, o nichž bych se ráda zmínila více.

Šporkové zakoupili panství v 2. polovině 17. století. Jan Karel Špork přikoupil k městu i moravický statek⁷. V této době začalo přibývat židovských obyvatel, které Šporkové podporovali. Byl rozšířen zámek a za ním založen rozsáhlý zámecký park. Dále byl v čistě barokním slohu přestavěn kostel sv. Bartoloměje, na okrajích města byly postaveny kaple sv. Jiří a sv. Kříže a ve městě přibyly sochy světců.⁸ V průběhu 18. století zachvátilo město

---

³ <http://www.hermanuv-mestec.cz/mesto-hermanuv-mestec/historie-mesta/>. 21. 2. 2010.

⁴ Oficiální úřední název „město“ dostal Heřmanův Městec v roce 1575 za vlády Maxmiliána II. BOČKOVÁ, Eva – JANATA, Václav. *Heřmanův Městec: 680 let od nejstarší písemné zprávy o Heřmanově Městci*. Heřmanův Městec, 2005. Bez ISBN.

⁵ Tamtéž.

⁶ JANATA, Václav et al. *Heřmanův Městec 1996*. 2. vydání. Heřmanův Městec: Společnost pro kulturu v Heřmanově Městci, 1996, s. 6-15. Bez ISBN.

⁷ Morašice je vesnice vzdálená od Heřmanova Městce asi 4 km směrem k Chrudimi. <http://www.obecmorasice.cz/>. 21. 2. 2010.

⁸ JANATA, Václav et al. *Heřmanův Městec 1996*. 2. vydání. Heřmanův Městec: Společnost pro kulturu v Heřmanově Městci, 1996, s. 11-12. Bez ISBN.

několik velkých požárů, největší z nich jej postihl v roce 1740. V držení Šporků bylo město přes 130 let.⁹

Roku 1828 se stali majiteli města Kinští.¹⁰ U nich bych se ráda více zastavila, protože se jedná o významný český šlechtický rod, který má své kořeny již ve 13. století. Tehdy se ještě nazývali Vchynští z Vchynic a Tetova. Pod tímto názvem jsou uváděni až do začátku třicetileté války. Rod se postupně rozdělil na několik dalších větví, například na Razické z Vchynic, Mědvědické či Vchynské. Některé větve vymřely, jiné se později vystěhovaly například do Nizozemí či Dánska. Výrazně se jednotliví členové rodu začali prosazovat v 2. polovině 16. století. O příslušnících tohoto rodu se dozvíme třeba v souvislosti s druhou pražskou defenestrací z května 1618, v jejíž souvislosti se objevilo jméno Oldřicha Kinského. V 17. a 18. století stáli další významní členové rodu několikrát ve funkcích kancléřů či vysokých úředníků v diplomatických službách. Aktivní byli i v době národního obrození.¹¹ Do rozvoje Heřmanova Městce se Kinští zapsali velice významně. Za dob prvního majitele knížete Rudolfa Kinského působil na zdejším zámku František Palacký, který tu byl pověřen uspořádáním rodového archivu. Rudolfova manželka Vilemina Kinská rozená Colloredo-Mansfeldová pokračovala po smrti manžela v činnosti prospěšné pro město a právě do této doby patří zřízení dětské opatrovny či vybudování barokní kašny na Malém náměstí. V této práci pokračoval i syn Ferdinand Bonaventura Kinský, který se svou manželkou nechal na konci 19. století zbudovat Mariánskou nemocnici.¹²

Ve 2. polovině 19. století vzniklo ve městě mnoho spolků a kulturních institucí, jako například Sokol, Dobrovolný sbor hasičů či divadelní a pěvecké spolky. Byl zřízen poštovní úřad, občanská záložna, četnická stanice a významné také bylo zřízení železničního spojení Vápenný Podol - Heřmanův Městec - Přelouč a Heřmanův Městec - Chrudim. V srpnu a září roku 1911 se ve městě konala velká živnostensko-průmyslová a hospodářská výstava.¹³

Po vypuknutí I. světové války našli v Heřmanově Městci útočiště váleční uprchlíci. V roce 1914 to bylo celkem 128 židovských uprchlíků z Haliče a Bukoviny. Pro jejich děti byla zřízena škola v budově bývalé židovsko-německé školy s polským vyučovacím jazykem.

---

⁹ BOČKOVÁ, Eva – JANATA, Václav. *Heřmanův Městec: 680 let od nejstarší písemné zprávy o Heřmanově Městci*. Heřmanův Městec, 2005. Bez ISBN.

¹⁰ JANATA, Václav et al. *Heřmanův Městec 1996*. 2. vydání. Heřmanův Městec: Společnost pro kulturu v Heřmanově Městci, 1996, s. 13. Bez ISBN.

¹¹ HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty*. Praha, 1992, s. 72-74. ISBN 80-901020-3-4.

¹² JANATA, Václav et al. *Heřmanův Městec 1996*. 2. vydání. Heřmanův Městec: Společnost pro kulturu v Heřmanově Městci, 1996, s. 13 – 14. Bez ISBN.

¹³ Tamtéž, s. 14.

V roce 1915 přijeli do města také uprchlíci z tyrolských měst Trenta a Riva. Obě skupiny uprchlíků se do svých původních domovů vrátili v roce 1918.¹⁴

V období první republiky se rozvíjela výstavba malých rodinných vilek a byla také postavena sokolovna a Husův sbor.¹⁵ Toto období bylo radostné a plné rozkvětu. Klidné časy však nevydržely dlouho a začínalo se již znovu schylovat k válečnému konfliktu. Obavy z války přicházely již v polovině 30. let 20. století. V Heřmanově Městci tomu nebylo jinak, a proto byla provedena některá předběžná opatření. V listopadu roku 1935 byl z obavy před válečným nebezpečím zřízen městský výbor brannosti a v červnu 1936 ustaven místní výbor protiletectvé ochrany města. V průběhu roku 1937 organizovaly politické strany besedy týkající se tématu nebezpečí války. V březnu 1938 byla ve městě ustanovena Národní střelecká jednota. Téhož roku byly do všech domácností dodány informace městské rady o chování občanů v době válečného nebezpečí. V červnu 1938 proběhly obecní volby, které vyhrála Československá strana národně socialistická. Starostou města byl zvolen její člen František Minařík, ředitel školy ve výslužbě.¹⁶

V září 1938 byla hrozba války stále větší, a proto proběhla v hostinci U Pivničku¹⁷ schůze výboru a členů civilní protiletectvé ochrany. Přednášel na ní okresní instruktor nadporučík v. v. Pazdera. Velitelství civilní protiletectvé ochrany bylo umístěno na radnici, záchranná stanice v chlapecké škole a v jednom domě Na Obci¹⁸. Prvním velitelem civilní protiletectvé ochrany byl jmenován Kamil Hájek, správce zdejšího velkostatku.¹⁹

Události, které nastaly v důsledku agresivní politiky nacistického Německa vůči Československu a usmiřovací politiky Velké Británie i Francie v září 1938, nebyly obyvatelům města lhostejné, a proto se dne 22. září konala ve městě manifestace u „lípy svobody“ na Velkém náměstí proti odstoupení pohraničí ve prospěch Německa. Po 15. hodině odpoledne se začali scházet lidé z celého města i blízkého okolí. Sešlo se jich na 3 000. Starosta František Minařík zahájil jménem městské rady tuto národní manifestaci a poukázal na vážnost doby, které nastala. Postupně se připojili s projevy zástupci všech politických

---

¹⁴ KABELÁČ, Jaromír. *Židé a židovské památky v Heřmanově Městci*. Heřmanův Městec: Společnost ochránců židovské kultury v Heřmanově Městci, 1992. Bez ISBN.

¹⁵ BOČKOVÁ, Eva – JANATA, Václav. *Heřmanův Městec: 680 let od nejstarší písemné zprávy o Heřmanově Městci*. Heřmanův Městec, 2005. Bez ISBN.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Dnes již nestojící budova v dnešní Čáslavské ulici, dříve Benešově třídě. Rozhovor s Ing. Bohuslavem Jeřábkem, 6. 2. 2010.

¹⁸ Místní část směrem ke Kostelci u Heřmanova Městce.

¹⁹ Státní okresní archiv Chrudim (dále SOKA Chrudim), Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

stran.²⁰ Hned následujícího dne byla prezidentem republiky vyhlášena všeobecná mobilizace. V Heřmanově Městci byla zpráva o mobilizaci vyhlášena rozhlasem 23. září kolem 22. hodiny a zněla: „Podle §23 branného zákona prezident republiky dr. E. Beneš nařídil všeobecnou vojenskou pohotovost (mobilizaci)“. Následovaly události noci 25. září, kdy hasiči vyhlásili poplachem nástup k obraně vlasti. Vojáci byli odváženi vlaky a autobusy na místa určení. Z Heřmanova Městce se mobilizace účastnili například nadporučík J. Netušil, ředitel městské spořitelny; poručík Zdeněk Kramář, účetní městské spořitelny; nadporučík Jan Kváč, odborný učitel; kapitán Rudolf Wilt, továrník či poručík MUDr. Jiří Kotěšovec, místní lékař. Na schůzi městské rady ze dne 27. září téhož roku bylo ve městě stanoveno vojenské dopravní středisko a pro tyto potřeby byly zabrány některé budovy, například sokolovna, hostinec Pivnička, hotel U Bílého beránka nebo některé místnosti v zámku.²¹

Po obsazení pohraničí a událostech konce září 1938 prchalo do vnitrozemí Čech velké množství původních obyvatel Sudet. Někteří z nich zamířili i do Heřmanova Městce. Celkem se v letech 1938 až 1939 přistěhovalo 73 osob, z toho 28 osob z pohraničí, 38 ze Slovenska a 7 z Podkarpatské Rusi.²² Jejich jména jsou uvedena v příloze č. 2.

V listopadu 1938 byl vznesen požadavek, aby se Heřmanův Městec stal okresním městem se všemi příslušnými úřady. Byla pro to vyslovena řada závažných důvodů, jakými byly například změna hranic republiky nebo nová úprava okresních hranic. Město vždy tvořilo střed rozsáhlého okolí a Heřmanoměstecko bylo bráno jako regionální celek v kraji Železných hor s bohatou kulturní a historickou tradicí. Do Heřmanova Městce mělo svůj přirozený spád celkem 69 obcí a osad.²³ Seznam těchto obcí je uveden v příloze č. 3.

---

²⁰ SOKA Chrudim, Archiv města Heřmanův Městec, inv. č. 2670, kniha č. 1913, Kronika města Heřmanův Městec II.

²¹ Tamtéž.

²² SOKA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

²³ Zájmy Heřmanoměstecka č. 1 ze dne 1. 1. 1939. V tomto čísle časopisu je dále uvedeno konstatování, že není pochyb o tom, že se Heřmanův Městec dříve nebo později stane městem okresním. Plány sice překazila válka, ale ani po jejím skončení se Heřmanův Městec nikdy okresem nestal a nadále zůstal a zůstává součástí okresu Chrudim.

2.2 Historie zámku v Heřmanově Městci

Dodnes není zcela jisté, zda vznikla dříve tvrz, později přestavěná na zámek, nebo zda zámku žádná jiná stavba nepředcházela. Nejspíše by se ale mělo jednat o původní středověkou renesanční tvrz. Ať je to tak či jinak, první prokazatelné záznamy o panském sídle ve městě jsou doložené až za Oprštorfů, tedy na konci 16. století.²⁴

Za držení panství rodem Žerotínů se z města stalo jejich sídelní město a zámek trvale obývali. V srpnu roku 1623 byl zámek místními lidmi zapálen a plně přestavěn byl až v roce 1640, kdy byl v majetku rodu Berků. V době těchto úprav byl postaven i Medov²⁵ a vybudováno Malé náměstí.²⁶ V roce 1661 se město i zámek dostaly do majetku rodu Šporků, kteří v zámku sídlili a náležitě o něj pečovali. Do interiéru umístili velké množství obrazů a vybudovali rozsáhlou knihovnu. V letech 1770-1784 probíhala v zámku velká přestavba, po jejímž ukončení dostal heřmanoměstecký zámek klasicistní tvář.²⁷

V následujících letech patřil zámek jen několik desítek let svobodnému pánu Filipu Antonínovi Karlovi z Greiffenklau, který ho v roce 1828 prodal Kinským. Ti o zámek velice pečovali a přeměnili ho v reprezentativní sídlo. Dne 8. července 1866 zde strávil noc pruský princ Bedřich Karel, v listopadu téhož roku poctil svou návštěvou zdejší zámek císař František Josef při své cestě do Čech a v listopadu 1876 navštívila zámek císařovna Alžběta při příležitosti štvance v Pardubicích. Poté následovala druhá etapa přestavby, při které byla zřízena zámecká kaple a například již v roce 1899 byl zámek a budovy k němu přilehlé opatřeny elektrickým osvětlením. Poslední úpravy jsou datovány k letům 1932 až 1933. Po této poslední přestavbě měl zámek 103 místností, byl jednopatrový s rozsáhlým podkrovím a upraveným nádvořím.²⁸

Dne 19. prosince 1939 zemřel majitel zámku Oldřich Ferdinand Kinský.²⁹ Jeho druhá manželka, Matylda Kinská rozená von Busche, pobývala s dětmi nadále v zámku. V roce 1940 dostala i s rodinou povolení k vystěhování do Argentiny. Zámek a velkostatek zůstal

---

²⁴ KABELÁČ, Jaromír. *Se znamením lekna: Architektura a život minulých staletí v Heřmanově Městci*. 1998. Edice LEKNÍN svazek 4., s. 9. Bez ISBN.

²⁵ Medov je jednopatrová budova nacházející se na východní straně Masarykova náměstí, obecně nazývaného Malé náměstí. Sloužila pro kanceláře panství, jako panská prádelna, byty služebnictva a také jako šatlava. JANATA, Václav et al. *Heřmanův Městec 1996*. 2. vydání. Heřmanův Městec: Společnost pro kulturu v Heřmanově Městci, 1996, s. 40. Bez ISBN.

²⁶ Malé náměstí dnes nese název Masarykovo. Jeho název se ale během let několikrát změnil, a proto uvádím zažitý název Malé náměstí.

²⁷ KABELÁČ, Jaromír. *Se znamením lekna: Architektura a život minulých staletí v Heřmanově Městci*. 1998. Edice LEKNÍN svazek 4., s. 10. Bez ISBN.

²⁸ Tamtéž s. 12.

²⁹ Oldřich Ferdinand Kinský zemřel ve Vídni nepřírozenou smrtí, zásahem Gestapa. KABELÁČ, Jaromír. *Se znamením lekna: Architektura a život minulých staletí v Heřmanově Městci*. 1998. Edice LEKNÍN svazek 4., s. 13. Bez ISBN.

jejím majetkem až do roku 1945 a správcem byl pověřen p. Stránský. Po obnovení Československé republiky v roce 1945 byl majetek v Heřmanově Městci Kinským vyvlastněn.³⁰

Ještě v lednu roku 1945 si v zámku zřídila německá armáda velitelství Wehrmachtu úseku východní fronty. Speciální jednotka dostala v posledních dnech války rozkaz vyhodit zámek do vzduchu. Všichni přítomní v zámku byli vyzváni, aby místo opustili, a budova měla být vyhozena do povětří. Zařízení však nefungovalo, protože tři příslušníci Wehrmachtu poškodili kabely, záměr nevyšel. Tito tři vojáci byli odhaleni, a přestože se dali na útěk, byli v zámeckém parku dopadeni a popraveni.³¹

Hned příští den, tedy 9. května 1945, přijely první tanky Rudé armády. Zámek posloužil opět jako oblastní vojenské velitelství, již ne německé, ale sovětské. To zde fungovalo do července 1945. Pak v něm byla zřízena invalidovna a zotavovna příslušníků Svobodovy československé armády. Ti zde zůstali až do prosince 1945. Již v těchto dobách utrpěl zámek první škody, a to zejména po stránce architektonické, ale také značné ztráty na vybavení.³²

Po ukončení války byl zámek nabídnut místnímu Národnímu výboru. Jeho tehdejší představitelé však pod obavami z vysokých nákladů na rekonstrukci nabídku nepřijali. Tak se místní zámek v roce 1946 stal majetkem Ministerstva zahraničních věcí. V roce 1947 přijel sám Jan Masaryk, aby zámek převzal³³. J. Masaryk na zámek později často jezdil i se svými hosty. Po jeho smrti zde ministerstvo zřídilo centrum pro politické školení, které fungovalo až do roku 1951. Pro velkou vzdálenost od Prahy bylo ale využíváno stále méně a méně. V roce 1955 započala přestavba zámku a v roce 1958 se do jeho prostor nastěhoval Domov důchodců hlavního města Prahy, který je v jeho prostorech umístěn dodnes.³⁴

---

³⁰ Syn Oldřicha Ferdinanda Kinského a Matyldy Kinské, František Oldřich Kinský, žádá dnes o vydání rodového majetku. Jeho rodiče se hlásili k německé národnosti již ve sčítání lidí z roku 1930. V roce 1940 vycestovala Matylda Kinská na říšskoněmecký pas do Argentiny a po válce již o navrácení československého občanství nepožádala. <http://www.fronta.cz/dotaz/knize-kinsky>. 4. 2. 2009

³¹ MENDALA, Ludvík. *Sbírka článků z dějin Heřmanoměstecka a jeho okolí*. Heřmanův Městec, 1971, s. 10. Bez ISBN.

³² KABELÁČ, Jaromír. *Se znamením lekná: Architektura a život minulých staletí v Heřmanově Městci*. 1998. Edice LEKNÍN svazek 4., s. 13. Bez ISBN.

³³ Při té příležitosti byl Jan Masaryk jmenován čestným občanem města. Tamtéž s. 13.

³⁴ Tamtéž s. 14.

3. Druhá světová válka

3.1 Předválečné období v Československu a jeho blízkém okolí

Počátky II. světové války můžeme hledat již dříve před jejím vypuknutím. Světová hospodářská krize, která zachvátila na konci 20. a počátku 30. let 20. století takřka celý svět, by se podle mého názoru mohla považovat za počátek. Vždyť v jejím důsledku se v Německu na počátku 30. let 20. století postupně dostala k moci Nacionálně socialistická německá dělnická strana známá pod zkratkou NSDAP. Její vzestup vrcholil koncem ledna 1933, kdy říšský prezident Paul von Hindenburg jmenoval říšským kancléřem Adolfa Hitlera.³⁵ Hindenburg krátce před svou smrtí v srpnu 1934 souhlasil se spojením funkce říšského kancléře a prezidenta a tak už Hitlerovi nic nebránilo v tom stát se hlavou německého státu.³⁶

Světová hospodářská krize v té době zasáhla samozřejmě i Československo. Stále výrazněji se projevoval i historicky tradiční problém v naší zemi, a to česko-německé soužití. V sousedním Německu začala po Hitlerově nástupu v důsledku růstu militarizace stoupat výroba, a tím i klesat nezaměstnanost. Naopak české pohraničí osídlené německým obyvatelstvem tvrdě zasáhly důsledky světové hospodářské krize ve zdejší průmyslové výrobě a prudce stoupla nezaměstnanost. Tím v pohraničí začal růst nacionálních hnutí a sociální nespokojenosti. Dne 1. října 1933 vznikla Sudetoněmecká vlastenecká fronta – Sudetendeutsche Heimatsfront (SHF), která se v dubnu 1935 přetvořila v politickou stranu – Sudetoněmeckou stranu – Sudetendeutsche Partei (SdP), která se záhy stala nejsilnější německou stranou v Československu.³⁷

Situace se vyostřila na počátku roku 1938. Sudetští Němci měli stále více požadavků na autonomní území a připojení k Německu, jak to formuloval vůdce SdP Konrad Henlein ve svých tzv. karlovarských požadavcích, vyhlášených 24. dubna. V květnu 1938 byl na československou vládu ze strany Velké Británie a Francie vyvíjen nátlak, aby zahájila s Němci jednání a přijala jejich podmínky. Na britský popud přijela do Československa mise lorda Waltera Runcimana, která měla být prostředníkem mezi vládou a SdP. Hitler stále sílil ve svém zbrojení a Velká Británie i Francie měly z války stále větší obavy. Československá vláda přijala v září 1938 téměř všechny požadavky SdP, které byly stanoveny na karlovarském sjezdu. Rozhodovalo se však jinde: britský premiér Neville Chamberlain

---

³⁵ VENCL, Vojtěch et al. *Křižovatky 20. století: Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*. Praha, 1990, s. 101-104. ISBN 80-206-0180-5.

³⁶ COLLOTTI, Ebzo. *Hitler a nacismus*. Praha, 2007, s. 46-47. ISBN 978-80-7309-428-7.

³⁷ VENCL, Vojtěch et al. *Křižovatky 20. století: Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*. Praha, 1990, s. 144-145. ISBN 80-206-0180-5.

akceptoval při své návštěvě u Hitlera v Berchtesgadenu německé požadavky a po dohodě s francouzskou vládou předložily západní velmoci Československu ultimátum, aby odstoupilo pohraniční oblasti Německu. Zprvu odmítavé stanovisko československé vlády se pod nevybíravým nátlakem změnilo. Ale obyvatelstvo, především v Praze, dalo jasně najevo, že s krokem vlády nesouhlasí. Dne 22. května 1938 se v Praze konala generální stávka, v jejímž důsledku padla Hodžova vláda, a hned další den, tedy 23. září, vyhlásil prezident Edvard Beneš všeobecnou mobilizaci.³⁸

Ani tyto události však nezabránilly tzv. mnichovské dohodě, která byla podepsána 30. září 1938 v Mnichově. K tomuto aktu se sešli Adolf Hitler jako představitel Německa, Benito Mussolini jako představitel Itálie, Neville Chamberlain jako zástupce Velké Británie a Édouard Daladier za Francii. Obsahem této dohody bylo odstoupení pohraničních území Československa s německým obyvatelstvem Německu. Takto později ve svých pamětech komentoval dr. Beneš podepsání mnichovské dohody: „*Bez naší účasti a přes mobilisaci veškeré naší branné moci byla smluvena a podepsána čtyřmi velmocemi – a nám pak i vnucena – pro Evropu a celý svět osudná dohoda mnichovská.*“³⁹ Politika appeasementu⁴⁰ se v tomto případě tedy uplatnila a svět se radoval ze zažehnání válečného konfliktu, ne však na dlouho. Československo mělo v Evropě vždy velice výhodnou a strategickou pozici díky své geografické poloze ve středu Evropy. Mnichovská dohoda v tomto směru znamenala hrozbu i pro další malé středoevropské země.⁴¹

Nejprve bylo obsazeno území jižních Čech, a to sice pošumavské oblasti, a německé vojenské jednotky pod vedením generálplukovníka Wilhelma von Leeba postupovaly dále. Další zábery území na sebe nenechaly dlouho čekat a ještě koncem listopadu 1938 zabralo Německo poslední území. Byl podepsán československo-německý protokol o nové státní hranici, ale ani ten nezabránil dalšímu obsazování menších částí republiky. Celkem bylo vytvořeno pět pásem, které Němci zabrali, a dodatečně ještě šesté po podpisu této smlouvy. Nároky na území uplatňovalo i Polsko a Maďarsko, a tak se území Československa ještě zmenšilo o Těšínsko, část Slovenska a také jižní oblasti Podkarpatské Rusi.⁴² Je třeba dodat, že ztráta území narušila veškerý dosavadní vývoj v Československu jak po stránce politické, tak také po stránce hospodářské a v oblasti dopravy a ekonomických vazeb. Na zabraných

³⁸ VENCL, Vojtěch et al. *Křižovatky 20. století: Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*. Praha, 1990, s. 147-148. ISBN 80-206-0180-5.

³⁹ BENEŠ, Edvard. *Paměti: Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*. Praha, 1947, s. 70. Bez ISBN.

⁴⁰ Appeasement je smířovací politika, zvláště britsko-francouzská vůči Hitlerovi před II. světovou válkou. REJMAN, Ladislav. *Slovník cizích slov*. 3. vydání. Praha, 1966. Bez ISBN.

⁴¹ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha, 1998, s. 9. ISBN 80-85809-88-5.

⁴² GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země Koruny české*. Svazek XV. a, 1938-1945. Praha, Litomyšl, 2006, s. 10-15. ISBN 80-7185-582-0.

územích, zejména v severních a severozápadních Čechách, se často nacházely důležité výrobní podniky, a tak došlo k citelnému oslabení československého hospodářství.⁴³

Zůstala tzv. druhá republika, jejíž poměrně krátkou existenci provázela vnitropolitická krize. V zemi se musela řešit otázka velkého množství uprchlíků z odstoupeného území. Dalším problémem byla rostoucí nezaměstnanost, sociální nejistota, ale i zásobovací potíže. K této tíživé situaci přispěl požadavek Slovenska a Podkarpatské Rusi na autonomní postavení. V listopadu 1938 byly jejich požadavky přijaty a oficiální název republiky byl Česko-Slovensko.⁴⁴ Dosud jednotný stát se začal chvět ve svých základech.

Dosavadní prezident E. Beneš v říjnu 1938 emigroval. Ještě před svým odjezdem do Velké Británie připravil kontakty s domácími spolupracovníky a začaly se tak formovat základy organizace později známé pod názvem Politické ústředí.⁴⁵ Na uvolněné místo prezidenta se hledal nástupce, kterým se stal Emil Hácha, do té doby prezident Nejvyššího správního soudu. Hácha byl pokládán za nestranného člověka a odborníka. Přijatelný byl i pro většinu politických stran.⁴⁶ Tak tomu na počátku jeho vstupu do prezidentské funkce jistě bylo. Pozdější události v průběhu války ho však zařadily spíše do pozice loutky, jehož slovo nemělo větší význam.

3.2 Vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava

Republika fungovala jako Česko-Slovensko, avšak snahy Slovenska na úplné osamostatnění byly již patrné. Na Slovensku sílily separatistické tendence a jeho představitelé se netajili snahou spolupracovat s hitlerovským Německem. Německo přislíbilo Slovensku hospodářskou pomoc v případě, pokud se plně osamostatní. V prosinci 1938 se na Slovensku uskutečnily volby do Slovenského zemského sněmu, ve kterých se značnou převahou zvítězila Hlinkova slovenská ľudová strana a obsadila tak 50 z celkového počtu 63 křesel. Pražská centrální vláda se snažila o zachování společného státu a zejména o zlepšení narušených vztahů mezi Čechy a Slováky.⁴⁷

Slovenská vláda stále stupňovala své požadavky po větší samostatnosti a stále více se orientovala na Německo. Československá ústřední vláda se proto rozhodla k radikálnímu

---

⁴³ Tamtéž s. 19.

⁴⁴ ČAPKA, František. *Dějiny zemí koruny české v datech*. Praha, 1998, s. 632. ISBN 80-85983-51-6.

⁴⁵ GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Svazek XV. a, 1938-1945. Praha, Litomyšl, 2006, s. 94. ISBN 80-7185-582-0.

⁴⁶ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha, 1998, s. 12-13. ISBN 80-85809-88-5.

⁴⁷ GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Svazek XV. a, 1938-1945. Praha, Litomyšl, 2006, s. 155-156. ISBN 80-7185-582-0.

kroku. Dne 10. března 1939 bylo na Slovensku vyhlášeno stanné právo, dosavadní autonomní vláda odvolána a nahrazena novou, v jejímž čele stanul Karol Sidor.⁴⁸ Tato vláda však již dění nijak neovlivnila. Dne 14. března 1939 vyhlásil Jozef Tiso, po bezprostředním německém nátlaku, osamostatnění území Slovenska. Na území Podkarpatské Rusi v tom samém čase zaútočilo Maďarsko a během krátké doby ho obsadilo. Tak se Československo definitivně rozpadlo.⁴⁹

Již od počátku roku 1939 pronikaly do republiky informace o možném obsazení českomoravského území, ale také o zvýšeném povolávání vojáků do Wehrmachtu, které se dělo v Německu. Tyto informace potvrzoval i Paul Thümmel, známý pod krycím označením A-54, který již od roku 1936 udržoval kontakty s československým zpravodajstvím.⁵⁰ Již 14. března bylo na hranicích Čech a Moravy soustředěno velké množství německých vojáků. Prezident Česko-Slovenska Emil Hácha přijel toho dne na jednání do Berlína. Při odjezdu byl přesvědčen o tom, že se bude jednat hlavně o situaci na Slovensku. Hácha odjel do Berlína společně s ministrem zahraničních věcí Františkem Chvalkovským. Jednání osudné noci ze 14. na 15. března bylo počátkem tragického vývoje dalších šesti let naší republiky. Hitler oznámil českým zástupcům, že jeho vojska jsou již připravena a o 6. hodině ranní 15. března 1939 překročí hranice republiky, kterou obsadí a začlení do Německé říše. Pokud by byl kladen odpor, byl by tvrdě potlačen. V ranních hodinách nadiktoval ministerský předseda generál Jan Syrový generálu Miklíkovi kapitulační rozkaz s požadavkem, aby byl okamžitě doručen všem vojenským jednotkám. *„Německé vojsko, a to jak pěchota, tak letectvo, zahájí obsazování republiky dne 15. března v 06:00 hod. Tomuto obsazování nesmí být nikde kladen odpor, jelikož sebemenší incident bude mít nedozírné následky a bude proti nám zakročeno se vši brutalitou. Všichni velitelé očekávají příchod německých vojsk u svých jednotek a podrobí se všem pokynům, které jim budou dány. Jednotky budou odzbrojeny. Vojenské a civilní letectvo musí zůstat na místech a OPL nebude aktivován.“*⁵¹

Tak začalo obsazování Čech a Moravy a o 6. hodině ranní německá vojska skutečně překročila hranice. Obsazování se odehrálo poměrně rychle, bez zvláštních rušivých zásahů.

---

⁴⁸ Tamtéž s. 157-163.

⁴⁹ VENCL, Vojtěch et al. *Křižovatky 20. století: Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*. Praha, 1990, s. 151. ISBN 80-206-0180-5.

⁵⁰ GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Svazek XV. a, 1938-1945. Praha, Litomyšl, 2006, s. 167-168. ISBN 80-7185-582-0. Bliže k osudu P. Thümmela viz KOKOŠKOVI Jaroslav a Stanislav, *Spor o agenta A-54. Kapitoly z dějin československé zpravodajské služby*, Praha 1994. ISBN 80-206-0437-5.

⁵¹ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha, 1998, s. 26. ISBN 80-85809-88-5.

Svou úlohu sehrál i moment překvapení.⁵² Jediný odpor se objevil u Místku, kde došlo ke střetnutí s místní vojenskou posádkou. Německým jednotkám tak skutečně nestálo nic v cestě a postupovaly od severu směrem na Pardubice a Prahu, od západu na Písek a České Budějovice, na Moravě na Olomouc a k Malým Karpatům a od jihu na Brno a Jihlavu. Celkem se na této okupaci podílelo 22 německých divizí se silou asi 350 000 vojáků. K nim se připojili také příslušníci Sicherheitsdienstu a gestapa, kteří pak zahájili vlastní činnost.⁵³

Dne 15. března 1939 přijel Hitler do Prahy, kde následujícího dne podepsal dekret o začlenění českých zemí do Říše pod názvem Protektorát Čechy a Morava. Zjednání uskutečněného v Berlíně však nebyl zcela zřejmý charakter nastávajícího režimu. Hácha tak do poslední chvíle věřil, že si Čechy udrží samostatnost pod ochranou Německé říše. Realita byla ale jiná.⁵⁴

Emil Hácha si podržel titul státního prezidenta, podléhal však říšskému protektorovi Konstantinu von Neurathovi, státním tajemníkem se stal Karl Hermann Frank. Politické strany nahradilo jako jediné povolené Národní souručenství. Novým ministerským předsedou se stal generál Alois Eliáš.⁵⁵

3.3 Celosvětový průběh války

Oficiálním datem začátku II. světové války je 1. září 1939, tedy moment, kdy Německo napadlo Polsko. To nebylo na válku proti moderně vyzbrojené německé armádě, navíc s větší početní převahou, připraveno. Nedočkalo se ani faktické pomoci Velké Británie a Francie i přesto, že koncem srpna 1939 podepsala britská vláda s Polskem dohodu o vzájemné pomoci v případě jeho napadení třetí zemí. V polovině září začal navíc Polsko obsazovat od východu Sovětský svaz a Polsku nezbylo než kapitulovat. Koncem listopadu 1939 napadla sovětská vojska i Finsko, které jim v březnu 1940 postoupilo větší část území. Za tyto kroky byl Sovětský svaz v prosinci 1939 vyloučen ze Společnosti národů. Německý postup pokračoval. V dubnu 1940 obsadili Němci Dánsko a Norsko, v květnu Belgii, Nizozemí a Lucembursko. V červnu pak pokračovali na Francii, která 21. června 1940 kapitulovala. Po neúspěšné letecké bitvě o Anglii se Německo v létě 1941 vydalo na východ

---

⁵² Tamtéž s. 29.

⁵³ GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země Koruny české*. Svazek XV. a, 1938-1945. Praha, Litomyšl, 2006, s. 173-176. ISBN 80-7185-582-0.

⁵⁴ Tamtéž s. 172-173.

⁵⁵ ROTHKIRCHENOVÁ, Livia. Osud Židů v Čechách a na Moravě v letech 1938-1945. In *Osud Židů v Protektorátu*. Praha, 1991, s. 31-32. ISBN 80-900953-7-2, ISBN 80-85270-01-3.

a zahájilo tažení na území Sovětského svazu. Došlo k rychlému postupu, obklíčení sovětských armád a k postupnému obsazení Ukrajiny, Běloruska a Pobaltí. Nastala však zima a rychlý postup Němců se zastavil. V prosinci 1941 se jim nepodařilo dobýt Moskvu, naopak byli od ní odraženi, což přineslo první zvrat v jejich zatím bleskových vítězstvích. Nová ofenziva německého vojska začala v létě 1942 při tažení na severní Kavkaz a do Stalingradu. Tam byli Němci ale v listopadu 1942 zastaveni a obklíčení. Tuhá zima, nezvyklost a nepřipravenost německých vojáků na takové podmínky přinesla velké ztráty na životech. Tím začal zlom ve válce na východní frontě. Rok 1943 přinesl prudký obrat a ústup německých vojsk na západ. V červenci téhož roku se Němci pokoušeli o zvrat pomocí ofenzivy u Kursku, následoval ale další nezdár. Dalším neúspěchem pro Němce byla porážka Rommelových vojsk v severní Africe, vylodění spojeneckých vojsk na Sicílii v červenci 1943 a následná kapitulace Itálie v září 1943. Tím Německo ztratilo Itálii jako svého dosavadního spojence. V roce 1944 německá armáda nadále ustupovala z východní fronty a sovětská vojska postupně osvobozovala Němci okupovaná území. Do konce roku 1944 bylo takto osvobozeno Rumunsko, Bulharsko, část Jugoslávie, Maďarsko a východní Slovensko. Na západní frontě došlo také k prudkému obratu. V červnu 1944 se vylodila spojenecká vojska v Normandii a do září 1944 byla osvobozena Francie, Belgie a jih Nizozemí. V prosinci 1944 se Němci ještě pokusili o poslední ofenzivu v Ardenách, která byla ale během ledna 1945 zlikvidována. Spojenecká vojska dále postupovala, až se v dubnu 1945 setkala americko-britská a sovětská vojska na Labi. Německo tak definitivně pochopilo, že je konec, a 8. května 1945 kapitulovalo. Další oblastí, kde probíhaly boje, bylo Tichomoří. V prosinci 1941 napadlo letecky Japonsko americkou námořní základnu na Havajských ostrovech Pearl Harbor. Následoval rychlý postup Japonska v podobě obsazení Filipín, Malajsie, Indonésie a Barmy. Spojené státy americké tak vstoupily do války. Japonský postup byl Američany zastaven v červnu 1942 u souostroví Midway a počátkem roku 1945 byli Japonci vytlačeni z Barmy a Filipín. Americká armáda dále vítězila nad Japonskem a 6. a 9. srpna 1945 svrhla atomové pumy na Hirošimu a Nagasaki. Dne 8. srpna téhož roku se do války proti Japonsku zapojil i Sovětský svaz a vyhlásil mu válku. 15. srpna 1945 pak Japonsko definitivně kapitulovalo.⁵⁶

---

⁵⁶ VENCL, Vojtěch et al. *Křižovatky 20. století: Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*. Praha, 1990, s. 153-159. ISBN 80-206-0180-5.

4. Heřmanův Městec v letech 1939 – 1945

4.1 Příjezd okupačních vojsk do Heřmanova Městce

15. březen 1939 byl v Heřmanově Městci dnem nevlídným, jak z hlediska počasí, bylo zataženo a sněžilo, tak i z hlediska změn, které měly v následujících letech nastat. Toho dne přijel na náměstí oddíl německého vojska na motocyklech. Místní občané je nijak nevíkali, spíš naopak. Brali je s vědomím nových útrap, které s sebou přivezli. Dlouho se Němci nezdrželi a ještě téhož dne odjeli do Chrudimi. Ale hned následujícího dne přijely další oddíly, které zde již zůstaly déle. Dne 16. března přijel z Pardubic přes Klešice⁵⁷ další vojenský oddíl. V 8 hodin ráno přišli na heřmanoměsteckou radnici tři nacističtí poddůstojníci a žádali ubytování pro vojenskou posádku, která dorazila s nimi. Představitelé města jim nabídli prostory školní tělocvičny a sokolovny. Poddůstojníci však požadovali další vhodnější ubytování, a tak si pro tyto účely zabrali místní zámek. Koně ustájili v zámeckých stájích, v hostinci U Zlaté hvězdy⁵⁸ a v hospodě Františka Štěňhy⁵⁹. Za ubytování platili 4 Kč za noc za muže. Za 5 dní ubytování v sokolovně tak zaplatili 7 000 Kč.⁶⁰

Následující den byla vydána vyhláška, ve které bylo řečeno, aby se občané chovali klidně, jinak proti nim bude zakročeno. Kurz marky byl oproti reálnému, 1 marka : 6-7 korunám, stanoven 1 : 10. Byl tak pro Němce velice příznivý, proto obsadili místní hostince a ironicky zpívali „Kde domov můj?“.⁶¹

Během tří týdnů německá posádka odjela a život ve městě se opět uklidnil. Na městském úřadě zůstalo několik Němců, kteří zařizovali změny. K těm patřilo například odstraňování českých nápisů, které byly nahrazeny německo-českými, přejmenování ulic či odstranění některých knih z knihoven. Změnil se tak i název města, které bylo německy nazýváno Hermannstädtel.⁶² Prohlídkám gestapa neunikly ani soukromé knihovny. Jejich majitelé často ze strachu knihy sami ničili. Další změnou bylo označení peněz, které se z Kč

---

⁵⁷ Klešice je obec vzdálená 2,5 km severovýchodně od Heřmanova Městce směrem na Pardubice. <http://www.klesice.cz/>, 14. 3. 2010.

⁵⁸ V Pamětní knize III se uvádí název U Zlaté hvězdy, ale název je nejspíše U Modré hvězdy. Tak se lze domnívat jednak z výpovědi místního rodáka Jaroslava Klase a jednak ze seznamu hostinců, který je uveden dále v téže pamětní knize. Jednalo se tedy o již zbouraný objekt v ulici Chrudimské, dnes 5. května, v místech, kde dnes stojí hasičská stanice. Rozhovor s Jaroslavem Klasem, 9. 2. 2010.

⁵⁹ Dnes již neexistující hostinec na Benešově třídě, dnes Čáslavské ulici. Rozhovor s Jaroslavem Klasem, 9. 2. 2010.

⁶⁰ SOKA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Zpravodaj Lelnín č. 1, 1995, s. 2.

(koruna česká) změnilo na K (protektorátní koruna). Bylo také zakázáno poslouchat cizí rozhlas a nedodržení bylo trestáno vězením či dokonce smrtí.⁶³

4.2 Politická situace

4.2.1 Správa města

Období protektorátu strukturu nižších složek správní soustavy nezměnilo, zůstalo tedy dělení samosprávy zemské, okresní a obecní. Začala se ale měnit činnost a vztahy mezi těmito jednotlivými složkami. Cílem bylo co největší oslabení a později úplné odstoupení volených zastupitelstev. Jejich činnost se postupně přesouvala do rukou říšských správních orgánů. Tyto správní instituce tvořily přímou součást říšské správy a dohlížely i na autonomní správu, tedy i na obecní samosprávy. Jednotkou německé správy byl tzv. oberlandrát⁶⁴ a postupně bylo vytvořeno 6 těchto správních jednotek v Čechách a 2 na Moravě.⁶⁵

Na úrovni samosprávy zůstalo stávající zastupitelstvo a starosta. Ti pak dále vykonávali vnitřní a ekonomickou správu města. Pokud starosta sám odešel či zemřel, byl na jeho místo dosazen vládní komisař. Podle zákona z roku 1919 zůstalo v platnosti rozdělení orgánů obcí na obecní zastupitelstvo, obecní radu, starostu, jeho náměstký a komise. Obecní zastupitelstvo volilo obecní radu, která se skládala ze starosty, jeho náměstků a ze členů rady. Obecní zastupitelstvo pak volilo starostu a jeho náměstký. Zřizovány byly komise, které měly funkci poradní.⁶⁶ Pravomoci a také význam obecní samosprávy v protektorátu postupně upadal. V místech s německou menšinou byla obecní zastupitelstva většinou rozpuštěna a na jejich místa byli dosazeni vládní komisaři. Ke konci války byly obecní rady a zastupitelstva svolávány jen v případě potřeby.⁶⁷

V Heřmanově Městci fungovala po vzniku protektorátu městská rada a městské zastupitelstvo. Zajímavostí je fungování osady, jako samostatné části města, s vlastními orgány a rozpočtem. Do dubna 1939 byly v samosprávě Heřmanova Městce zastoupeny následující politické strany: Československá sociálně-demokratická strana dělnická, Komunistická strana, Československá strana lidová, Národní sjednocení,

---

⁶³ SOKA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec 1945, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

⁶⁴ Oberlandráty podléhaly říšskému protektorovi, od roku 1943 pak německému ministrovi v protektorátu. MALÝ, Karel et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha, 1997, s. 382. ISBN 80-7201-045-X.

⁶⁵ Tamtéž s. 382-383.

⁶⁶ JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*. Praha, 1989, s. 444-445. ISBN 80-04-21189-5.

⁶⁷ Tamtéž s. 490.

Živnostensko-obchodní strana, Československá strana národně socialistická a Republikánská strana. Po 7. dubnu 1939 jejich zástupci vstoupili do jediné povolené strany, Národního souručenství.⁶⁸ Bylo zajímavé, že po celou dobu trvání II. světové války fungovalo víceméně stejné složení samosprávy. Ta tedy za dobu svého působení zažila velké změny. Jednalo se o zástupce politických stran, kteří byli zvoleni v samostatné demokratické Československé republice, úřadovali v Česko-slovenské republice a pak i v Protektorátu Čechy a Morava.

Od voleb v červnu 1938 fungovala samospráva města v následujícím složení. V čele stál starosta František Minařík, I. náměstkem starosty byl Julius Kubelka, řezník a uzenář; II. náměstkem starosty František Ipser, obuvník; členy rady byli Přemysl Žák, odborný učitel; František Rejfk, rolník; Jan Wilt, továrník; Antonín Neumann, malíř pokojů; Josef Kabeláč, účetní; František Štěňha, rolník; František Šimonka, zámečnick. Přemysl Žák v říjnu 1938 na svou funkci rezignoval.⁶⁹ V důsledku změn, které přinesl rok 1939, se částečně pozměnilo i složení městské rady. Nově se členy městské rady stali Ladislav Abraham, rolník; Adolf Dymák, vinárník a Jaroslav Kinčl, obchodník. Členy městského zastupitelstva byli František Záruba, obuvník; Josef Sýkora, košíkář; Václav Procházka, kontrolor; František Šimonka, zámečnick; Rudolf Rozsypal, obuvník; Gustav Krupka, dělník; František Zeman, obuvník; Božena Klimprová, šička; František Valtr, kovář; Václav Hubálek, ředitel strojírný; František Boháček, domkář; František Kopecký, cestář; Ladislav Abraham, rolník; Josef Zapletal, děkan; Josef Pleskot, sochař; František Pondělíček, natěrač; Jindřich Krčmář, klempíř; Rudolf Novotný, zedník; Arnošt Löwit, továrník; Václav Dědič, rolník; František Korbel, vrchní oficiál.⁷⁰

Na schůzi v říjnu 1938 byly stanoveny jednotlivé obecní komise, kterými byly komise personální, hospodářsko-technická pro vnitřní město, hospodářsko-technická pro vnější město, policejní, stavební, sociální, hřbitovní, vojenská, lesní a kulturní pro cizinecký ruch a propagaci. K jednotlivým komisím bylo přiřazeno vždy 10 členů. Jen finanční komise měla členů 14, tak aby bylo 7 členů voleno a 7 jmenováno Okresním úřadem v Chrudimi. Do ostatních komisí byli členové jednotlivých politických skupin dosazováni vždy v poměru, jaký měli počet členů v městské radě. Stanovena byla také osvětová komise o 7 členech, z nichž 4 členy volilo obecní zastupitelstvo, a 3 stanovoval Okresní osvětový úřad v Chrudimi.⁷¹

---

⁶⁸ SOKA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

⁶⁹ SOKA Chrudim, Archiv města Heřmanův Městec, inv. č. 2670, kniha č. 1913, Kronika města Heřmanův Městec II.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ SOKA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

V prosinci byla rozhodnutím ministerstva vnitra ze dne 27. 12. 1938 zrušena Komunistická strana a její členové ze svých funkcí vyloučeni. I městské zastupitelstvo postihly změny související s vyloučením komunistické strany z legálního politického života. V květnu 1939 bylo na místa vyloučených komunistů jmenováno šest nových členů a šest náhradníků. Stali se jimi Adolf Dymák, vinárník; Antonín Pacal, drogist; Miroslav Kutřín, dělník; Jan Grégr, kožišník; Jan Havel, skladník; Rudolf Chmelík. Náhradníky se stali Josef Řehák, sedlák; Břetislav Klominský, obchodník; Karel Skokan, obchodník; Antonín Pátek, hostinský; Josef Štruml, obchodník; Josef Písař, městský strážník. Také v tomto důsledku byl na pozici II. náměstka starosty místo Františka Ipsera jmenován Okresním úřadem v Chrudimi Antonín Neumann.⁷²

Od prosince roku 1939 přibýlo městskému úřadu velké množství agendy související se zavedením lístkového systému na základní životní potřeby. Především v roce 1940 se řešily problémy týkající se zásobování, zejména zásobování uhlím. Toto zesílení hlavně písemné agendy si vyžádalo v červnu 1940 přijetí výpomoci, kterou se stal Bohumil Drahoš. Další noví zaměstnanci na výpomoc do zásobovacího oddělení byli přijati v říjnu téhož roku.⁷³

V červnu roku 1940 vznikla nová stupnice pro platy městských úředníků a zaměstnanců se zvýšením vždy po třech letech služby. Pro zajímavost uvádím tuto platovou stupnici v příloze č. 4, aby přibližila, v jaké výši se pohybovaly tehdejší příjmy. V té samé době se uskutečnila volba letopisecké komise. Tato komise byla 3 členná a skládala se ze starosty obce a dvou členů ustanovených zastupitelstvem. Novými členy komise se stali starosta města František Minařík, učitel František Mecl a učitel Josef Šilhán. Byla také zvolena knihovní rada, protože volební období té předchozí již skončilo. Rada měla celkem 6 členů, z nichž polovinu stanovilo zastupitelstvo a polovinu okresní úřad. Městským zastupitelstvem byli do této rady stanoveni Josef Plavec jako její předseda a dále František Minařík a Josef Šilhán.⁷⁴

V důsledku úmrtí I. náměstka starosty Julia Kubelky bylo nutné provést doplňovací volbu na obsazení této funkce. Volbu měla provést politická strana, kterou Julius Kubelka zastupoval. V důsledku likvidace politických stran byla volba provedena z pléna, protože všichni zástupci politických stran byli sjednoceni pod Národní souručenství. Po této volbě byl I. náměstkem starosty zvolen Antonín Neumann, II. náměstkem se stal dosavadní člen městské rady Jan Wilt a na jeho uvolněné místo v městské radě byl zvolen Ladislav

---

⁷² Tamtéž.

⁷³ SOKA Chrudim, Městský úřad Heřmanův Městec, inv. č. 1102, kniha č. 623, karta č. 82, zápisy ze schůzí místního zastupitelstva.

⁷⁴ Tamtéž.

Abraham.⁷⁵ Ani toto složení náměstků starosty dlouho nevydrželo, a tak v dubnu 1941 došlo k další změně. Svou funkci I. náměstka obhájil Antonín Neumann, avšak na místo II. náměstka byl zvolen Adolf Dymák.⁷⁶

V říjnu roku 1940 proběhly ještě změny v obsazení nedávno zvolené letopisecké komise. Učitel Josef Špaček musel díky svému velkému pracovnímu vytížení komisi opustit a na jeho místo nastoupil učitel Jakub Zdrálek.⁷⁷

Po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha se situace zhoršila a pocítila to i městská samospráva. Na schůzi městského zastupitelstva v srpnu 1942 byla uctěna Heydrichova památka a starosta Minařík vyslovil odsouzení nad činností londýnské emigrace. Dále prohlásil, že zastupitelstvo města plně souhlasí s politikou prezidenta Háchy a protektorátní vlády.⁷⁸ Těžko říci, do jaké míry bylo toto prohlášení vynucené situací té doby. Řekla bych spíše, že si toto chování vyžádaly tehdejší poměry v protektorátu.

V této době se také starosta města účastnil manifestačního shromáždění všech starostů, vládních komisařů a předsedů správních komisí české národnosti země české v Praze. Složil manifestační slib a tím tento slib složilo i celé zastupitelstvo.⁷⁹

S postupem času politický význam samosprávných orgánů upadal. Městské zastupitelstvo pracovalo stále více za ztížených podmínek. Neslo zodpovědnost za každý nerozvážený čin, který by mohl mít těžké následky pro celé město. O tom vypovídá i četnost a povaha konaných schůzí zastupitelstva. Bylo jich stále méně a rozhodnutí se omezovala na rozhodnutí o přidělení domovského práva či pronájmech obecních pozemků a nemovitostí. K významnějším rozhodnutím městského zastupitelstva patřilo, v roce 1944, jmenování přípravného komitě pro založení městského muzea. Do této komise byli vybráni František Minařík, starosta města; František Mecl, knihovník a kronikář; Josef Heřmanský, knihař; Josef Kabeláč, účetní; Josef Kheil.⁸⁰

Jak již bylo zmíněno výše, v Heřmanově Městci fungovala osada jako samostatná část. K této osadě patřili části Doubrava, Nový Dvůr, Konopáč a Vlastějov.⁸¹ Z voleb v červnu 1938 vzešli noví členové osadního zastupitelstva. V jejich čele stál osadní starosta Josef Plavec, továrník; I. náměstkem byl František Flieber, obuvník; II. náměstkem Karel

---

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ SOKA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

⁷⁷ SOKA Chrudim, Městský úřad Heřmanův Městec, inv. č. 1102, č. knihy 623, č. kartonu 82, zápisy ze schůzí místního zastupitelstva.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ SOKA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

⁸¹ Zájmy Heřmanoměstecka č. 4 ze dne 10. 2. 1940, s. 1.

Tocháček, obchodník. Členy osadního zastupitelstva dále byli Václav Kinčl, mlynář; Jan Krejča, obuvník; Adolf Haizl, průvodčí; Karel Pokštefl, účetní; Josef Čížek, plavčík.; Josef Pokštefl, obuvník; Hermína Krupková, prodavačka; Václav Vokál, obuvník; Josef Kratochvíl, obuvník; Čeněk Petříček, betonář; Alois Veselý, zahradník; Alois Všetečka, ředitel záložny; Josef Bendl, obchodník; Václav Foret, domkář; Adolf Zahradník, soustružník; Alois Plechata, rolník; Rudolf Starý, obchodník; Ladislav Abram, vinárník; Emanuel Goldman, obchodník; František Čermák, obchodník; František Hora, obuvník; Stanislav Krásný, obchodník; Václav Jirásek, rolník; František Kubelka, obchodník; Antonín Svoboda, obchodník; Josef Ipser, obuvník; MUDr. Václav Novák, lékař.⁸²

Do roku 1941 fungovala osada jako část města. Vládním nařízením ze dne 12. června 1941 byly však tyto osady jako samosprávné celky ke dni 30. červnu téhož roku zrušeny a jejich pravomoci a veškeré osadní jmění připadlo politickým obcím. Okresní úřad v Chrudimi nařídil, aby obec převzala jmění a správu osady, což se stalo oficiálně 31. července 1941, kdy bylo provedeno skontro pokladní hotovosti, vkladů a cenných papírů jak osady, tak špitálního fondu, který osada spravovala. V důsledku zrušení osady vzniklo Kuratorium koupaliště, které převzalo správu nad koupalištěm v Konopáči. Členy tohoto kuratoria byly starosta František Minařík, Josef Plavec a MUDr. Václav Novák.⁸³

4.2.2 Rozpočty města

Rozpočty města byly schvalovány městským zastupitelstvem většinou na konci předešlého roku. Ve válečných letech tomu však často bylo jinak a rozpočty byly většinou sestavovány až v prvních měsících roku, na který byl rozpočet plánován. Rozpočty města zastupitelstvu připravoval i prezentoval finanční referent Josef Kabeláč, který tento post zastával po celou dobu války.⁸⁴ Vždy převyšovaly náklady nad výnosy, a proto byl schodek řešen přírážkami k jednotlivým daním. Pokud pak vznikl přebytek, byl jím hrazen schodek z minulých let.

První rozpočet, který se týkal daného válečného období, byl sestaven se snahou úspor. Rozpočet byl proti jiným rokům trochu pozměněn po stránce formální, ale jeho hlavním cílem bylo v městských financích najít úspory. Náklady i výnosy byly zhruba stejné jako

---

⁸² SOkA Chrudim, Archiv města Heřmanův Městec, inv. č. 2670, kniha č. 1913, Kronika města Heřmanův Městec II.

⁸³ SOkA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

⁸⁴ SOkA Chrudim, Městský úřad Heřmanův Městec, inv. č. 1102, kniha č. 623, karta č. 82, zápisy ze schůzí místního zastupitelstva.

v předchozích letech, což znamenalo jistou stabilizaci obecního hospodářství. To již neplatilo v dalších válečných letech, kdy se tyto hodnoty zásadně změnily. V rozpočtu na rok 1939 se dokonce uvažovalo o snížení přírážek. Od tohoto úmyslu se následně ustoupilo a toto řešení již v praxi nenastoupilo po celou dobu války. V prvních dvou válečných letech se rozpočet pohyboval v přibližně stejných hodnotách.

I rozpočet na rok 1940 byl sestaven stejně jako předchozí, v podstatě ještě za podobných podmínek. Dalo se však již předpokládat, že se finanční potřeby obce mohou v průběhu roku změnit, respektive navýšit. Finanční referent J. Kabeláč také v této době apeloval na zastupitele, aby nepřicházeli s finančními potřebami, které nebudou pro obec opravdu nezbytné. Zvýšení nákladů v tomto roce z části zavinilo zřízení nového zásobovacího oddělení a mimořádné náklady z roku 1939, s kterými nebylo původně počítáno. Prudce se pak potřebné náklady zvedly v roce 1941 a 1942, kdy poprvé přesáhly jeden milion korun. To z části způsobilo i sloučení financí obecních a osadních. O uhrazení části schodku město žádalo Zemský úřad, který by ho uhradil pomocí zemského příspěvku. V roce 1943 se situace stále zhoršovala a připravený rozpočet nebyl schválen Okresním úřadem v Chrudimi. Musel tak být přepracován, a proto byl rozpočet na rok 1943 schválen až v březnu téhož roku. V rozpočtu na rok 1944 byly potřebné náklady stanoveny již na dvojnásobek hodnoty, ve které se pohybovaly na počátku války. Rozpočet byl opět schválen až v březnu 1944.⁸⁵

V roce 1945 nastaly velké změny. V důsledku zastavení některých pracovních oborů v hospodaření okresů a obcí bylo odloženo sestavování rozpočtů do 30. června 1945 a sestavení účetních závěrek do konce roku 1945. Tímto opatřením tak byl oddálen bezpečný přehled, jak ohledně výsledků hospodaření v roce 1944, tak i o plánovaných financích v roce 1945. Obce, které chtěly v tomto roce žádat o zemský příspěvek na úhradu rozpočtového schodku, mezi něž Heřmanův Městec patřil, musely místo rozpočtu sestavit hospodářskou rozvahu na rok 1945. K poslednímu roku války tak máme alespoň hospodářskou rozvahu.⁸⁶

Konkrétní finanční údaje k jednotlivým rozpočtům jsou k dispozici v příloze č. 5.

---

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Tamtéž.

4.2.3 Civilní protiletectká ochrana a místní hasičský sbor

Hrozba nebezpečí války se ve městě projevovala již dlouho před jejím vypuknutím. Z tohoto důvodu, jak již bylo zmíněno v kapitole týkající se historie města, byl v červnu roku 1936 zřízen výbor civilní protiletectké ochrany. Velitelství bylo umístěno na radnici, záchranná stanice v chlapecké škole a Na obci.

Jedním z prvních nařízení vydaných po vzniku protektorátu bylo to, které se týkalo zesilování protiletectké ochrany. Jednalo se o vyhlášku Okresního úřadu v Chrudimi z 1. září 1939, která vyzývala k provedení nařízení říšského protektora ze dne 25. srpna 1939 o zatemňování. Zatemnění mělo být provedeno od večerního šera do svítání, zdržování na ulicích mělo být omezeno a měly být volné chodníky. Pokuta za nedodržení tohoto nařízení byla 1 500 K nebo 6 týdnů vězení.⁸⁷

Hned v září 1939 došlo ke změně velitelů civilní protiletectké ochrany. Místo K. Hájka byl jmenován A. Neumann a místo V. Hubálka nově zastával tajemník O. Horáček.⁸⁸ V květnu 1941 se rozhodnutím Ministerstva vnitra změnil název civilní protiletectké ochrany jen na protiletectkou ochranu.⁸⁹ Během roku 1943 byla protiletectká ochrana neustále rozšiřována. Změnil se i velitel, kterým se stal Ferdinand Máca. Nařízení o zatemňování bylo stále v platnosti. Byly rozšířeny noční hlídky, které se navíc musely konat i ve školách, úřadech a podnicích.⁹⁰

Práce protiletectké ochrany úzce souvisela s prací místního Sboru dobrovolných hasičů, který byl později přejmenován na Hasičský sbor. Ten měl ve městě dlouholetou tradici a pravidelně prováděl cvičení, v tehdejší době také jako prevenci možných leteckých útoků. Dne 16. července 1939 tak probíhalo veřejné hasičské cvičení, při němž byl zinscenován požár Medova a některých domů na severní a západní straně Malého náměstí. V listopadu 1940 proběhlo ve městě další protipožární cvičení na Wiltově továrně, parní pile, čokoládovně, tkalcovně, továrně na kočárky MEA, okresním chorobinci, škole a kostele.⁹¹ Fotografie ze cvičení roku 1940 je umístěna v příloze č. 6.

Ve snaze stále zmenšovat nebezpečí požárů bylo podle vládního nařízení z roku 1942 upraveno vysílání protipožárních hlídek i na veřejná představení. Na doporučení Českého

---

⁸⁷ SOKA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

⁸⁸ Zájmy Heřmanoměstecka č. 19 ze dne 9. 9. 1939, s. 3.

⁸⁹ Zájmy Heřmanoměstecka č. 11 ze dne 17. 5. 1941, s. 3.

⁹⁰ SOKA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

⁹¹ Tamtéž.

zemského ústředí obcí si museli provozovatelé biografů, divadelních představení, koncertů a tanečních zábav na každou takovou akci vyžádat hasičskou hlídku, za kterou zaplatili 6 K.⁹²

Cvičení se vyplatila hlavně v roce 1944, kdy byly v červenci, srpnu a na konci prosince provedeny letecké nálety na Pardubice, při kterých pomáhal zasahovat i Hasičský sbor z Heřmanova Městce. Obyvatelé nedalekého Radlína nálet pozorovali a velice se polekali, když nedaleko od nich dopadly střely cizí stíhačky, která zasáhla osvětlenou budovu. V Heřmanově Městci tak byla hrozba náletů také aktuální, protože Pardubice, na které byly nálety určeny, nebyly daleko.⁹³ V těchto chvílích se lidé z města schovávali do krytů. Za ty jim sloužily sklepy nebo jeskyně na Ježkově skále. Takto popisuje zážitky z náletů ve své knize Štěpánka Haničincová: „*Jak se nezadržitelně blížil konec války, zdály se nám nálety pořád míň skutečné a nebezpečné, tak jsme je často nebrali vážně, zůstávali prostě doma a čekali, až se nebezpečí přežene.*“⁹⁴

4.2.4 Národní souručenství

Již v prvních dnech po vytvoření protektorátu bylo nutné vytvořit novou politickou organizaci za účasti prezidenta Emila Háchy, pro kterou byl nakonec vybrán název Národní souručenství. Byla rozpuštěna Poslanecká sněmovna i Senát Národního shromáždění. Do funkce předsedy Výboru Národního souručenství byl vybrán Adolf Hrubý, bývalý předseda českého odboru Zemědělské rady a zástupce maloročníků v agrární straně. Do dalších funkcí Výboru Národního souručenství byli členové vybráni tak, aby v něm nefigurovali přední představitelé bývalého režimu. Formálně tak bylo Národní souručenství ustaveno 4. dubna 1939 a stalo se po právní stránce jediným uznaným a povoleným politickým seskupením. Jednalo se o uskupení, které neslo prvky loajality a spolupráce s okupační mocí. Náborová akce byla úspěšná a do Národního souručenství se přihlásilo 98,4 % mužské populace z území Čech a Moravy. Do další náborové akce, která byla určena pro mládež, se přihlásilo 97,79 % mládeže v Čechách a na Moravě. Národní souručenství mnohokrát převzalo patronát nad manifestacemi či například církevními shromážděními a v počátcích aktivně navazovalo kontakty s rodičím se odbojovým hnutím. V následujících letech byl na tuto politickou organizaci stupňován tlak a již nestačila loajalita, s kterou přistupovala k německé správě. V dosavadním vedení byl A. Hrubý vystřídán J. Fouskem, který otevřeně vystupoval

---

⁹² Tamtéž.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ HANIČINCOVÁ, Štěpánka – KOVAŘÍK, Vladimír. *Štěpánka*. Žďár nad Sázavou, 1995, s. 20. ISBN 80-85835-24-X.

s pronacistickou orientací. V lednu 1943 bylo Národní souručenství přeměněno z politické organizace v organizaci, jejíž hlavní úlohou byly kulturní a osvětové úkoly.⁹⁵

Národní souručenství postupně pronikalo do všech měst a stalo se celorepublikovou záležitostí. Rozsáhlý projev protektorátního prezidenta E. Háchy z počátku března 1939 oznamoval vznik Národního souručenství a vyzýval muže žijící v protektorátu k registraci do této nové organizace. Mohli se přihlásit muži starší 21 let.⁹⁶ Náborová akce v Heřmanově Městci byla zahájena 26. dubna 1939 na radnici, kde byla zřízena náborová kancelář. Všechny vyplněné přihlášky pak byly odvezeny okresnímu sekretariátu v Chrudimi. Z celkového počtu 1 161 mužů se přihlásilo 1 148 z nich, což tvořilo necelých 99 % mužů v Heřmanově Městci. Jedno procento měli tvořit přestárlí a nemocní lidé. Byla také stanovena základní organizační struktura. Místním vedoucím Národního souručenství v Heřmanově Městci se stal Jan Wilt, továrník. Funkci zástupce obsadil Václav Hubálek, ředitel továrny; jednatelem se stal Ota Horáček, městský tajemník; hospodářem Josef Červinka, propagačním pracovníkem MUDr. Václav Novák, sociálním pracovníkem František Štěňha, rolník; zapisovatelem Karel Pokštefl, úředník; dozorcí byli Julius Kubelka, velkouzenář a Antonín Neumann, malíř pokojů.⁹⁷

Později byla výborem Národního souručenství založena Česká národní kartotéka, která se nalézala u okresních sekretariátů, případě Heřmanova Městce tedy v Chrudimi.⁹⁸ Na konci května 1939 začalo vznikat Mladé Národní souručenství, do jehož řad se v Heřmanově Městci z celkového počtu 259 mladých přihlásilo 255 z nich, z toho bylo 139 chlapců a 116 dívek. Výsledkem tedy bylo přijetí 98,01 % mládeže ve městě.⁹⁹ Na podzim roku 1939 se snížil věk potřebný pro vstup do Mladého Národního souručenství ze 17 na 15 let.¹⁰⁰ V roce 1940 začal probíhat také nábor žen. V Heřmanově Městci se konal 14. a 17. dubna téhož roku. Do 28. dubna přistoupilo z města do této organizace celkem 752 žen ve věku od 21 let.¹⁰¹

Pod vedením Národního souručenství probíhaly různé kulturní a osvětové akce a později také sbírky. V počátku to byla například akce s názvem „Týden čistoty a pořádku v obci“ a „Venkov očekává letní hosty“. Tyto akce probíhaly současně, a to v období od 1. do 7. června 1939, a byla při nich provedena oprava domů a úprava prostranství po celém

---

⁹⁵ GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha, 1996, s. 23-40. ISBN 80-85821-35-4.

⁹⁶ Zájmy Heřmanoměstecka č. 8 ze dne 8. 4. 1939, s. 5.

⁹⁷ Zájmy Heřmanoměstecka č. 10 ze dne 6. 5. 1939, s. 2-3.

⁹⁸ Zájmy Heřmanoměstecka č. 15 ze dne 15. 7. 1939, s. 5.

⁹⁹ Zájmy Heřmanoměstecka č. 12 ze dne 3. 6. 1939, s. 3.

¹⁰⁰ Zájmy Heřmanoměstecka č. 21 ze dne 7. 10. 1939, s. 5.

¹⁰¹ Zájmy Heřmanoměstecka č. 10 ze dne 4. 5. 1940, s. 4.

městě.¹⁰² Místní Národní souručenství spolupracovalo i na vánočních nadílkách, které byly ve městě každoročně předávány chudým. Hlavními cíli této organizace byla jednota, starost o rodinu a obec. Výrazně tato organizace spolupracovala se starosty obcí, s kterými společně řešila otázky administrativní, organizační a daňové.¹⁰³

Pod záštitou Národního souručenství se po celou dobu války uskutečňovaly nejrůznější sbírky pro pomoc potřebným. V roce 1940 to byla třeba sbírka pro Německý červený kříž,¹⁰⁴ v dalších letech pak sbírka zimních potřeb pro vojáky na frontě.¹⁰⁵ V roce 1941 byla také zřízena krajská bezplatná právní poradna pro nemajetné členy Národního souručenství.¹⁰⁶

4.2.5 Odboj v protektorátu

Nedlouho po obsazení Československa začaly vznikat malé ilegální organizace, z kterých během léta 1939 vznikly tři největší. Těmi byly Politické ústředí, Obrana národa a Petiční výbor Věrní zůstaneme.¹⁰⁷ Pro všechny tyto organizace byly společné úkoly, kterými bylo zpravodajství, sabotáže, propaganda a přímé akce, tedy povstání. Tyto úkoly jim stanovil ve svém poselství E. Beneš a J. Ingr.¹⁰⁸ Postupně se do odboje zapojila také Komunistická strana, která fungovala v ilegalitě.

Politické ústředí vzniklo kolem osoby Prokopa Drtiny, což byl bývalý spolupracovník E. Beneše. Tuto skupinu tvořili přední úředníci, politici a novináři bývalých koaličních stran. Jednalo se o reprezentativní organizaci, která získala spojení i s protektorátní vládou.¹⁰⁹ Politické ústředí chtělo, aby se jeho pokynům podřídily všechny civilní odbojové skupiny, chtělo jejich činnost koordinovat s činností vojenských skupin. Dále udržovalo kontakty s vládou a Národním souručenstvím, ale i s organizacemi jako byl Sokol či Orel. Po ukončení války chtěli navázat kontinuitu s první republikou, ovšem i s udržením některých kontroverzních zákonů vzniklých v období druhé republiky.¹¹⁰

---

¹⁰² Zájmy Heřmanoměstecka č. 12 ze dne 3. 6. 1939, s. 3

¹⁰³ Zájmy Heřmanoměstecka č. 6 ze dne 9. 3. 1940, s. 3.

¹⁰⁴ Zájmy Heřmanoměstecka č. 17 ze dne 10. 8. 1940, s. 1

¹⁰⁵ Zájmy Heřmanoměstecka č. 2 ze dne 10. 1. 1942, s. 4.

¹⁰⁶ Zájmy Heřmanoměstecka č. 1 ze dne 1. 1. 1941, s. 1.

¹⁰⁷ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha, 2000, s. 66. ISBN 80-7260-028-1.

¹⁰⁸ Tamtéž s. 80-81.

¹⁰⁹ Tamtéž s. 68-71.

¹¹⁰ Tamtéž s. 74-75.

Další klíčovou organizací byla **Obrana národa**. Ta byla tvořena zástupci bývalého československého důstojnického sboru. Hlavními postavami byli generál Ingr, Bílý a Neuman. Podstatou této organizace bylo, že bývalé vojenské osoby byly převedeny do civilních služeb právě tak, aby odpovídaly potřebám Obrany národa. Vznikla tak celá tajná armáda. V jejím čele stál generální štáb, kterému byla podřízena tři zemská velitelství, a to pro Čechy, Moravu a Slezsko. Dále vznikaly specializované odbory.¹¹¹ Po ukončení války chtěla tato skupina, stejně jako Politické ústředí, obnovení první republiky. Podobné byly i její nároky na řízení odbojové činnosti v zemi. Její vize však byla více radikální proti Němcům a řešení této otázky po skončení války. Své názory uveřejňovala v ilegálním časopise *V boj*, který financovala a tím i silně ovlivňovala.¹¹²

Třetí organizací byl **Petiční výbor Věrní zůstaneme**. Tuto organizaci tvořili příslušníci bývalé opozice především z řad sociálních demokratů. Zprvu měla slabší pozici než dvě předchozí organizace, posléze se jim však svým významem nejen vyrovnala, ale v mnohém je i předčila. Navazovala těsné kontakty s Obranou národa, i když se jejich názory často zásadně lišily.¹¹³ Ani tato organizace nebyla výjimkou v tom, že chtěla zastávat vedoucí úlohu v odbojové činnosti v zemi. Na rozdíl od dvou výše jmenovaných organizací ovšem Petiční výbor Věrní zůstaneme nechtěl, s výjimkou pouze několika zákonů, obnovení starých koalicí a stavu z období první republiky.¹¹⁴

Poslední jmenovanou skupinou, která se zapojila do odbojové činnosti, byla **Komunistická strana Československa**. Ta byla od prosince 1938 oficiálně rozpuštěna, a tak přenesla svou činnost do ilegality. Nová strana byla budována pod vedením Eduarda Urxe. Hned po 15. březnu 1939 byla, zejména proti příslušníkům této strany, zahájena první vlna zatýkání pod názvem „Gitter (Mříže)“. Od srpna 1938 vycházely ilegálně noviny této strany *Rudé právo* a začaly se šířit komunistické letáky, které nabraly svou největší intenzitu v roce 1940. Tyto letáky nejčastěji obsahovaly ideologicky zaměřené komentáře válečného dění.¹¹⁵

---

¹¹¹ Tamtéž s. 71-72.

¹¹² Tamtéž s. 75-76.

¹¹³ Tamtéž s. 72-74.

¹¹⁴ Tamtéž s. 77-78.

¹¹⁵ Tamtéž s. 89-94.

4.2.5.1 Odboj a činnost ilegálních organizací na Heřmanoměstecku

Na Chrudimsku patřila mezi hlavní odbojové organizace Obrana národa. Podle rozdělení území Obrany národa na jednotlivé kraje se na území východních Čech nacházel kraj Pardubický a Královéhradecký. Velitelem pro Pardubický kraj byl plk. Josef Tacl. Jako hlavní postava chrudimské skupiny Obrany národa vystupoval škt. Karel Jansa. Další odbojovou organizací působící ve větší míře na Pardubicku byla KSČ pod vedením Františka Kafky (Tvrdého).¹¹⁶ Pod vedením Obrany národa vznikla v Chrudimi vojenská ilegální skupina „Národní odboj“. V jejímž čele figuroval již zmiňovaný Karel Jansa a tato skupina se později rozrostla i na okolí Chrudimi. Vytvářela se tak místní střediska například ve Slatiňanech, Trhové Kamenici či v Heřmanově Městci, kde byl vedením této skupiny pověřen poručík v záloze Zdeněk Kramář, úředník místní spořitelny. V únoru 1940 byl zatčen a vězněn v Pardubicích, v Chrudimi a poté v Drážďanech. Pro nedostatek důkazů byl v srpnu 1940 propuštěn.¹¹⁷ Hlavní činností této skupiny se stalo zejména rozšiřování ilegálního časopisu *V boj* a vojenské, hospodářské a politické zpravodajství o dění v dané lokalitě Chrudimska.¹¹⁸

Akce odbojových skupin se začaly projevovat i v Heřmanově Městci a okolí. Mnohdy se nejednalo o organizované činy, spíše se projevoval spontánní odpor jednotlivých obyvatel města, který často s odbojovou činností jako takovou neměl nic společného. Lidé tím jen chtěli vyjádřit svou nespokojenost s nastalou dobou. Mezi jednu z prvních akcí tohoto typu můžeme počítat čin, který se stal v noci z 3. na 4. dubna 1939 mezi Rozhovicemi a Heřmanovým Městcem. Bylo odcizeno 250 m kabelu německé telefonní linky spojující Heřmanův Městec a Pardubice, v celkové ceně 8 000 K. Tento čin vystavil obyvatele v širokém okolí místa činu přísným domovním prohlídkám.¹¹⁹

Na jaře roku 1939 probíhala první vlna zatýkání komunistů, o které jsem se již zmiňovala. V Heřmanově Městci jich při ní bylo zajištěno celkem 26. Všichni byli posléze propuštěni s výjimkou Františka Šimůnka, který se vrátil až po 6 týdnech. Někteří z nich dále pracovali ilegálně.¹²⁰ Výsledky takto zajištěných členů komunistické strany provádělo ve východních Čechách Einsatzkommando gestapa Pardubice. Celá tato akce probíhala pod vedením kriminálního sekretáře Augusta Däwese. Při propouštění museli všichni zadržení podepsat protokol o výslechu, ke kterému byl připojen slib, že se dále nebudou dopouštět

---

¹¹⁶ NĚMEČEK, Josef. *II. odboj 1939- 1945 v okrese Chrudim*. Chrudim, 2007, s. 9-10. Bez ISBN.

¹¹⁷ Tamtéž s. 79-84.

¹¹⁸ Tamtéž s. 85-86.

¹¹⁹ *Zájmy Heřmanoměstecka* č. 8 ze dne 8. 4. 1939, s. 4.

¹²⁰ SOKA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

žádné nepřátelské činnosti proti Říši. Činnost příslušníků bývalé komunistické strany byla pak monitorována a četnické stanice o ní musely podávat pravidelná hlášení. Četnická stanice v Heřmanově Městci k tomuto uvedla, že František Šimonka, František Ipser a Gustav Krupka nevyvíjí žádnou politickou činnost a věnují se výhradně svým zaměstnáním.¹²¹ Znovu probíhalo zatýkání komunistů na podzim roku 1940. Dne 26. září téhož roku byl zadržen František Šimonka, který až do svého zatčení ilegálně pracoval jako vedoucí Komunistické strany, dále pak Rudolf Rozsypal a Gustav Krupka, kteří byli zatčeni o den později, tedy 27. září 1940. Všichni byli odvezeni gestapem do Pardubic a následně do Terezína. Gustav Krupka byl soudem v Litoměřicích odsouzen na 3 roky vězení.¹²² František Šimonka ani Rudolf Rozsypal se domů již nevrátili.¹²³ Právě tito tři muži byli hlavními členy ilegální Komunistické strany v Heřmanově Městci. Spojku mezi Heřmanovým Městcem a centrem v Chrudimi dělala Pavla Šimonková, která se po jejich zatčení ujala vedoucí úlohy v této skupině.¹²⁴

Výročí vzniku republiky dne 28. října roku 1939 předcházela rozsáhlá kampaň odbojových protinacistických organizací projevující se zejména větším výskytem ilegálních letáků a tiskovin v kraji. Průběh tohoto dne se očekával s napětím, v Heřmanově Městci se v noci z 27. na 28. října objevily vylepené protinacistické letáky.¹²⁵

I v roce 1940 se stále šířily protinacistické letáky, a to navzdory bezpečnostním opatřením, která byla proti těmto činnostem nastolena. Dne 1. května 1940 se kolem 5. hodiny ranní objevila podél silnic z Chrudimi na Heřmanův Městec a Slatiňany protinacistická hesla.¹²⁶

Další protinacistický čin se odehrál 14. srpna 1941, kdy objevila policejní hlídka o 3. hodině ranní na třech místech v Heřmanově Městci letáky namířené proti Říši. Tyto letáky byly vylepeny na městské váze, na kapli a na dřevěném elektrickém sloupu na rohu náměstí. Letáky byly napsány na papíře vytrhnutém ze školního sešitu a hned téhož dne po 13. hodině odpoledne si pro ně jako pro důkazy přijelo gestapo z Pardubic. Pátrání po pachatelích těchto činů měly totiž na starosti nacistické úřady. Další takovýto incident se ve městě stal v noci z 23. na 24. září téhož roku. To se zase na čtyřech vratech ve městě objevily

---

¹²¹ NĚMEČEK, Josef. *II. odboj 1939-1945 v okrese Chrudim*. Chrudim, 2007, s. 7. Bez ISBN.

¹²² SOkA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

¹²³ NĚMEČEK, Josef. *II. odboj 1939-1945 v okrese Chrudim*. Chrudim, 2007, s. 17. Bez ISBN.

¹²⁴ Tamtéž s. 413.

¹²⁵ Tamtéž s. 9.

¹²⁶ Tamtéž s. 12.

asi 30 cm nápisy „*Německo vraždí Evropu. Proletáři spojte se. Porazíme německou hnědou bestii.*“¹²⁷

Od roku 1941 sílila spolupráce domácího a zahraničního odboje, a s ním i možnost vyslání parašutistů na území protektorátu, aby nahradili ztráty domácího nekomunistického odboje. Výcvik těchto parašutistů probíhal ve Velké Británii ve speciálních školách. Později byly výsadky stále lépe cvičeny, měly lepší vybavení a hlavně více informací o dění v protektorátu. Tyto výsadky probíhaly ve čtyřech vlnách a jejich hlavními úkoly se stalo zpravodajství, úkoly spojovací, diverzní a teroristické.¹²⁸

Zajímavostí, kterou možná mnozí nevědí je, že československý výsadek známý pod názvem SILVER A, ve složení nadporučík Alfréd Bartoš, rotmistr Josef Valčík a svobodník Jiří Potůček, měl být původně vysazen u Heřmanova Městce. Kvůli čerstvě napadlému sněhu byla však velmi ztížena orientace, a tak místo původního místa byli parašutisté vysazeni až mezi Poděbrady a Městcem Králové.¹²⁹ Můžeme se tak jen domnívat, jaký by byl možná osud Heřmanova Městce, kdyby vše šlo podle původních plánů.

V souvislosti s vypálením Ležáků dne 24. června 1942 je nutno doplnit informaci o jednom rodákovi z Heřmanova Městce, který se stal obětí tohoto strašného činu. Jednalo se o Karla Svobodu, který se po odstěhování z Heřmanova Městce usadil v pohraničí. Když však došlo k obsazení, byl nucen znovu přesídlit a usadil se v Miřeticích. Odtud docházel do svého zaměstnání, které bylo právě v osudném lomu v nedalekých Ležákách, kde pracoval jako strojní mistr.¹³⁰ Svoboda ale nebyl jen náhodnou obětí této tragedie. Do celé akce byl zapojen a jeho dům v Miřeticích se stal jedním z prvních úkrytů vysílačky Libuše. Stal se tak jedním z hlavních organizátorů odboje v okolí Ležáků a členem odbojové organizace zvané ČENDA. Stejně zapojená do této akce byla i jeho manželka Berta Svobodová. V sázce tak byly osudy celé rodiny, protože Svoboda měl ještě 14letou dceru. V rodině Svobodových byl dokonce nějaký čas ubytován člen výsadku Potůček-Tolar.¹³¹ Dne 21. června 1942 byl Svoboda zatčen. Zastřelen byl 2. července společně s dalšími zatčenými nejbližšími spolupracovníky skupiny SILVER A, z nichž bylo i sedm členů ležácké skupiny ČENDA.¹³²

---

¹²⁷ Tamtéž s. 20.

¹²⁸ Tamtéž s. 22-23.

¹²⁹ KYNCL, Vojtěch. *Ležáky: Obyčejná vesnice, SILVER A a pardubické gestapo v zrcadle heydrichiády*. Pelhřimov, 2008, s. 25-26. ISBN 978-80-86559-96-4.

¹³⁰ SOKA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

¹³¹ Později, asi v polovině února 1942, se přesunul do ležáckého mlýna ke Švandům. KYNCL, Vojtěch. *Ležáky: Obyčejná vesnice, SILVER A a pardubické gestapo v zrcadle heydrichiády*. Pelhřimov, 2008, s. 31-41. ISBN 978-80-86559-96-4.

¹³² Tamtéž s. 163 a 210.

Rok 1942, zvláště období po atentátu na R. Heydricha, přineslo lidem ještě větší strach. To se projevilo i na menším počtu nejrůznějších protinacistických akcí. Po atentátu začala vlna poprav a zvláště velká pozornost byla věnována tomu, aby se o nich dozvěděla široká veřejnost. Velkým strašákem byly vyhlášky o popravách, které byly vyvěšeny na každém rohu. Jen v Heřmanově Městci jich bylo vyvěšeno celkem deset. Na Chrudimsku bylo běsnění týkající se zatýkání po atentátu ještě větší zejména proto, že všechny stopy k pachatelům směřovaly do tohoto okresu.¹³³

V roce 1942 probíhala tzv. akce E, při níž byli zatčeni rodinní příslušníci emigrantů a zatčených či uprchlých osob, kteří pak byli umístěni v internačním táboře ve Svatobořicích. Z Heřmanova Městce byli v této akci zatčeni Alois Starý a Marie Stará.¹³⁴

V roce 1943, po prvních neúspěších Němců v Sovětském svazu, začala svítat naděje na změnu, a začala tak znovu sílit i protinacistická činnost. Zejména činnost komunistického odboje se začala dostávat i do menších míst a vesnic. Ještě větší naděje přinesl rok 1944 a vidina konce války se stávala stále reálnější. Po vypuknutí Slovenského národního povstání se začala odbojová činnost stále více aktivizovat, a to i v Heřmanově Městci. Na podzim roku 1944 se začaly objevovat partyzánské skupiny v oblasti Železných hor, tedy v blízkém okolí Heřmanova Městce. V této souvislosti bych chtěla v další podkapitole připomenout příběh vesnic Lipovec a Licoměřice, které jsou od Heřmanova Městce vzdálené asi 15 km.

Od ledna 1945 v Chrudimi oficiálně fungovalo zvláštní komando, jako odloučené pracoviště úřadovny gestapa v Praze. Do čela této úřadovny byl postaven Paul Feustel, který předtím působil v Kolíně a Benešově. Díky zřízení této úřadovny se gestapo rychleji dostávalo k informacím o partyzánských skupinách v Železných horách. Chrudimsko mělo pro rozvoj partyzánských skupin dobré podmínky zejména díky rozsáhlým lesním porostům. Avšak bez pomoci místních obyvatel se partyzáni neobešli. Někteří z těch, kteří pomáhali, za to však krutě zaplatili, často i svým životem. Na území Chrudimska se během války objevilo mnoho výsadek, z nichž bych jmenovala například Jermak, operující v okolí Poličky, oddíl Jan Kozina, pohybující se v okolí Trhové Kamenice či Mistr Jan Hus působící v okolí Lipovce a Licoměřic. I přes dojem, že v posledních měsících války již nehrozilo protifašistickým skupinám takové nebezpečí, opak je pravdou a ke konci války zaplatilo životem za tuto spolupráci mnoho lidí.¹³⁵

---

¹³³ NĚMEČEK, Josef. *II. odboj 1939-1945 v okrese Chrudim*. Chrudim, 2007, s. 28-29. Bez ISBN.

¹³⁴ Tamtéž s. 37.

¹³⁵ Tamtéž s. 37-67.

Z osobností působících v ilegálním odboji bych ráda přiblížila dva místní rodáky, kteří za svůj boj zaplatili životem. Prvním z nich byl **Josef Rozsypal**, který se narodil 31. ledna 1904 v Heřmanově Městci. Pracoval jako obuvník a mimo to byl pracovníkem a funkcionářem v místních dělnických organizacích. Byl také členem obecního zastupitelstva města. Za nacistické okupace byl pro ilegální činnost 27. září 1940 zatčen a dlouho vězněn. Vyslýchán byl ve věznici gestapa v Pardubicích a nakonec byl odvezen do koncentračního tábora v Osvětimi, kde také zahynul. Na jeho památku dnes nese jeho jméno ulice v Heřmanově Městci.¹³⁶

Dalším rodákem s podobným osudem byl **František Šimonka**. Ten se narodil 10. září 1903 v Heřmanově Městci. Pracoval jako strojní zámečnick, ale významněji působil ve veřejném životě. Činný byl ve zdejší dělnické tělovýchovné jednotě a později se stal jejím předsedou. Angažoval se také v oblasti hudební a divadelní, kde režíroval několik divadelních představení. Byl členem obecního a osadního zastupitelstva. V roce 1938 proslul jako spoluorganizátor velké manifestace všech místních politických stran proti odstoupení pohraničí ve prospěch Německa. Již dne 16. března 1939 byl s příchodem okupačních vojsk zatčen, ale po šesti týdnech propuštěn. Pro ilegální činnost byl zatčen znovu 26. září 1940 a odsouzen ke čtyřem a půl letům vězení. Měl se vrátit v dubnu 1945, propuštěn však nebyl a za nacistického ústupu byl na pochodu smrti bez soudu zastřelen. Na jeho památku dnes nese jeho jméno ulice v Heřmanově Městci.¹³⁷

4.2.5.2. Partyzánská skupina u Lipovce a Licoměřic

Nejprve se zmíním o oddílu Mistr Jan Hus, jehož členové byli hlavními aktéry událostí, které se staly v prosinci 1944 v obcích Lipovec a Licoměřice. Celá skupina byla zorganizována pod velením kapitána A. V. Fomina a spadala pod velení vojenské rady 1. ukrajinského frontu. Hlavními úkoly této skupiny na našem území bylo organizovat partyzánské hnutí a bojovou činnost, ustavovat ilegální národní výbory, informovat své velení o událostech na daném území, ale také provádět destrukční činnost na komunikacích či poškozovat válečnou výrobu. V porovnání s jednotlivými oddíly působícími v oblasti Železných hor se dala tato skupina pokládat za tu s nejpříznivějšími podmínkami pro svou

---

¹³⁶ Zpravodaj Lelnín č. 9, 1994, s. 2.

¹³⁷ Tamtéž.

činnost, a to zejména díky příznivému přijetí a pomoci místních obyvatel.¹³⁸ Tato skupina působila v dané oblasti celkem 199 dní, konkrétně od 26. října 1944 do 12. května 1945. Dne 17. května 1945 byl oddíl demobilizován. Postupem času působila skupina v oblasti od Přibyslavi až po Kolín a Kutnou Horu. Za dobu působení skupiny padlo šest partyzánů a dva přešli k jiné odbojové jednotce. Ke konci války tvořilo tuto jednotku již 444 mužů a žen. Skupina se dostala do 162 obcí a měst, a za svého působení provedla 66 bojových operací. Po převzetí moci na konci války byly vytvořeny místní národní výbory ve 103 obcích a okresní národní výbory ve 3 městech.¹³⁹

Celý tento příběh začal již v červenci 1943, kdy v lesích v okolí Lipovce našlo úkryt několik ruských zajatců, kteří uprchli z německého zajateckého tábora. Ti navázali kontakt s místními obyvateli, kteří jim začali pomáhat. Utečenci se rozhodli v lesích kolem vesnic Lipovec, Licoměřice a Zbyslavce zůstat.¹⁴⁰

Dne 26. října 1944 kolem půl deváté večer seskočil mezi obcemi Starkoč a Lovčice sovětský výsadek. Jednalo se o 12 členů partyzánského oddílu Mistr Jan Hus vyslaného z Kyjeva. Cílem byla Lichnice v Železných horách. Vedením nad tímto oddílem byl pověřen kapitán A. V. Fomin, dále skupinu tvořili polní komisař Pich-Tůma, radiotelegrafista Čepurov, dále Perchumov, Kolesnik, Kníž, Prigorič, Melezev, Šustov, Chimič, radiotelegrafistka Marie Poljaková a lékařka Lída Smik. Místní obyvatelé navázali kontakt i s touto skupinou, která se ke zběhům připojila.¹⁴¹ Hlavním úkolem tohoto paradesantu bylo získávat informace o nepříteli pro vojenské velení 1. ukrajinského frontu, provádět bojovou činnost a vytvářet podmínky pro politické vítězství po osvobození.¹⁴²

Postupně se partyzánský oddíl rozrůstal a přidávali se k němu mladí muži z okolí. Bylo navázáno spojení s dalšími oddíly působícími na Chrudimsku, Holicku a také na Vysočině. Bylo nutné získat materiál a zbraně pro boj, a proto 18. listopadu 1944 došlo ke shození potřebných věcí. Akce se povedla i za přispění místních lidí a 14 stokilových pytlů se v pořádku dostalo do rukou partyzánů.¹⁴³

O seskoku parašutistů se brzy dozvědělo gestapo a celá oblast byla sledována kolínským velitelstvím. To se nerozhodlo pro přímý zásah, ale pro nasazení provokatérů. Gestapo nedlouho poté zadrželo v Čáslavi O. Pokorného, člena jiné partyzánské skupiny

---

¹³⁸ GEBHART, Jan – ŠIMOVČEK, Ján. *Partyzáni v Československu 1941-1945*. Praha, 1984, s. 361-363, 406-407. Bez ISBN.

¹³⁹ NĚMEČEK, Josef. *II. odboj 1939-1945 v okrese Chrudim*. Chrudim, 2007, s. 71-73. Bez ISBN.

¹⁴⁰ Leknín č. 2, 1995, s. 8.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² NĚMEČEK, Josef. *II. odboj 1939-1945 v okrese Chrudim*. Chrudim, 2007, s. 71. Bez ISBN.

¹⁴³ DUFEK, Otto. *...a srdce bila dál. Tichý hold statečným vojákům a partyzánům*. Praha, 2002, s. 65-66. ISBN 80-85523-90-6.

působící v Krucemburku. Nalezlo u něj řadu cenných materiálů, jako byly seznamy spolupracujících lidí nebo seznamy národních výborů. Celkem se jednalo asi o 50 jmen lidí pomáhajících partyzánským skupinám v okolí Lipovce a Krucemburku. Tento muž se přidal k Němcům a byl ke skupině vyslán jako špion. Skupina ho však odhalila a podle jejích zásad si jako zrádce zasloužil trest smrti. Zatím si tedy mohli místní obyvatelé oddychnout, ne však nadlouho. Druhý případ neopatrnosti na sebe nenechal dlouho čekat. Jistý mladý muž z nedaleké vesnice se ke skupině přidal, avšak díky svému neopatrnému chování na taneční zábavě byl zadržen a předán gestapu. Sdělil jim všechny známé informace o skupině a po proškolení k ní byl vyslán jako další špion provokatér. Čekal ho však stejný osud jako jeho předchůdce. Byl odhalen a „odsouzen“ k trestu smrti.¹⁴⁴

Partyzáni začali plánovat své akce a obyvatelé Lipovce i okolních obcí začínali být znepokojeni. První významnou akcí mělo být unesení velitele kolínského gestapa Maiera. Ten se ubytoval v nedalekém Novém Dvoře u Podhořan a právě tam se ho chtěli partyzáni zmocnit. V daném bytě ho však nenalezli, a tak se zmocnili alespoň jeho věcí a zásob. Gestapo bylo tímto činem zděšeno. Všechny indicie vedly ke skupině partyzánů z Lipovce, a proto bylo rozhodnuto poslat mezi ně dalšího špiona. Tím byl Ladislav Bambas, občan nedaleké Přelouče. Ten se znal s jedním z místních, pekařem Kůrkou, který skupině partyzánů nosil jídlo. Ani tento pokus se Němcům ale nezdařil.¹⁴⁵

Dne 19. prosince 1944 však nastala pro obec katastrofa, která se dala čekat. Gestapo mělo již dost informací, na jejichž základě došlo k obklíčení Lipovce a Licoměřic. Obě obce byly kolem 4. hodiny ranní bleskově uzavřeny gestapem. Někteřím obyvatelům, kteří včas vytušili nebezpečí, se podařilo ještě uprchnout. Patřil mezi ně místní pekař Jaroslav Kůrka, který se později ukrýval u známého v Rašově, avšak podlehl psychickému nátlaku a o několik dní později se sám udal. Partyzáni se ve chvíli příjezdu Němců ukrývali na půdě u místního občana Jaroslava Ouřeckého. Podařilo se jim však díky husté mlze uprchnout. Kdyby byli partyzáni na půdě přistiženi, možná by obce skutečně postihl stejný osud jako Lidice a Ležáky. Již zmíněný Ouřecký se necelé dva dny ukrýval u jednoho domu ve studni, z vesnice uprchl a dostal se až do Prahy. Gestapo ho však později vypátralo a až do osvobození byl vězněn. Místní starosta Kobera již z obce nestihl uniknout.¹⁴⁶

Všichni přítomní obyvatelé Lipovce, s výjimkou těch, kteří byli upoutáni na lůžko, byli nahnáni na náves k pomníku padlých v I. světové válce. Zatčeni byli i obyvatelé jiných

---

¹⁴⁴ Zpravodaj Lecnín č. 3, 1995, s. 6-7.

¹⁴⁵ Zpravodaj Lecnín č. 4, 1995, s. 8.

¹⁴⁶ Zpravodaj Lecnín č. 5, 1995, s. 5-6.

obcí, kteří byli v té době ve vesnici nebo se zdržovali v její blízkosti. Všichni čekali osud Lidic a Ležáků. To také navrhoval velitel kolínského gestapa Maier K. H. Frankovi. Ten však po telefonu odpověděl: *“Na osud Lidic je příliš pozdě, neb doba je již pokročilá. Všechny muže od 16 do 70 let zatknout a odvést do Terezína, ženy a děti zanechat doma.”*¹⁴⁷ Je tedy možné se domnívat, že kdyby se celá situace odehrála o pár let dříve, dopadl by osud obou obcí nejspíše úplně jinak, daleko tragičtěji. V té chvíli obyvatelé samozřejmě netušili, co se bude dít a jejich pocity museli být opravdu hrozná.

Celé rodiny se snažily držet pohromadě. To však netrvalo dlouho, po chvíli byli muži odtrženi od svých rodin. Ženy se mohly postupně vrátit do svých domovů společně s vojáky, kteří domy prohledávali. Ti brali vše, co mělo jen trochu cenu.¹⁴⁸

Hrůzy se děly i v sousedních Licoměřicích. Odtamtud se dokonce ozývala střelba a strach znásobil i požár stodoly rolníka Šmída. Ve vesnici se ukrývali ještě dva partyzáni, kterým se nakonec z obklíčené vesnice podařilo uniknout. Odpoledne byla část mužů z Lipovce odvezena do kasáren v Čáslavi. Zbylí byli společně se zatčenými muži z Licoměřic vehnáni do místního hostince, kde zůstali celou noc. Následující den, tedy 20. prosince 1944, byli naloženi do přistavených autobusů a odvezeni do kasáren v Čáslavi. Tam následovaly kruté výslechy, které se neobešly bez ran a mučení. Odtud byli muži následně vlakem převezeni do koncentračního tábora v Terezíně.¹⁴⁹

Zajímavé bylo, že partyzáni se po celou dobu zatýkání údajně pohybovali nerušeně mezi Němci. Měli na sobě německé uniformy a nikdo je nepoznal. Novému starostovi tak jeden z nich nakázal, aby se dobře staral o statek Ouřeckých, krmil a obstarával jejich dobytek. Ani starosta v tu chvíli netušil, kdo mu tento příkaz dává. Vše se objasnilo až posléze, když ženy pověřené krmením dobytka našly ve žlabu ve stodole padák, který unikl prohlídkám gestapa. Dodatečně ho pak spálily.¹⁵⁰

Celkem bylo v obou obcích zatčeno a odvezeno 106 mužů. Třicet z nich nepřežilo kruté výslechy nebo následný pobyt v koncentračním táboře a domů se již nevrátilo.¹⁵¹

---

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ NĚMEČEK, Josef. *II. odboj 1939-1945 v okrese Chrudim*. Chrudim, 2007, s. 234-235. Bez ISBN.

¹⁴⁹ Tamtéž s. 235-237.

¹⁵⁰ Zpravodaj Leknín č. 5, 1995, s. 6.

¹⁵¹ DUFEK, Otto. *...a srdce bila dál. Tichý hold statečným vojákům a partyzánům*. Praha, 2002, s. 67. ISBN 80-85523-90-6.

4.2.6 Činnost gestapa a českých fašistických hnutí

Heřmanův Městec, jakožto součást chrudimského okresu, spadal pod služebnu gestapa v Pardubicích. Pardubická služebna patřila do konce roku 1939 pod úřadovnu v Hradci Králové. V jejím čele se během válečných let vystřídali čtyři vedoucí kriminální komisaři. Byl to nejprve v období od března do června 1939 Constantin Canaris, od června do konce roku 1939 tuto funkci vykonával Albert Hardtke, v letech 1939 až 1943 Gerhard Clages¹⁵² a od roku 1943 do konce války Johann Fritsch.¹⁵³ Svou krutostí a nelidskostí proslul zejména Gerhard Clages, ale i jeho zástupce Walter Lehne, který vykonával funkci vrchního kriminálního sekretáře.¹⁵⁴

I na Chrudimsku se na jaře 1940 začala více projevovat česká fašistická hnutí, z nichž nejvýznamnější byla Národní obec fašistická. Dále pak Český národně socialistický tábor známý pod názvem Vlajka, kterou vedl Jan Rys – Rozsévač, či Árijská pracovní fronta vedená Bedřichem Opletalem. Tyto organizace se pokoušely o rozšiřování své základny i na Chrudimsku. Neměly však v obcích větší ohlas.¹⁵⁵

4.3 Ekonomická situace

4.3.1 Dostupnost potravin a základních životních potřeb

Již před začátkem války se objevovaly zásobovací problémy, které měl vyřešit systém potravinových lístků. Od 1. října 1939 tak došlo k regulaci spotřeby potravin, jakými byly chléb, pečivo, maso, tuky, mléko a cukr. Lístky byly vydávány na okresních a obecních úřadech. Dávky byly odstupňovány podle obtížnosti zaměstnání do tří kategorií obyvatelstva na obyčejného spotřebitele, těžce pracující a velmi těžce pracující, u dětí podle věku pro děti do šesti let a pro děti od šesti do deseti let.¹⁵⁶ Uzeniny byly z počátku k dostání volně. Kuřivo se dalo získat na tzv. tabačenku, která měla platnost čtvrt roku. Ošacení bylo možné koupit za tzv. šatenky, které byly označeny body. Zemědělci odevzdávali žito, pšenici a ječmen, z kterých si mohli ponechat dávku na celý rok podle počtu rodinných příslušníků a pro sezónní dělníky. Nedostávali ani lístky na mléko a mouku. Mléko částečně odváděli a část si

---

¹⁵² Gerhad Clages se narodil v roce 1902 v Dolním Sasku, v Pardubicích byl známý svou krutostí a nelidskostí. Později byl přeložen do Budapešti, kde byl zastřelen při únosu Horthyho syna v říjnu 1944. KYNCL, Vojtěch. *Ležáky: Obyčejná vesnice, SILVER A a pardubické gestapo v zrcadle heydrichiády*. Pelhřimov, 2008, s. 46-47. ISBN 978-80-86559-96-4.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ NĚMEČEK, Josef. *II. odboj 1939-1945 v okrese Chrudim*. Chrudim, 2007, s. 8. Bez ISBN.

¹⁵⁵ Tamtéž s. 13-14.

¹⁵⁶ GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny Protektorátu*. Praha, 1996, s. 84. ISBN 80-85821-35-4.

mohli ponechat. Potravinovými lístky tak měl každý spotřebitel zaručeno určité množství potravin. Přesto se ale před obchody tvořily fronty, které lidi často zdržovaly.¹⁵⁷

Potravinové lístky se zdály dobrým řešením v období, kdy nebyl dostatek potravin. Dosáhly na ně díky nim všechny skupiny obyvatel, i když životní úroveň byla značně snížena. S přibývajícimi válečnými lety však narůstaly problémy, které tento systém přinášel. Množství kalorií určené na potravinových lístcích bylo zcela nedostatečné. Postupem času se zboží vydávalo za ztížených podmínek, časně ráno nebo i v noci, což bylo velmi nebezpečné, a hrozily za to pokuty a tresty. Příděly potravin byly tak malé, že to lidem nestačilo. Nastávaly tak situace, kdy lidé sháněli potraviny kde se dalo. Tomu pak ale odpovídaly mnohonásobně vyšší ceny potravin, které se daly sehnat načerno.

Takto to chodilo na celém území protektorátu a Heřmanův Městec nebyl výjimkou. Řezníci ve městě často kupovali od zemědělců dobytek, a maso z něj pak načerno prodávali. Počátkem května 1943 se městem rozlétna zpráva, že někteří řezníci byli zadrženi a vyslýcháni. Byli to Jindřich Hlína, Em. Mařocha, Rudolf Salfický, Jan Sůra, Anna Minaříková a Josef Just. Také někteří rolníci z města a okolí byli zajištěni, brzy byli ale propuštěni na svobodu. Vyšetřování vedl inspektor Rehbein z Prahy. Část řezníků byla propuštěna na svobodu brzy, jiní zůstali ve vazbě delší dobu. Anna Minaříková, která byla majitelkou hostince a řeznictví v Kostelci¹⁵⁸ a Josef Just, řezník a uzenář v Heřmanově Městci, se domů již nevrátili. Josef Just byl zatčen dne 24. května 1943, ale teprve 13. června 1944 mu byla povolena návštěva rodiny. Dne 15. června 1944 v 16 hodin byl popraven. Anna Minaříková byla také odsouzena k smrti a popravena. Nebylo vyhověno ani žádosti o milost, která byla podporovaná městskou radou.¹⁵⁹ To dokazuje, jak tvrdé byly nacistické tresty za tzv. černou porážku. Řezníci dobytek neporáželi doma, ale snažili se k tomu najít vhodná místa, například ve stodolách u místních lidí. Takto se obrátili i na hajného Josefa Jeřábka. Ten však ze strachu o rodinu takovouto spolupráci odmítl. Místním řezníkům možná ani tak nešlo o pomoc pro druhé, ale o vysoké výdělky spojené s prodejem tohoto masa. Dlouho si byli docela jisti svou činností a z Němců neměli ani strach. Jeřábkovi na to, když jim odmítl pomoc, odvětili: „*Za šišku salámu je máme v kapse (Němce)*“.¹⁶⁰

Od roku 1941 byly v platnosti tzv. uhelné listy. Zapisovalo se do nich, kolik paliva bylo vydáno jednotlivým domácnostem. Existovaly 3 druhy kmenových přihlášek: skupina A

---

¹⁵⁷ SOkA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

¹⁵⁸ Kostelec u Heřmanova Městce je vesnice vzdálená asi 3 km směrem k Seči. <http://www.kostelec-u-hm.cz/>, 15. 3. 2010.

¹⁵⁹ SOkA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

¹⁶⁰ Rozhovor s Ing. Bohuslavem Jeřábkem, dne 9. 2. 2010.

pro byty, kde se topilo kamny; skupina B byty s ústředním a etážovým topením a skupina C pro zemědělce, živnostníky, úřady, školy atd. Uhelné listy vydávaly městské úřady. Pro domácnosti byl stanoven příděl 15 q uhlí ročně, pro živnost 9 q a školám, úřadům a nemocnicím byl vyměřen příděl podle velikosti místností. Neodebrané palivo propadlo.¹⁶¹

4.3.2 Úpravy města

Po celou dobu války probíhaly úpravy města. V některých obdobích méně, v některých více. Některé návrhy na úpravy či například budování nových silnic byly odloženy na vhodnější dobu. V prvních měsících, snad i letech války, se tak nadále plánovalo. Lidé měli stále představy a plány do budoucna, nikdo v té době netušil, jak dlouhá válka bude.

Rok 1939 byl na úpravy ve městě celkem bohatý. Byla například prodloužena Nádražní ulice do Klešic, jejíž úprava proběhla podle návrhu Ing. Jičínského z Chrudimi z roku 1935. Někteří majitelé pozemky pro tuto výstavbu poskytli městu zdarma, jiní je prodali za 2 K/m². K dalším změnám patřily nově vytvořené orientační tabulky ve městě. Byly také zakoupeny lavičky do Paláce a Bažantnice.¹⁶² Na domě MUDr. Jiřího Kotěšovce v Palacké ulici byla přistavěna dvě poschodí a v Havlíčkově ulici na domě Adolfa Dymáka bylo přistavěno druhé patro.¹⁶³

Jednalo se také o elektrizaci Konopáče, vydláždění silnice z Heřmanova Městce do Konopáče, úpravě vodních toků v Židovské ulici a úpravě Zlatého potoka. Na poslední dvě úpravy měla být poskytnuta dotace od ministerstva zemědělství ve výši 16 000 K. Ze stavebních úprav se ještě hovořilo o úpravě prostranství před sokolovnou, o úpravě cesty k Paláci či Tylovy ulice. Řešila se také stavba nové školní budovy. Pro novou školní budovu bylo vybráno několik míst, jako například místo za školní zahradou, u sokolovny nebo za parkem směrem k Paláci.¹⁶⁴ Většina z těchto plánů se neuskutečnila právě z důvodu války a byla realizována až po jejím skončení.¹⁶⁵ I díky nutnosti řešení jednotlivých projektů úprav města byla zřízena investiční komise, která připravovala návrhy některých investic. Další

---

¹⁶¹ SOkA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

¹⁶² Palác a Bažantnice jsou smíšené lesoparky v okolí města. Část z nich nyní slouží k chovu bažantů a jako jezdecký areál.

¹⁶³ SOkA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Stavba nové budovy školy se vůbec neuskutečnila, až v roce 1963 byla dokončena přístavba jednoho křídla stávající budovy. *Almanach 1996: 650 let školy, 100 let školní budovy v Heřmanově Městci*. Heřmanův Městec, 1996.

významnou byla stavba vodovodu na místním hřbitově na okraji města. Voda do něj byla nakonec přivedena z nedalekého rybníku Herout.¹⁶⁶

I přes postupující průběh války žilo město v roce 1940 čilým stavebním ruchem. V Chrudimské ulici postavil p. Skalický jednopatrový dům. MUDr. Anna Mazačová-Procházková si nechala ve městě postavit vilu a Karel Jonáš postavil novou obuvnickou dílnu.¹⁶⁷ V červnu došlo k přejmenování některých ulic ve městě, musely zmizet symboly bývalé československé státnosti, a tak se z ulice A. Jiráska stala Nádražní, ze Sokolské ulice K Lukám, z Havlíčkovy ulice Chrudimská, z Židovské Klešická a Tyršovo náměstí se přejmenovalo na Nové náměstí.¹⁶⁸ V srpnu 1942 bylo ještě Palackého náměstí přejmenováno na náměstí Viktoria, což mělo symbolizovat vítězství Velkoněmecké říše. Písmeno V se tak postupně objevovalo po celém městě, ve výkladech obchodů, na zdech i na chodnících.¹⁶⁹ S tímto označením se začalo nejdříve na přelomu roku 1940/1941 ve Velké Británii. Tato kampaň měla symbolem písmene V povzbudit naděje na vítězství v okupované Evropě – „V for Victoria“. Po této kampani ve Velké Británii ji převzalo na přelomu června a července 1941 nacistické Německo a písmeno V se objevilo ve většině měst a obcí v protektorátu.¹⁷⁰

V roce 1940 byla dána do pronájmu budova Mariánské nemocnice, která byla majetkem velkostatku. V jejích prostorech tehdy vznikl Mariánský chorobinec neboli Domov pro přestárlé¹⁷¹, jako nový sociální ústav chrudimského okresu. Tento ústav byl určen pro staré osamělé osoby, chudé a nevléčitelně nemocné příslušné domovským právem do některé obce politického okresu chrudimského. Mohli být přijati i majetní občané, ti si pak pobyt plně hradili. Za nemajetné hradil výdaje třetinou protektorát, okres Chrudim a domovská obec. Ubytováno v tomto chorobinci bylo asi 50 lidí. Vedením ústavu byly pověřeny Milosrdné sestry řádu sv. Františka pod lékařským dozorem místního lékaře MUDr. Jiřího Kotěšovce.¹⁷² Téhož roku bylo na pomocnou budovu tohoto ústavu přistavěno první patro.¹⁷³

---

¹⁶⁶ SOkA Chrudim, Městský úřad Heřmanův Městec, inv. č. 1102, kniha č. 623, karton č. 82, zápisy ze schůzí místního zastupitelstva.

¹⁶⁷ SOkA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

¹⁶⁸ SOkA Chrudim, Městský úřad Heřmanův Městec, inv. č. 1102, kniha č. 623, karton č. 82, zápisy ze schůzí místního zastupitelstva.

¹⁶⁹ Zájmy Heřmanoměstecka č. 16 ze dne 26. 7. 1941, s. 1.

¹⁷⁰ GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Svazek XV. b, 1938-1945. Praha, Litomyšl, 2007, s. 22. ISBN 987-80-7185-835-5.

¹⁷¹ Takto je nazýván v Pamětní knize III. Ve spisech místního zastupitelstva je psáno o Mariánském chorobinci.

¹⁷² Zájmy Heřmanoměstecka č. 4 ze dne 10. 2. 1940, s. 1-2.

¹⁷³ SOkA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

Město stále nemělo vlastní rozhlas, což se změnilo v roce 1941, kdy musel být podle nařízení Okresního úřadu v Chrudimi zakoupen. Nakonec se město rozhodlo zakoupit zařízení od firmy Phillips, a. s., v Praze a instalováno bylo 12 tlampačů. Znělku k veřejnému rozhlasu složil Josef Plavec. Byla to instrumentace pro 4 trubky a 3 pozouny, aby byla dobře slyšitelná, charakteristická a zvučná po celém městě.¹⁷⁴ Náklady na pořízení byly z části hrazeny dotací od Zemského úřadu v Praze, a to částkou 45 000 K.¹⁷⁵ Melodie, která uvádí vysílání veřejného rozhlasu, je dodnes stejná, a tak se její tóny vryly do paměti již několika generacím místních lidí.

Ve stejném roce se objevovaly požadavky na postavení kulturního domu, ve kterém mělo sídlo i muzeum, o jehož zřízení se ve městě již delší dobu debatovalo.¹⁷⁶ Během války však na tuto stavbu nedošlo.¹⁷⁷ Od roku 1941 stavební ruch do jisté míry ustal. Bylo to nejspíše i díky vládnímu nařízení o zákazu nových staveb. Ten se netýkal staveb s rozpočtem do 50 000 K a staveb rozestavěných. Nutný byl souhlas příslušného úřadu.¹⁷⁸

Stejně jako v I. světové válce i za okupace byly zabavovány kostelní zvony. V Heřmanově Městci byly v roce 1942 sňaty z kostelní věže čtyři zvony s názvy Bartoloměj, Václav, Marta a Sanctus, které byly koupeny v roce 1923 za 87 000 Kč od firmy Herold v Chomutově.¹⁷⁹ Ve stejném roce byly z obavy před zničením odstraněny a schovány pamětní desky místních významných rodáků. Dne 16. října 1942 byla sňata pamětní deska básníka Rudolfa Pokorného a dne 20. října téhož roku pamětní deska žurnalisty a politika K. S. Sokola.¹⁸⁰

4.3.3 Průmyslové podniky ve městě

Přes nevelkou rozlohu Heřmanova Městce se na území města nacházelo poměrně mnoho továren, které se zaměřovaly na různorodou výrobu. V roce 1939 mělo být dokonce podnikání ve městě levnější než v blízkých Pardubicích, a to díky vysokým přírůzkám k daním, které se v Pardubicích vybíraly. Další výhodou podnikání v Heřmanově Městci měly

---

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ SOkA Chrudim, Městský úřad Heřmanův Městec, inv. č. 1102, kniha č. 623, karton č. 82, zápisy ze schůzí místního zastupitelstva.

¹⁷⁶ Zájmy Heřmanoměstecka č. 2 ze dne 10. 1. 1942, s. 1.

¹⁷⁷ Takovéto prostory ve městě chybí dodnes. Pro účely plesů či jiných společenských akcí se využívají dodnes prostory sokolovny. K výstavním účelům dnes slouží budova Staré radnice či nově rekonstruovaná synagoga. Muzeum ve městě zřízeno nebylo.

¹⁷⁸ Zájmy Heřmanoměstecka č. 11 ze dne 17. 5. 1941, s. 3.

¹⁷⁹ SOkA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

¹⁸⁰ Tamtéž.

být stavební výhody při stavbě nových či rekonstrukci stávajících továren a provozoven.¹⁸¹ V průběhu války se ale podmínky vyrovnaly vzhledem k vysokým přírůzkám, které se také zde začaly vybírat.

Zejména na přelomu 19. a 20. století ve městě fungovalo mnoho podniků. Některé z nich svou výrobu skončily ještě před válkou, jiné pokračovaly. Za ty, které již za války nefungovaly, bych chtěla jmenovat alespoň ty největší a ty, které město proslavily i na druhém konci světa. Patří mezi ně továrna na obuv Adolfa Falka, později Alfreda Falka, která se zaměřovala na dámskou obuv a pobočky měla v širokém okolí. Proslulá byla zejména vývozem do zahraničí, zejména do Brazílie. Významná byla také továrna Terezie Kačerové, která se rovněž zaměřovala na výrobu obuvi.¹⁸²

V roce 1856 si obuvnickou živnost s asi 15 dělníky zřídil Michal Löwit. Jeho syn Adolf Löwit založil roku 1887 již tovární výrobu s průměrně 180 dělníky. Nástupce Arnošt Löwit dělal obuv jednak v dílně a jednak podomácku. Pobočky měl tento podnik v Seči, Bojanově, Chotěboři, Hlinsku, Svatce i na dalších místech. V roce 1919 měl již na 300 zaměstnanců. Po I. světové válce se specializoval na výrobu lehké dámské obuvi lepením „Ago“. Vyvážel do Německa, Dánska, Norska, Anglie a Holandska.¹⁸³ Až do okupace fungovala výrobní speciálního žaludečního likéru určeného především na vývoz, jejímž majitelem byl Ludvík, později Eugen Bass.¹⁸⁴ Čokoládovna Emir fungovala i za války. V roce 1939 došlo ke změně majitelů, kterými se stali J. a Č. Štafloví.¹⁸⁵ Všechny tyto tři jmenované továrny mají něco společné. Není to jejich velikost, počet zaměstnanců či zaměření výroby, to bylo u každého z nich odlišné. To, co tyto továrny spojovalo, byl původ jejich majitelů. A to sice původ židovský. Majitelům byly z tohoto důvodu v rámci arizace továrny zabaveny a všichni skončili život v koncentračních táborech.

Jak jsem se již zmiňovala výše, bylo podnikání hlavně na počátku války v Heřmanově Městci dosti výhodné, a proto se začaly objevovat snahy některých podnikatelů získat ve městě nové sídlo pro své podniky. V té době byl ve městě volný podnik Dr. Josefa Horáka, který byl v konkurzním řízení.¹⁸⁶

Zajímavý je přehled o počtu dělníků a jejich pracovních oborech z roku 1940. V tomto přehledu se zjistilo, že v Heřmanově Městci pracovalo v obuvnickém, kovodělném

---

¹⁸¹ Zájmy Heřmanoměstecka č. 1 ze dne 1. 1. 1939, s. 2.

¹⁸² SOkA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Zájmy Heřmanoměstecka č. 8 ze dne 8. 4. 1939, s. 3.

¹⁸⁶ SOkA Chrudim, Městský úřad Heřmanův Městec, inv. č. 1102, kniha č. 623, karton č. 82, zápisy ze schůzí místního zastupitelstva.

a potravinářském průmyslu celkem 250 osob. V celém okrese bylo podle tohoto zpracování celkem 3 400 dělníků.¹⁸⁷

V době II. světové války v Heřmanově Městci fungovalo kolem deseti větších továren a nesčetné množství živností, malých domácích dílen a obchodů. Z těch větších tak mohu jmenovat firmu MEA na výrobu kočárků, firmu Eliáš, čokoládovnu Emir, firmu Kompava na zpracování ovoce a zeleniny, továrnu Vigona či továrnu Raucher a spol. na obvazy.¹⁸⁸ Tyto podniky udržely výrobu po celou dobu války, byly povětšinou plně zaměstnány a často se i modernizovaly a zvětšovaly. Nejvíce se dařilo firmě Koldinský a spol., která se i během války rozšiřovala a v roce 1941 byl u této továrny vybudován nový komín s dokonalým spalováním, který již neobtěžoval město nadbytkem kouře.¹⁸⁹ Oficiálně se podnik jmenoval Koldi Petosa a byl umístěn v dnešní Časlavské ulici. Nejprve to byla marmeládovna, která se později přeměnila na továrnu na zpracování ovoce. V této oblasti zde byly použity nové technologie přivezené ze zahraničí, a tak se tento podnik stal v naší zemi unikátním.¹⁹⁰

Výnosem Zemského úřadu v Praze z 12. června 1942 bylo v Heřmanově Městci zrušeno „Společenstvo krejčích“ a jeho členové byli přiděleni k Okresnímu odborovému společenstvu v Chrudimi. Na poslední valné hromadě za přítomnosti 35 členů se rozloučil předseda Josef Herlík se společenstvem a jeho členy a poděkoval za důvěru, která mu byla po 18 let jako předsedovi dávána. Tímto nařízením bylo zrušeno jedno z nejstarších a nejpočetnějších společenstev ve městě.¹⁹¹

Ve městě dále fungovalo mnoho menších obchodů a živnostenských dílen, které svou činnost udržely i v nelehkém válečném období. Byly to například: Drogerie František Pacal, Nožířství Josef Růžovský, Kožešnictví Jan Grégr, Fotoateliér Jan Herynek, Knihkupectví Josef John, sochařství a kamenictví Josef Pleskot. Z tohoto, zdaleka neúplného výčtu, je zřejmé, že ve městě fungovaly obchody a dílny ze všech sfér, které lidé mohli potřebovat.¹⁹²

---

¹⁸⁷ NĚMEČEK, Josef. *II. odboj 1939-1945 v okrese Chrudim*. Chrudim, 2007, s. 12. Bez ISBN.

¹⁸⁸ SOkA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ Státní okresní archiv Pardubice (dále SOkA Pardubice), Východočeský kraj č. 31 ze dne 30. 7. 1943, s. 5.

¹⁹¹ SOkA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

¹⁹² Podle reklam a přání do nového roku ze Zájmů Heřmanoměstecka č. 26 ze dne 14. 12. 1940.

4.3.4. Pracovní povinnost

Od ledna 1941 vstoupilo v platnost vládní nařízení o pracovní povinnosti. Jednalo se o provádění neodkladných prací sloužících Říši. Na tyto práce byli posíláni práceschopní obyvatelé protektorátu ve věku od 18 do 50 let.¹⁹³

Další odchody lidí na práci do Říše následovaly v roce 1942. Němečtí dělníci byli povoláváni do Wehrmachtu, a tak museli zejména mladí dělníci z protektorátu nahradit tyto ztráty pracovních sil ve výrobě. V tomto roce byly povolány na práci v Říši celé ročníky 1921 a 1922. Od totálního nasazení byli osvobozeni jen zdravotně nezpůsobilí, zemědělci, horníci, dělníci válečně důležitých podniků, zaměstnanci pošt a železničáři. V průběhu roku 1942 byli povoláni také příslušníci ročníků 1918 až 1920. Většina z totálně nasazených pracovala ve zbrojní výrobě, někteří zaměstnanci pošt a železnice byli zařazeni k říšským drahám a poštám. Častým způsobem, jak se vyhnout nasazení, se staly sňatky a rychlé narození dětí. Úřady totiž braly ohled na ženaté muže a osvobozovány od nasazení byly i mladé manželky a svobodné matky. V roce 1943 pak byli nasazení i příslušníci ročníku 1924, kteří se specializovali na výrobu v leteckém průmyslu v protektorátu.¹⁹⁴

V případě Heřmanova Městce odešlo nejvíce lidí na práci do Říše v roce 1944. Postup vybírání pracovníků probíhal tak, že pracovní síly byly nejprve vybrány pracovními úřady v okresních městech, tedy v Chrudimi, a ty pak předány Úřadu práce v Pardubicích, odkud byly pracovníci rozesíláni na různá místa v Německu. Podle přísunu pracovních sil z obsazeného území byli němečtí dělníci uvolňováni pro vojenskou službu. Všechny továrny střední Evropy pracovaly pro nacisty. Pracovní doba byla prodloužena na 60 hodin týdně. Z Heřmanova Městce odešli na práci do Říše v roce 1942 například Augustin Fidra, Lubomír Mecl, Čestmír Šíma či Bořivoj Ždímal, v roce 1943 pak Václav Tomiška a v roce 1944 Jaroslava Rychnovská, František Kopecký, Ladislav Sládek a další. Někteří z nich zažili prudké nálety na Drážďany, ale všichni se vrátili v pořádku domů.¹⁹⁵

---

¹⁹³ Zájmy Heřmanoměstecka č. 5 ze dne 22. 2. 1941, s. 1.

¹⁹⁴ GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XV. b, 1938-1945.* Praha, Litomyšl, 2007, s. 199-203. ISBN 987-80-7185-835-5.

¹⁹⁵ SOkA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

4.4 Kulturní a společenský život

4.4.1 Školství

Pro nacisty v nově vzniklém protektorátu byli vzdělanci a inteligenti jednou z hlavních překážek. Právě inteligenci kladli vinu za projevy odporu proti okupační moci. Školství se tak stalo jednou z nejdůležitějších sfér nacistického zájmu. Akce proti české inteligenci začaly v září 1939, kdy bylo v rámci akce Albrecht I zajištěno a předáno do koncentračních táborů na 8 000 lidí z řad kulturních pracovníků, sokolů, komunistů nebo sociálních demokratů. Po demonstracích studentů vysokých škol v říjnu a listopadu 1939 došlo 17. listopadu k uzavření českých vysokých škol. Opatření, které bylo přijato nejprve na tři roky, bylo později prodlouženo a trvalo až do konce války.¹⁹⁶ Při uzavření pražské univerzity byli zatčeni i studenti z Heřmanova Městce. Jednalo se o Jiřího Johna a Vratislava Šaršouna. Spolu se svými spolužáky byli odvezeni do koncentračního tábora Oranienburg, kde byli dva a čtvrt roku vězněni, poté propuštěni.¹⁹⁷

Postupně byly přeměňovány školy s humanitním zaměřením na školy, které měly praktické zaměření a využití. Židovská mládež byla ze školního systému vyloučena již ve školním roce 1940/1941, postupně navazovala i další omezení, například na počty žáků, kteří mohli postupovat na vyšší typy škol. Dívky neměli zdaleka rovnoprávné postavení ve srovnání s chlapci. Ve školním roce 1941/1942 byla ve školách úplně zrušena výuka dějepisu, dějin literatury, církevních dějin a filozofie. Místo toho byl navýšen počet hodin výuky německého jazyka.¹⁹⁸

V Heřmanově Městci fungovala škola obecná a měšťanská, obě rozdělené na dívčí a chlapeckou. Dále zde existovala živnostenská škola a mateřská škola. V roce 1939 došlo ke změně zdejší měšťanské školy na školu újezdní. Tato změna byla provedena výnosem Ministerstva školství a národní osvěty ze dne 3. června 1938 a heřmanoměstecká škola se tak stala újezdní školou s 19 obcemi okresu chrudimského i pardubického.¹⁹⁹ Vládním nařízením byly náklady újezdních měšťanských škol přesunuty od 1. 1. 1940 na obce újezdního okresu.

---

¹⁹⁶ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha, 2000, s. 107-113. ISBN 80-7260-028-1.

¹⁹⁷ SOkA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

¹⁹⁸ DOLEŽAL, Jiří. *Česká kultura za Protektorátu: Školství, písemnictví, kinematografie*. Praha, 1996, s. 19-26. ISBN 80-7004-085-8.

¹⁹⁹ SOkA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

Před touto změnou platila 1/3 nákladů země, 1/3 nákladů okres a 1/3 nákladů obce újezdu. Příspěvky obcí byly tak podstatně navýšeny.²⁰⁰

Ředitelkou dívčí školy byla Marie Mazačová. Učitelský sbor dívčí obecné školy tvořili Josef Špaček, František Mecl, Anna Mísařová, Božena Skrejšovská a Matylda Kubelková. Na měšťanské dívčí škole vyučovali Vladimír Arnold, Jan Kváč, Jarmila Cibulková, Marie Chaloupková, Růžena Kváčová a Marie Havlíčková, která odešla v únoru 1939. Na chlapecké škole byl ředitelem ve školním roce 1938/1939 František Prorok. Ten odešel na konci března 1939 do penze a na jeho místo nastoupil od 1. dubna téhož roku nejstarší člen učitelského sboru Bohumil Sýkora. Na měšťanské chlapecké škole učili Jan Hejda, Emanuel Malý, Přemysl Žák, Anna Minaříková, Marie Motyčková, Theofila Michálková. Členové učitelského sboru obecné školy byli Jan Rayman, Stanislav Chvojka, Božena Zvoníčková, Růžena Meclová, praktikantka Věra Koblrová. Náboženství vyučoval farář ThDr. Jindřich Mánek a Václav Žďárský. Na škole hospitoval Vladimír Semelka a místo školníka zastával Jindřich Salfický.²⁰¹

Při měšťanské škole byly v tomto školním roce ještě zřízeny dva 4. ročníky (kurzy), které vydržovala obec. Školní rok 1938/1939 byl ukončen 24. června 1939, a protože se během prázdnin se vyskytlo více případů dětské obrny, byl začátek nového školního roku posunut na 1. říjen 1939. O stravování bylo na škole také postaráno a to převážně z rozpočtu rodičovského sdružení. Následkem obsazení Sudet Němci přišlo do vnitrozemí mnoho učitelských sil. Vdané učitelky byly proto vyzvány, aby se vzdaly místa, pokud byly dobře situovány. Na tuto výzvu odešla z dívčí školy Božena Skrejšovská. V únoru 1939 byly navíc propuštěny všechny vdané učitelky.²⁰²

V dalším školním roce, tedy 1939/1940, zůstala ředitelkou dívčí Marie Mazačová. Do učitelského sboru dívčí měšťanské přibyla Marie Chýlová a Miroslava Dušková. Na dívčí obecné škole v novém školním roce přibylí Antonie Magorová a Jakub Zdrálek. Složení učitelského sboru na chlapecké škole zůstalo stejné. Rozšířením počtu vyučovacích hodin bylo nutno zkrátit vyučovací hodinu na 45 minut. Pololetní prázdniny byly prodlouženy, protože kvůli krutým mrazům se zvýšila spotřeba paliva a doprava uhlí vázla. Stravování

---

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² Tamtéž.

nadále fungovalo. Vařilo se ve školní kuchyni dívčí školy, dva dny v týdnu vařily žákyně školy, ostatní dny pak Marie Stehlíková a Marie Stárková.²⁰³

Od počátku ledna 1940 mělo v Heřmanově Městci začít vyučování na hudební škole. Ta měla být umístěna v 1. třídách chlapecké i dívčí školy. Škola měla být specializována na výuku hry na housle a klavír. Houslové oddělení měl mít na starost Emanuel Jirásek, profesor hudební školy v Praze a hru na klavír měl vyučovat Václav Štěpán, ředitel místního kůru. Školné bylo stanoveno ve výši 50 K měsíčně za 5 vyučovacích hodin. Tato škola měla vzniknout hlavně z popudu Národního souručenství. I přes vytvoření takovýchto podmínek se myšlenka hudební školy pro malý počet žáků neuskutečnila. Byl to jistě důsledek nelehkého válečného období.²⁰⁴

Školní rok 1940/1941 začal dne 2. září 1940. Ředitelkou dívčí školy byla od dubna do konce srpna 1941 Marie Chaloupková a od 1. září 1941 Přemysl Žák. Členové učitelského sboru na dívčí škole zůstali stejní jako v roce předchozím, přibyl jen praktikant učitel Vladimír Semelka. Na počátku školního roku 1940/1941 byl vydán zákaz přijímat do školy židovské žáky. V tomto roce byly také dosavadní školní kroniky nahrazeny novými. V důsledku toho nebyly některé staré kroniky náležitě uloženy, ztratily se a s nimi i cenné zápisy o stavu školství v minulých letech. I nadále v roce 1941 trval nadbytek učitelských sil po přílivu učitelů ze Sudet do vnitrozemí. Byli proto penzionováni učitelé, kterým bylo 55 let, a učitelky, jimž bylo 50 let. V důsledku těchto kroků z heřmanoměstecké školy v roce 1941 odešli do výslužby ředitel chlapecké školy Bohumil Sýkora, ředitelka dívčí školy Marie Mazačová, odborný učitel Jan Hejda a učitelka Matylda Kubelková.²⁰⁵

Od počátku školního roku 1941/1942 byla měšťanská škola reformována. Byla změněna na čtyřtřídní školu hlavní, do které postoupily děti již ze 4. třídy obecné, ale jen ty vybrané podle dobrého prospěchu, na rozdíl od předchozích let, kdy do měšťanské školy postoupily děti z 5. třídy obecné školy. Škola hlavní se tak stala školou výběrovou, neboť do ní postoupilo jen 40 %²⁰⁶ žactva, ostatních 60 % splnilo osmiletou povinnou docházku na škole obecné, která byla tímto opatřením redukována na školu čtyřtřídní. Kromě toho zůstal u hlavní školy kurz. Zastupujícím ředitelem chlapecké školy byl po Bohumilu Sýkorovi jmenován Emanuel Malý. První pololetí skončilo na všech školách 15. února 1942.²⁰⁷

---

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Tamtéž.

²⁰⁶ V Pamětní knize III se uvádí 40 % žactva, jinde se ale uvádí jen 35% žactva. BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939 -1945*. Praha, 2000, s. 196. ISBN 80-7260-028-1.

²⁰⁷ SOkA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

Ve školním roce 1942/1943 byl ředitelem na dívčí škole stále Přemysl Žák a na chlapecké škole Emanuel Malý. Na měšťanskou školu přibyla Anna Mánková, která však brzy školu opustila. Od 1. října 1942 byla 1. třída dívčí spojena s 1. třídou chlapeckou. Náboženství na obou školách vyučovali Jindřich Mánek a Marie Štěrbová, Josef Kolář, A. J. Nováková, Gerardie Vrbová a farář Francouz.²⁰⁸

V červnu 1943 navštívil protektorátní ministr školství a národní osvěty Emanuel Moravec některé školy v okrese Chrudim. Snad měl navštívit i heřmanoměsteckou školu.²⁰⁹

Novinkou školního roku 1943/1944 bylo zavedení šesti stupňů při známkování. Začalo se tedy používat známkování velmi dobrý, dobrý, uspokojivý, dostatečný, sotva dostatečný a nedostatečný. Počet tříd na obou školách se nezměnil, rovněž vyučující zůstali na svých místech. Od 1. září 1943 byla zřízena při hlavní škole chlapecké pomocná třída, ve které vyučoval učitel Josef Dubec. Podle četných zmínek v listu Východočeský kraj jevila tato nová třída velký podiv a často byla sponzorována i lidmi z jiných měst. Školní rok byl ukončen dne 15. července 1944.²¹⁰

Ve školním roce 1944/1945 bylo vyučování velmi nepravidelné. V lednu 1945 byly budovy obou hlavních škol zabrány německým vojskem. Děti docházely několikrát týdně pro úkoly, které jim učitelé nedávali ve třídě ve škole, ale v provizorní třídě zřízené na radnici. Pravidelné vyučování začalo až 11. června 1945. A školní rok byl ukončen 19. července téhož roku. Bylo zavedeno opět známkování pěti stupni jako před válkou. Počet vyučujících zůstal stejný, na nižším stupni přibyla třída, tzv. 6., v které bylo 17 chlapců a 21 dívek. Učitelky byly zapojeny od 5. května do 11. června 1945 do služeb Červeného kříže. Během prázdnin se učitelé, kteří přišli v průběhu války, odstěhovali na svá bývalá nebo jiná místa do pohraničí. Takto odešli Vladimír Arnold do Vestce u Liberce, Jan a Evžen Daňkovi do České Lípy, Bohumil Mimra do Třebářova na Moravě, Josef Šilhan do Liberce a Jakub Zdrálek do Krnova.²¹¹

Po celou dobu protektorátu byla němčina povinným předmětem již od 1. třídy. V září 1942 se museli podrobit zkoušce z němčiny nejen učitelé, ale i školníci. Kdo neprospěl, neměl nárok na platový postup. Když učitel nesložil zkoušku ani podruhé, byl poslán do výroby.²¹²

---

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ SOkA Pardubice, Východočeský kraj č. 25 ze dne 18. 6. 1943. O přímé návštěvě v Heřmanově Městci noviny nemluví a zmínky o ní nejsou ani v Pamětní knize III. Hovoří o ní však ve své knize Štěpánka Haničincová. HANIČINCOVÁ, Štěpánka – KOVAŘÍK, Vladimír. *Štěpánka*. Žďár nad Sázavou, 1995, s. 19. ISBN 80-85835-24-X.

²¹⁰ SOkA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

²¹¹ Tamtéž.

²¹² Tamtéž.

V Heřmanově Městci fungovala do roku 1943 soukromá dětská opatrovna, kterou vydržoval velkostatkář Kinský. Ministerstvo školství a národní osvěty výnosem z 2. prosince 1943 zrušilo tuto soukromou opatrovnu a současně ji nahradilo otevřením městské mateřské školy, jejíž osobní náklady hradil protektorát, věcné náklady pak město. Zápis do této školy se konal 26. a 27. ledna 1944 a bylo zapsáno 45 dětí od 3 do 6 let. Oficiálně byla škola otevřena dne 1. února 1944 místní školní radou za přítomnosti starosty města Františka Minaříka, předsedkyně sdružení Ochrany matek a dětí Marie Netušilové a rodičů. Škola byla umístěna v mužské šatně sokolovny. V místnosti bylo 9 lavic, které půjčila obecná škola. Potřebné pomůcky a hračky byly koupeny z příspěvků města a rodičů. Správcem školy byl ředitel hlavní školy chlapecké Emanuel Malý. První učitelkou byla stanovena výnosem Zemského presidia pro Čechy ze dne 29. prosince 1943 Jarmila Stehlíková z Kladna, absolventka Ústavu pro vzdělání učitelek mateřských škol v Hradci Králové. Dne 6. března 1944 nastoupila druhá učitelka Marie Krlínová z Benešovska. Pro nedostatek učeben nebylo možno zřídit dvě oddělení, a proto se obě učitelky do konce roku v zaměstnání střídaly. Škola měla společné Rodičovské sdružení s ostatními školami. Společně byly dodávány pro mateřskou školu i přesnídávky. Na konci školního roku byla dne 16. července 1944 uspořádána oběma učitelkami v sále sokolovny akademie za četné návštěvy občanů.²¹³

Na další školní rok probíhal zápis 12. a 16. června 1944 a celkem bylo zapsáno 52 dětí. Školní rok začal dne 5. září 1944. Vyučovalo se stále v sokolovně. Nastoupila jen učitelka Jarmila Stehlíková, učitelka Marie Krlínová byla přeložena do Nymburka. Na její místo nastoupila dne 9. září 1944 Hana Fišerová z Prahy, ale již 16. září téhož roku odešla jinam. Na škole tak zůstala Jarmila Stehlíková sama. Dne 5. prosince 1944 probíhala mikulášská nadílka. Po vánočních prázdninách bylo vyučování zastaveno pro nedostatek paliva a koncem ledna 1945 byly všechny místnosti školy uzavřeny, neboť v nich bylo ubytováno německé vojsko, které zabralo sokolovnu i s učebnou mateřské školy. Protože nebylo možno zařízení školy včas odstěhovat, ztratilo se mnoho věcí, hraček, pomůcek a knih. Mateřská škola byla uzavřena a učitelka Jarmila Stehlíková odešla k Okresní péči o mládež v Klatovech. Vyučování bylo opět zahájeno 8. května 1945. Jarmila Stehlíková, která se do Heřmanova Městce vrátila, byla od 1. září 1945 jmenována zatímní vedoucí mateřské školy.²¹⁴

---

²¹³ Tamtéž.

²¹⁴ Tamtéž.

Ve městě fungovala již od roku 1899 také živnostenská škola. Ta měla tři samostatná odvětví, a to dvojtřídní všeobecnou živnostenskou pokračovací školu, trojtřídní odbornou školu pro oděvní živnosti rozdělenou na dvě skupiny, pro mužské krejčí a pro obuvníky, a trojtřídní odbornou školu pro živnosti zpracující kov. Zejména na poslední obor byly dostávány štědré dotace od místní městské spořitelny. Učitelství sbor školy měl 15 členů, školní rok trval klasicky 10 měsíců a délka studia byla 2,5 roků. Vyučovány byly například tyto předměty - ustanovení živnostenského řádu a daňového systému, kalkulace, národní hospodaření, zdravotnictví, speciální kreslení a technologie.²¹⁵ Předsedou výboru živnostenské školy pokračovací byl starosta města František Minařík. V říjnu 1940 byla této škole poskytnuta samostatná budova.²¹⁶

4.4.2 Cestovní ruch

Heřmanův Městec se již před válkou snažil, aby se z města stalo letovisko a tento název mohlo oficiálně užívat. K tomuto záměru přispělo například vydání turistického průvodce Železných hor, letoviska Heřmanův Městec a koupaliště Konopáč. V roce 1938 byly články o městě pro jeho větší propagaci otisknuty i ve věstníku Klubu československých turistů.²¹⁷ Do tohoto boje za prohlášení města letoviskem se v roce 1939 aktivně zapojovalo i zastupitelstvo města, které toto kladlo jako základ pro povznesení města a tím i zvýšení turistického ruchu. Ve městě stále chyběl penzion, který by návštěvníky ubytoval. O stavbu takového penzionu projevila značný zájem paní Marie Prokopová z Pardubic. Tento penzion chtěla vybudovat na Konopáči a od městského zastupitelstva k tomu měla plnou podporu.²¹⁸

Na počátku jara 1939 bylo nutné připravit město na blížící se sezónu co nejlépe, aby se turistický ruch ve městě během léta zvýšil a rozšířilo se povědomí domácích i zahraničních turistů o městě. I přes nepříznivou dobu, která nastala, se měl turistický ruch dále rozvíjet.²¹⁹

V červnu 1939 podniklo zastupitelstvo v tomto ohledu konkrétní kroky a společně s Národním souručenstvím podalo na Ministerstvo veřejného zdravotnictví žádost, aby bylo

---

²¹⁵ Zájmy Heřmanoměstecka č. 11 ze dne 20. 5. 1939, s. 1-3 .

²¹⁶ SOkA Chrudim, Městský úřad Heřmanův Městec, inv. č. 1102, kniha č. 623, karton č. 82, zápisy ze schůzí místního zastupitelstva.

²¹⁷ Zájmy Heřmanoměstecka č. 1 ze dne 1. 1. 1939, s. 4.

²¹⁸ SOkA Chrudim, Městský úřad Heřmanův Městec, inv. č. 1102, kniha č. 623, karton č. 82, zápisy ze schůzí místního zastupitelstva.

²¹⁹ Zájmy Heřmanoměstecka č. 8 ze dne 8. 4. 1939, s. 1-2.

město označeno jako letovisko.²²⁰ Blízká osada Konopáč s koupalištěm měla nést přízvisko lázně.²²¹

Jednalo se také o zřízení dráhy Prachovice – Třemošnice a Prachovice – Seč – Chotěboř, která by prospěla i zvýšení turistického ruchu ve městě a okolí. Tato dráha ale zůstala jen přáním do budoucna.²²²

K propagaci města měl přispět i film, který v roce 1942 natočila filmová společnost Avis-film. Společnost žádala město o finanční podporu, to ji však neposkytlo, a tak bylo v samotném Heřmanově Městci natočeno jen několik záběrů. Jednalo se o pohledy na náměstí s barokním chrámem sv. Bartoloměje, park, zámek a koupaliště v Konopáči. Ve filmu se dále objevilo mnoho zajímavých míst Železných hor.²²³

K posílení informovanosti turistů o městě a místním kraji bylo v roce 1940 zřízeno ubytovací a informační oddělení pro letní hosty. Bylo zřízeno cizineckou a propagační komisí města a své sídlo mělo ve vinárně J. Abrama na náměstí.²²⁴

I v dalších válečných letech propagace města neustávala. Byla k ní například použita báseň místního rodáka Rudolfa Pokorného:

*„Heřmanův Městec – půvabný kraj,
voda, slunce, vzduch a háj,
vidiny dále, hluboké lesy,
k nám odpočinout – přijed'te si!“²²⁵*

V roce 1941 probíhaly prázdninové pobyty dětí z města na venkově. Každá obec byla povinna umístit určitý počet dětí. Ty byly rozděleny do tří kategorií podle věku, a to od 8 do 13 let, od 13 do 16 let a nad 16 let. Pobyty byly alespoň čtrnáctidenní.²²⁶ V dalších letech propagace města stále slábla, snad pod tíhou běžných starostí zájem turistů obecně upadal.

Ani během války nezaušla tradice poutí, které se ve městě pořádají dodnes. Jedná se o pouť Bartolomějskou, jak název vypovídá původně zasvěcenou sv. Bartoloměji. Koná se vždy v neděli po svátku Bartoloměje, tedy koncem srpna. Nejprve se poutě konaly na Malém

---

²²⁰ SOkA Chrudim, Městský úřad Heřmanův Městec, inv. č. 1102, kniha č. 623, karton č. 82, zápisy ze schůzí místního zastupitelstva.

²²¹ Toto snažení bylo válkou zbrzděno a nikde v dalších záznamech městského zastupitelstva ani v Pamětní knize jsem již nenašla, zda bylo této žádosti vyhověno či nikoli.

²²² SOkA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

²²³ Tamtéž.

²²⁴ Zájmy Heřmanoměstecka č. 12 ze dne 1. 6. 1940, s. 2-3.

²²⁵ Zájmy Heřmanoměstecka č. 12 ze dne 1. 6. 1940, s. 1.

²²⁶ Zájmy Heřmanoměstecka č. 9 ze dne 19. 4. 1941, s. 5.

náměstí, později na Velkém náměstí²²⁷ a dnes v Bažantnici. Podařilo se mi v rodinném archivu manželů Klasových nalézt fotografii pouti, která se konala na Velkém náměstí. Přesné datum sice nevíme, ale podle uspořádání pouťových atrakcí by se mělo jednat o pouť z válečných let, nejspíše z roku 1941. Toho roku byly totiž stánky a zábavní podniky obráceny zády k hlavní silnici. Do té doby bylo uspořádání jiné, stánky a atrakce byly obráceny čelem k hlavní silnici, která se změnila v pěší zónu, a dopravní provoz byl sveden do postranních ulic. Tento rok však poprvé musela být silnice volná, aby se nebránilo dopravnímu provozu, a tak se tradiční uspořádání pozměnilo.²²⁸ Viz fotografie v příloze č. 7.

4.4.3 Kultura a zájmové spolky ve městě

Vztah nacistů k české kultuře nebyl nijak příznivý. Začala se likvidovat československá státní idea i demokratické principy a humanismus. Divadelní cenzura byla ponechána protektorátním úřadům, a tak zásahy proti divadlu nebyly alespoň zpočátku, tak tvrdé.²²⁹ To se Heřmanova Městce přímo netýkalo, protože stálou divadelní scénou nemělo.

Po nástupu nacistů musely být přepsány všechny nápisy a názvy do dvojjazyčné podoby s předností němčiny. Pro příklad uvádím v příloze č. 8 názvy obcí v okolí Heřmanova Městce v novém německém znění. Dalším krokem, kterým Němci demonstrovali počátek jejich nadvlády, bylo odstranění pomníků českých představitelů kultury a politiky, jakými byli T. G. Masaryk či František Palacký. V Úřadu říšského protektora byla vytvořena skupina pro kulturně-politické záležitosti. Ta zahrnovala činnost v oblasti školství a kultury. Zásadním cílem bylo zbavit českou kulturu všeho, co by bylo v rozporu s „říšskou myšlenkou“.²³⁰

Rozpuštěny byly postupně i organizace jako Sokol, Skaut či katolický Orel. Zůstaly zachovány jen Dělnické tělovýchovné jednoty.²³¹

V roce 1942 vzniklo z iniciativy R. Heydricha Kuratorium pro výchovu mládeže, které organizovalo sportovní a kulturní život mládeže. Účast v této organizaci byla pro českou mládež povinná a týkala se chlapců a dívek do 18 let. V roce 1943 byla zřízena organizace známá pod názvem Veřejná osvětová služba. V provozu byla stále kina, ale zakázáno bylo pořádání výstav, literárních večerů či divadelních a kabaretních představení.²³²

²²⁷ V této práci používám ve městě zažitý název Velké náměstí, dnes náměstí Míru.

²²⁸ Zájmy Heřmanoměstce č. 18 ze dne 23. 8. 1941, s. 3.

²²⁹ DOLEŽAL, Jiří. *Česká kultura za Protektorátu: Školství, písemnictví, kinematografie*. Praha, 1996, s. 11-18. ISBN 80-7004-085-8.

²³⁰ Tamtéž s. 19-20.

²³¹ Tamtéž s. 19.

²³² Tamtéž s. 19-27.

Dlouholetou tradici měly v Heřmanově Městci hlavně divadelní a pěvecké spolky. Ve městě fungovaly ale také chovatelský či včelařský spolek.²³³ Kultura měla ve městě již od poloviny 19. století pevné zastoupení. Činnost vyvíjelo několik hudebních a divadelních spolků, z nichž některé jsou činné do dnešní doby. Z divadelních spolků se jedná například o spolek s názvem Heřman, který byl založen již v roce 1848. Spolek funguje dodnes a za tuto úctyhodnou dobu trvání sehrál nesčetné množství divadelních her a vystřídalo se v něm velké množství nadšených ochotnických herců.²³⁴ Během války tento soubor svou činnost nepřerušil a stále obyvatele města bavil většinou komediálními hrami od známých i méně známých autorů. O divadelní život města v průběhu války se dále staral Divadelní odbor Sokola, Národního souručenství a později se přidal Sociální odbor náboženské církve českomoravské (SONO). Nejvíce byly ve válečných letech oblíbené veselohry, operety a jiné zábavné kusy, které by obyvatele vyvedly ze všedního válečného života. Takoveto hry většinou plnily sály do posledního místa. Časté bylo také hostování divadelních souborů z jiných měst, které jistě přineslo místním divákům příjemné zpestření.

Ve městě měl dlouholetou tradici také pěvecký spolek Vlastislav²³⁵ fungující dodnes. O jeho vedení, hlavně ve válečných letech, se staral Josef Plavec. Pravidelně byly pořádány společenské plesy, nejčastěji ples hasičů, ševcovský či karneval sportovního klubu. Od roku 1940 se situace poněkud zhoršila. Na pořádání zábav musely spolky podávat žádosti o možném uskutečnění.²³⁶

V roce 1940 se divadelní odbor místního Národního souručenství účastnil divadelní soutěže v Chrudimi s hrou „Vodní družstvo“. Umístil se mezi osmi účastníky na 2. místě.²³⁷

Po atentátu na Reinharda Heydricha v červnu roku 1942 se spolková činnost na čas úplně zastavila kvůli zákazu shromažďování. Například pěvecký spolek Vlastislav tak svou činnost omezil a hrál jen při svatbách nebo pohřbech svých členů.²³⁸ Spolková činnost nadále upadala a její činnosti byly kladeny stále větší překážky. Od roku 1943 musela být každá schůze ohlášena a povolena, což způsobovalo takové potíže, že se schůze raději nekonaly.²³⁹

---

²³³ Ten sdružoval, podle údajů uveřejněných v listu Zájmy Heřmanoměstecka č. 4 ze dne 10. 2. 1940, s. 1, 82 včelařů z 26 okolních obcí. Z toho bylo 28 včelařů přímo z Heřmanova Městce.

²³⁴ JANATA, Václav et al. *Heřmanův Městec 1996*. 2. vydání. Heřmanův Městec: Společnost pro kulturu v Heřmanově Městci, 1996, s. 31. Bez ISBN.

²³⁵ Pěvecký spolek Vlastislav byl založen již v roce 1862 a řadí se tak mezi nejstarší pěvecké spolky v Čechách. JANATA, Václav et al. *Heřmanův Městec 1996*. 2. vydání. Heřmanův Městec: Společnost pro kulturu v Heřmanově Městci, 1996, s. 29. Bez ISBN.

²³⁶ Zájmy Heřmanoměstecka č. 5 ze dne 24. 2. 1940, s. 2.

²³⁷ Zájmy Heřmanoměstecka č. 17 ze dne 10. 8. 1940, s. 5.

²³⁸ SOkA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

²³⁹ Tamtéž.

Po celou dobu války mělo stálou oblibu kino, které v Heřmanově Městci nemohlo chybět. Hojně bylo navštěvováno hlavně v podzimních a zimních měsících a také za špatného počasí.

Z ochotnických herců napříč divadelními spolky v Heřmanově Městci mohou jmenovat Josefa Stehlíka, Antonii Magorovou, Josefa Šilhána, Vladimíra Arnolda, Emmu Novákovou či Josefa Růžovského. Režie se často ujímali Josef Plavec či Josef Šilhán.

Výčet divadelních her hraných v průběhu války lze nalézt v příloze č. 9.

4.4.4 Sport

V době války nemělo dobré prostředí pro svou činnost snad žádné odvětví, sport nevyjímaje. Vývoj v Heřmanově Městci byl ale překvapivě opačný. Nastal totiž prudký vzestup výkonnosti, který byl doprovázen zvýšenou sportovní aktivitou obyvatel všech věkových kategorií. Nasvědčuje tomu i zakládání nových sportovních oddílů, atletického, šachového či cyklistického. Sportovní utkání se mohla pochlubit vysokou návštěvností.²⁴⁰

Jednotlivá sportovní odvětví se ve městě sdružovala pod jedním Sportovním klubem. Mezi hlavní sportovní oddíly patřil fotbalový a hokejový. Fungoval zde také Klub českých turistů, který měl v roce 1939 45 členů a jeho předsedou byl Josef Abram. Turistická noclehárna byla provozována ve škole a společnými silami byly označeny cesty Heřmanův Městec – Lichnice – Oheb, Heřmanův Městec – Rabštejnec a Heřmanův Městec – Svojšice – Choltice zámek.²⁴¹

Hned v dubnu 1939 došlo ke sloučení tělocvičných jednot Sokol, Dělnické tělovýchovné jednoty a Orla.²⁴² Oproti slibnému nástupu v počátku vzniku protektorátu nastal v roce 1944 obrat. Na podzim tohoto roku byl vydán zákaz pořádání soutěží pro přiblížení válečné fronty k území Čech a Moravy.²⁴³

V následujících řádcích bych se ráda zmínila o fotbalovém klubu, který má ve městě opravdu dlouholetou tradici. Organizovaná kopaná v Heřmanově Městci patřila po Sokolu k nejstarším sportovním odvětvím ve městě. Řadila se také mezi nejstarší organizované sportovní sdružení ve východních Čechách. Samotná kopaná se do Heřmanova Městce dostala roku 1875 a podle dochovaných informací měl být Heřmanův Městec prvním místem v Čechách, kde se tato nová hra hrála. Přivezl ji kníže Ferdinand Kinský z Anglie společně

²⁴⁰ V průměru na utkání I. mužstva dorazilo 600, ale též 1 000 diváků, dorostenecká utkání v r. 1944 navštěvovalo 150-200 diváků. Zpravodaj Leknín č. 10, 1994.

²⁴¹ SOkA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

²⁴² Zájmy Heřmanoměstecka č. 8 ze dne 8. 4. 1939, s. 5.

²⁴³ SOkA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

s několika míči, a tak fotbal hrály nejprve děti, posléze i hosté a personál místního zámku. Roku 1902 byla ve městě založena první studentská jedenáctka.²⁴⁴ Ve válečném období se kopaná v Heřmanově Městci hrála i nadále. V soutěžním ročníku 1939/1940 postoupilo mužstvo do I. B třídy a bylo zařazeno do skupiny s celky okresu Německý Brod²⁴⁵. Protože ale bylo ve válečné době obtížné a zdlouhavé vlakové spojení, klub tuto možnost odmítl a soutěže se v ročníku 1940/1941 nezúčastnil. Hráče v četné míře postihlo i povolání na nucené práce do Německa.²⁴⁶

V roce 1944 postoupilo mužstvo do I. A třídy. Na podzim 1944 byl však kvůli postupu válečné fronty směrem k našemu území uplatněn již výše zmiňovaný všeobecný zákaz dlouhodobých soutěží. Náhradou byly uspořádány Podzimní hry v rámci okresu. Hrály se alespoň přátelské zápasy s mužstvy východních Čech. Po osvobození vlasti se v 2. polovině roku 1945 projevil úbytek hráčů, kteří odešli do pohraničí. Celkem jich bylo 26 a byla nutná celková obměna týmu. V dalších letech byl proto zaznamenán výkonnostní propad mužstva a následný sestup do I. B třídy.²⁴⁷

Fotbal ale nebyl jediný sport, který se za války ve městě provozoval. V létě fungovaly v Bažantnici upravené tenisové kurty a v zimě se zase místní hokejisté proháněli na koupališti v Konopáči, z kterého se stávalo kluziště.

4.4.5 Významné osobnosti

Heřmanův Městec měl vždy, ač malé město, mnoho významných obyvatel, kteří se často proslavili po celé naší zemi a někteří dokonce i ve světě. Mohu jmenovat například Josefa Baráka, novináře, básníka, spisovatele, ale také politika 2. poloviny 19. století, dále Karla Jonáše, básníka, spisovatele a novináře přelomu 19. a 20. století či básníka a redaktora Rudolfa Pokorného působícího v 2. polovině 19. století. Ráda bych se více zaměřila na osoby působící v období II. světové války.

Místním rodákem byl **Jiří Guth-Jarkovský**, který se narodil 24. ledna 1861 v místním úřednickém domě Medově, kde v té době bydleli, protože jeho otec byl důchodním knížetem Ferdinanda Kinského. V roce 1868 se celá rodina přestěhovala do Kostelce nad Orlicí, takže malý Jiří zde prožil pouze své útlé dětství. Cestoval po celém světě a později se stal

---

²⁴⁴ JANATA, Václav et al. *Heřmanův Městec 1996*. 2. vydání. Heřmanův Městec: Společnost pro kulturu v Heřmanově Městci, 1996, s. 14. Bez ISBN.

²⁴⁵ Dnes Havlíčkův Brod.

²⁴⁶ Zpravodaj Leknín č. 10, 1994, s. 5.

²⁴⁷ Tamtéž.

profesorem gymnázia v Praze. Díky své výborné znalosti cizích jazyků se proslavil jako překladatel, ale také jako spisovatel. Jistou dobu působil jako ceremoniář při kanceláři prezidenta T. G. Masaryka. Málo kdo dnes ví, že navrhl statut řádu Bílého lva, který je udělován dodnes. Jeho největší zásluhy jsou ale při organizaci Olympijských her. Mnoho let byl členem Mezinárodního olympijského výboru. Do svého rodiště jezdil pravidelně na letní pobyty až do své smrti 8. ledna 1943.²⁴⁸

V oblasti hudby město proslavil **Josef Plavec**. Narodil se 8. března 1905 v Heřmanově Městci jako prvorozený syn v měšťanské rodině, která měla k hudbě vždy vřelý vztah. Vždyť jeho dědeček stál v roce 1862 u založení heřmanoměsteckého pěveckého sboru Vlastislav a jeho otec byl vynikajícím sólovým i sborovým zpěvákem. Malý Josef získal první hudební vzdělání u ředitele heřmanoměsteckého kůru pan Voborníka a po jeho odchodu tuto funkci převzal. Hudba byla jeho láskou po celý život. Ve svých 15 letech založil na gymnáziu v Chrudimi, které navštěvoval, smyčcový orchestr. Poté se dal do studií učitelství na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze v oboru učitel češtiny a francouzštiny V roce 1926 začal studovat na Státní konzervatoři hudbu. I v období svých studií v Praze se každou volnou chvíli vracel do Heřmanova Městce, kde často pořádal koncerty, přednášky, vzdělával divadelníky a zpěváky a dokonce řídil pěvecký sbor Vlastislav i chrámový sbor. V roce 1931 založil v Chrudimi Pěvecké sdružení východočeských učitelek a od roku 1940 vedl i Sbor českých učitelů. Mnoho let byl také spolupracovníkem školského vysílání rozhlasu. Napsal mnoho knih o hudbě a hudebních skladatelích. Zemřel 29. června 1979.²⁴⁹

Heřmanův Městec a jeho okolní malebná krajina Železných hor byla vždy velkou inspirací pro malíře a výtvarníky. V období II. světové války tvořili ve městě Karel Jan Sigmund, Zdeněk Sigmund, Willy Horny, Jaroslav Heřmanský či Marie Wolfová. Více bych se zmínila o Zdeňku Sigmundovi a Jaroslavu Heřmanském.²⁵⁰

Zdeněk Sigmund se narodil roku 1924 v Heřmanově Městci. Působil a dodnes působí jako malíř a keramik. Pokračoval v rodinné práci svého otce Karla Jana Sigmunda. Do roku 1976 žil v Heřmanově Městci, pak trvale přesídlil do Pardubic, ale i nadále se do rodného domu často vracel. Ve své tvorbě zachycoval věci, které ho obklopovaly, prostá zátíší, interiéry a hlavně krajinu.²⁵¹

---

²⁴⁸ Zpravodaj Leknín č. 11, 1991, s. 3.

²⁴⁹ Zpravodaj Leknín č. 3, 1995 s. 1 a č. 4, 1995, s. 2-3.

²⁵⁰ JANATA, Václav et al. *Heřmanův Městec 1996*. 2. vydání. Heřmanův Městec: Společnost pro kulturu v Heřmanově Městci, 1996, s. 30-31. Bez ISBN.

²⁵¹ Tamtéž s. 30.

Dalším významným umělcem byl **Jaroslav Heřmanský**. Ten se narodil roku 1876 v Heřmanově Městci. Tento malíř a grafik celý svůj život a práci věnoval rodnému městu. Jeho cykly grafických listů zaznamenávaly hlavně obrazy zákoutí Heřmanova Městce či zanikající atmosféru řemeslnických dílen ve městě. Časté byly také obrazy s motivy zámeckého parku nebo kostela. Celý život se zajímal o historii a vytvořil kroniku svého rodu. Dopisoval si například s Augustem Sedláčkem či Josefem Pekařem. Nějaký čas zastával funkci archiváře a přeložil a přepsal staré archiválie týkající se Heřmanova Městce. Zemřel v Chrudimi v roce 1952.²⁵²

4.4.6 Vzpomínky

Vzpomínky Štěpánky Haničincové

Štěpánku Haničincovou asi nemusím příliš představovat. Většina z nás si ji pamatuje z televizní obrazovky, kde po mnoho let uváděla pořady pro děti. Své dětství prožila v Heřmanově Městci a ve své knize popsala i události, které ve městě zažila v období války. Snad následující řádky pomohou přiblížit život v Heřmanově Městci v období, kterým se tato práce zabývá.

Válečné události provázely životy všech obyvatel v Protektorátu Čechy a Morava. I když se jich útrapy válečných bojišť přímo netýkaly, informace o nich se hrnuly ze všech stran. Běžný život ale musel plynout dál, i když k normálu předválečných let se již nevrátil. Život obyvatelům znesnadňovalo mnoho věcí, přes nedostatek potravin a základních potřeb pro život až po všemožné vyhlášky a nařízení, které životy obyvatel částečně omezovaly.

Život obyčejných lidí v období války v Heřmanově Městci popisuje ve své knize i známá televizní moderátorka Štěpánka Haničincová roz. Hubáčková, která zde prožila své dětství. I když byla malá, popisuje dobu, která pro jejich rodinu nebyla zrovna jednoduchá. Otec byl poslán na práci do Říše a matka se tak musela postarat o celou rodinu. Pracovala v heřmanoměstecké továrně na obvazy a navíc si přivydělávala úklidem v ordinaci zubního lékaře a v místním kině. Ženy si občas z továrny odnesly domů nějaký kus obvazoviny, a tak byly postupně ve městě stále častěji k vidění svetry či záclony ušité právě z obvazů. Popisuje také bezstarostný dětský život, hraní dětského divadla či hru na četníky a zloděje na místní Ježkovce, i když pro ni válka neskončila moc šťastně. Bratr Haničincové Josef, kterému bylo v době osvobození deset let, našel s dalšími místními chlapci v Bažantnici granáty a patrony,

---

²⁵² BOČKOVÁ, Eva – JANATA, Václav. *Heřmanův Městec: 680 let od nejstarší písemné zprávy o Heřmanově Městci*. Heřmanův Městec, 2005. Bez ISBN.

kteří při svém útěku nechali na místě Němci. Stalo se tak neštěstí. Chlapci odjistili granát a tři z nich to stálo život. Mezi nimi byl i Josef Hubáček.²⁵³

Vzpomínky Blanky Strašíkové

Tato žena se narodila v Praze a v roce 1939 se jejich rodina z hlavního města přestěhovala nejprve do Seče a následně do Heřmanova Městce. Dobu války ve městě popisuje očima dítěte, ale zachycuje všední starosti i radosti tehdejšího života.

Nejprve bydlela celá rodina na Malém náměstí, později se přestěhovali na Velké náměstí, kousek od školy. Často chodili pro vodu k místní židovské rodině Kačerových, což opět poukazuje na velice dobré vztahy místní židovské komunity s ostatními obyvateli města. Poukazuje také na problémy, které měl Heřmanův Městec s rodinami, které přišly ze zabraných území, zejména na problémy s jejich umístěním, a díky tomu i s vysokým počtem obyvatel, kteří do města najednou přibyli.

Místní děti často chodily na panské pozemky, kde sbíraly jahody nebo houby, které obohatily chudý válečný jídelníček. Její vzpomínky se upínají i na heřmanoměsteckou školu a místní učitele. Vzpomíná na učitelky Cibulkovou a Chaloupkovou, které se v hodinách češtiny přes příkoří doby snažily u dětí uchovat lásku k českému jazyku a k české literatuře. Po uzavření Sokola, kam místní děti chodily v hojném počtu cvičit, jim Němci nabízeli členství v nově vzniklém Kuratoriu pro výchovu mládeže. U většiny ale neuspěli, děti se raději se účastnily akcí pořádaných Jednotou mládeže českomoravské církve. Místní farář Jindřich Mánek se často vypravoval na cesty do Vápenného Podola, kde se v té době ukrýval známý básník S. K. Neumann. O jeho pobytu ale místní nevěděli a o jeho pravé identitě se často dozvěděli až po válce.

Postupně do rodiny přibyli za války ještě dva bratři, takže starost o zajištění dostatku potravin pro pětičlennou rodinu byla každodenním úkolem. Protože se rodina do města přistěhovala a neměla mnoho známých, nebylo sehnání jídla navíc vůbec lehké. Často tak nastaly situace, že rodina musela vyměnit něco ze svého vybavení bytu za nějaké jídlo navíc. Tak tomu bylo například s velkým oválným obrazem ve zdobeném rámu, který museli vyměnit za vajíčka. Vyměňovalo se všechno možné, výhodným artiklem byly lístky na tabák, které se pak daly, samozřejmě načerno, vyměnit za jídlo. Pro mouku se často jezdilo do mlýnů v okolních vesnicích, například do nedalekých Morašic či Klešic. Tyto výpravy se podnikaly většinou pěšky nebo v lepším případě na kole, a to v noci nebo po setmění. Cesta

---

²⁵³ Štěpánka Haničincová, Vladimír Kovařík. *Štěpánka*. Žďár nad Sázavou, 1995, s. 18, ISBN 80-85835-24-X.

v takových podmínkách nebyla nijak jednoduchá. Po cestě se mohly často vyskytnout kontroly, kterým bylo nutné se vyhnout. Mlynářka Hamplová v Klešicích byla u místních známá a lidé si k ní pro mouku chodili často. Když za války zemřela, účastnilo se jejího pohřbu víc lidí než pohřbu leckterého státníka. Většina lidí se snažila chovat alespoň pár kusů domácích zvířat, jako byli králíci či husy. Cukr se zase často dal sehnat z nedalekého cukrovaru v Cholticích²⁵⁴. Nerafinovaný cukr pak putoval do všech okolních vesnic. Němečtí hlídači cukrovaru často přimhouřili oči, i když s podmínkou, že Němcům se cukru dostalo vždy více než Čechům.

Ke konci války byly časté nálety. Při nich byly z letadel shazovány letáky, za jejichž držení však hrozily kruté tresty. S postupujícími lety války začaly přibývat sbírky na německé vojáky ve válce. V Heřmanově Městci měl pořádání těchto sbírek na starost tajemník O. Horáček. Lidé toho ale na rozdávání moc neměli a snad ani neměli chuť pomáhat německým vojákům. Tak se v seznamech darů objevovaly v té době nepotřebné věci, jakými byly například kravata, motýlek či dřevěné polobotky. Šlo tak trochu o provokaci, i když se mezi lidmi našlo i pár takových, kteří darovali skutečně potřebné věci.

Ke konci války se ve městě objevovaly plakáty, na nichž byla různá varování například před nebezpečím, které mělo lidem hrozit z východu. Na jednom takovém se objevilo vyobrazení Hradčan a nad nimi dravcová „ruka“, doprovázel ho nápis: „Zachvátí-li Tě, zahyneš“. To měla být varování na hrozbu před tehdejšími nebezpečími přicházejícími ze Sovětského svazu. Ve městě byly tyto plakáty přes noc pohotově doplněny o nápis: „My se nebojíme, my tam nebydlíme“.

I tato rodina bydlela nedaleko od místních Židů. Ti byli většinou nenápadní až na jejich rabína, který měl plnovous a chodil v dlouhém černém rouchu přesně podle pravidel. Rodině zůstala po válce v úschově památka na jednu židovskou rodinu v podobě sady příborů s monogramem E. K. Po válce si ji však již neměl kdo vyzvednout, a tak zůstala jako památka v rodině Blanky Strašíkové.²⁵⁵

---

²⁵⁴ Choltice dnes tvoří městyš vzdálený od Heřmanova Městce asi 7 km. www.choltice.cz, 10. 3. 2010

²⁵⁵ STRAŠÍKOVÁ, Blanka. *Sklenice vody*. Brno, 2002. Bez ISBN.

4.5 Židé

4.5.1 Židé před II. světovou válkou

O osudech Židů za II. světové války můžeme bez nadsázky mluvit jako o nejhorším období v dějinách tohoto národa. Již při nástupu Hitlera k moci v Německu se začaly projevat tendence k diskriminaci židovského obyvatelstva. Do vypuknutí II. světové války měly tyto snahy donutit německé Židy k emigraci a k opuštění majetku. Posléze se opatření stále zostřovala, až vyvrcholila fyzickým vyhlazováním.

Období první republiky, respektive jeho hlavní představitel T. G. Masaryk byl znám svým liberálním přístupem k Židům. Československo s antisemitismem, který se ve 30. letech rozrůstal v Německu, nesouhlasilo a ani drtivá většina obyvatel naší republiky se s těmito názory neztotožňovala. Podle sčítání lidí z roku 1930 žilo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku celkem 117 551 Židů.²⁵⁶

Dne 15. září 1935 byly v Německu vyhlášeny tzv. Norimberské zákony, které Židům sebraly i ty poslední kousky práv, které ještě měli. Jednalo se o dva klíčové zákony, a to sice o zákon o říšském občanství a zákon o ochraně německé krve. Zákon o říšském občanství stanovoval, že občanem Říše, tedy plnoprávným občanem využívajícím všech politických práv, mohl být pouze člověk německé krve. Druhý zákon o ochraně německé krve zakazoval uzavírat manželství mezi Židy a občany německé krve v zájmu německého lidu a již uzavřené sňatky prohlašoval za zrušené. Zakazoval také sexuální styk mezi Němci a Židy. Porušení této normy se trestalo těžkým vězením. Těmito zákony byli Židé zbaveni plnoprávného občanství a vytvářely silný nátlak na jejich vystěhování.²⁵⁷ V noci z 9. na 10. listopadu 1938 proběhla v Německu, ale také v okupovaném československém pohraničí, vlna antisemitských násilností známá pod názvem Křišťálová noc. Synagogy byly vypáleny, židovské obchody a dílny rozbity a zničeny. Několik desítek Židů bylo zabito, stovky byly zbity a další byli zatčeni a dopraveni do koncentračních táborů.²⁵⁸

Naše země se stala po nástupu Hitlera k moci v Německu v roce 1933 zemí, kam se uchýlilo velké množství uprchlíků. Po vyhlášení Norimberských zákonů v Německu v roce 1935 se Československo stalo pro mnoho Židů prchajících ze své vlasti tranzitní zemí pro jejich další cesty do Anglie či zámořských zemí. Židovská náboženská obec se snažila uprchlíkům co nejvíce pomoci. Začátkem března 1939 dostala většina těchto uprchlíků

---

²⁵⁶ ROTHKIRCHENOVÁ, Livie. Osud Židů v Čechách a na Moravě v letech 1938-1945. In *Osud Židů v Protektorátu*. Praha, 1991, s. 22-26. ISBN 80-900953-7-2, ISBN 80-85270-01-3.

²⁵⁷ COLLOTTI, Ebzo. *Hitler a nacismus*. Praha, 2007, s. 74-78. ISBN 978-80-7309-428-7.

²⁵⁸ Tamtéž s. 81.

v Československu dočasný azyl. Po vypuknutí války se mnoho, hlavně mladých Židů, upínalo na možnost vystěhování do Palestiny.²⁵⁹

4.5.2 Židé v Heřmanově Městci

První židovské osídlení v Heřmanově Městci je možné doložit již v první polovině 15. století. První Židé se zde usadili proto, že v této oblasti byly příznivé podmínky pro obchod. Městem v té době projížděla spousta obchodníků, protože bylo důležitou spojnicí mezi Prahou a Moravou, Čáslaví a Chrudimí. Konaly se zde trhy a prodávaly se nejrůznější řemeslné výrobky. Židé v té době měli k obývání vyhrazenou ulici Kosteleckou, oddělenou od města branou. Měli v ní mít i svou modlitebnu, jejíž místo však není přesně známé, snad se nacházela poblíž náměstí. Roku 1500 zde již byla vytvořena četná židovská komunita a do poloviny 15. století můžeme zasadit první budování židovského hřbitova. Dochovaný čitelný náhrobní kámen na místním židovském hřbitově nese letopočet 1647, ale měl se zde nacházet i náhrobní kámen s letopočtem 1434, což ale dnes již nelze spolehlivě potvrdit.²⁶⁰ Pro svou užitečnost, hlavně v souvislosti s příjmy, které od nich trvale plynuly do městské kasy, byli Židé na heřmanoměsteckém panství vždy pod ochranou vrchnosti. Zvláště Trčkové a Šporkové Židům velmi přáli. Místní Židé se živili hlavně podomním obchodem s plátnem, vlnou, kůžemi, peřím, řeznictvím a také půjčováním peněz na vysoké úroky. Později mezi jejich činnosti patřilo i vinopalnictví a obchod s lihovinami.²⁶¹

Po ničivém požáru roku 1623, kdy padlo skoro celé město a spolu s ním i ulice vyhrazená pro Židy, došlo k jejich přestěhování. Byla jim vyhrazena celá Židovská ulice, do té doby známá pod názvem Pardubská. Tehdejší majitel panství Jan Karel Špork dal Židům povolení k vystavění modlitebny, která vznikla na začátku nové Židovské ulice.²⁶² Ke konci 17. století přišla do města nová vlna Židů, kteří se usadili ve zpustlých a neobydlených domech uvolněných po třicetileté válce a po velkém moru v roce 1680. Původní Židovská ulice se stala doslova židovským městem. To mělo tehdy vlastní samosprávu s právem

---

²⁵⁹ ROTHKIRCHENOVÁ, Livie. Osud Židů v Čechách a na Moravě v letech 1938-1945. In *Osud Židů v Protektorátu*. Praha, 1991, s. 19-22. ISBN 80-900953-7-2, ISBN 80-85270-01-3.

²⁶⁰ Tento hřbitov byl pak ještě několikrát zvětšován a upravován. První známé rozšíření hřbitova pochází z roku 1667, druhé pak z roku 1685. Později byl ještě znovu několikrát rozšířen. Naposledy v roce 1838. KABELÁČ, Jaromír. *Židé a židovské památky v Heřmanově Městci*. 2. Vydání. Heřmanův Městec: Společnost ochránců židovské kultury, 1992, s. 3-5. Bez ISBN.

²⁶¹ Tamtéž s. 1-2.

²⁶² Židovská synagoga byla pak ještě několikrát přestavěna, a také částečně přemístěna, aby byla více vzdálena od křesťanského kostela na Velkém náměstí. Současná novorománská podoba synagogy je z roku 1870. Tamtéž s. 5.

soudním, vlastní policii, ponocného i doktora. Své sídlo zde měl také krajský rabín a židovské město mělo i své vlastní číslování domů. V roce 1727 došlo z nařízení pražského místodržitelství k přesnému vymezení a vytvoření židovského ghetta. To bylo přesně ohraničeno a od zbytku města odděleno závorami. Na noc se zamykalo a otvíralo se až ráno. Tak byl pohyb Židů v noci značně omezen. Zřízením tohoto ghetta byla zrušena židovská samospráva a Židé byli definitivně podřízeni vrchnosti ve všech soudních i vojenských záležitostech. V roce 1760 byla vystavěna nová synagoga v barokním slohu.²⁶³

Po zrušení poddanství v roce 1848 došlo k vyproštění Židů a možnosti jejich organizování. Hlavně došlo k právu volného pohybu a k zrušení dřívějších omezení, takže se Židé mohli stěhovat i mimo židovské město. Ve městě existovala také škola, původně určená jen pro židovské děti, později se však přeměnila na německou veřejnou školu.²⁶⁴

Ve 2. polovině 19. století se začal v Heřmanově Městci projevovat úbytek Židů, kdy mnoho mladých odcházelo do měst, která byla více ekonomicky rozvinutá. Na přelomu 19. a 20. století patřil průmysl ve městě většinou do rukou Židů. Tento stav trval až do okupace. Ze známých židovských firem této doby připomenu například firmu Ludvíka Basse na výrobu žaludečního likéru či několik firem na výrobu obuvi, z nichž nejvýznamnější byla továrna Michala Löwita či Terezie Kačerové. Z této doby také pochází úsloví: „*Já jsem z města toho, kde je Židů a ševců mnoho.*“ Od počátku 20. století počet Židů klesal. V roce 1921 dosáhl počtu 87, v roce 1930 54 a v roce 1939 přes 60. Ve 30. letech 20. století měla Židovská obec v Heřmanově Městci šest spolků a existovaly i různé nadace. Židé v této době žili s ostatními obyvateli Heřmanova Městce v klidu a pokoji, bez nějakých konfliktů.²⁶⁵

4.5.3 Židé v Heřmanově Městci za II. světové války

Po zřízení Protektorátu Čechy a Morava začaly pro Židy těžké časy a antisemitismus začal ve větší míře pronikat i na naše území. Od roku 1939, kdy začaly i na našem území platit Norimberské zákony, museli Židé nosit na oděvu viditelně žlutou hvězdu s označením „Jude“, měli zakázánu návštěvu hostinců, restaurací i zábav a měli časově omezený pohyb. Vyhláška Okresního úřadu v Chrudimi vydaná dne 20. září 1939 upravovala styk s židovským obyvatelstvem. Byly v ní jmenovitě uvedeny restaurace, které nesměli Židé navštěvovat. Upozorňoval na to nápis o zákazu jejich vstupu. Židovské obchody a podniky musely být

---

²⁶³ Tamtéž s. 3-4.

²⁶⁴ Tamtéž s. 6.

²⁶⁵ Tamtéž s. 7-8.

podle této vyhlášky také neprodleně označeny nápisem „židovský obchod“ nebo „židovský závod“. Součástí tohoto nařízení byl také zákaz návštěv Židů u nežidovských holičů či v kadeřnictvích.²⁶⁶

Židé museli odvést všechny zlaté předměty a předložit soupisy majetku. Od roku 1940 nesměli provozovat obchodní činnost, byli propouštěni ze státních služeb a děti nesměly navštěvovat školy. Bohoslužby se nekonaly, protože byl vydán zákaz shromažďování. To se samozřejmě nevyhnulo ani Židům v Heřmanově Městci. Z místní synagogy bylo sejmuto desatero a její budova za války sloužila jako skladiště německé armádě, sklad truhlářského dřeva i jako sklad spojů. Velké příkoří i fyzické násilí působili Židům příslušníci Vlajky, což byla česká radikálně pravicová fašistická organizace. Toho byli Židé v Heřmanově Městci z velké části ušetřeni, protože místní příslušníci této organizace se zaměřovali na Židy žijící v Přelouči.²⁶⁷

V roce 1940 tak pomalu ale jistě nastalo období postupného zániku Židovské náboženské obce v Heřmanově Městci, jehož vrchol nastal v roce 1942. Poslední pohřbený na židovském hřbitově byl jistý Alois Bass v květnu 1940. Kolem zdi židovského hřbitova byly vysázeny keře, aby hřbitov nebyl tak nápadný a nepřitahoval pozornost nacistů. Po zabavení židovského majetku byly obchody a továrny předány německým správcům a židovský majetek spravovala Správa židovského majetku v Pardubicích. Synagoga, dům bývalé židovské školy i židovský hřbitov válku přečkaly, a po jejím skončení se staly majetkem Židovské náboženské obce v Praze.²⁶⁸ Heřmanoměstské tóry²⁶⁹ válku přečkaly bez poškození a majetek zaniklé komunity byl po červnu 1965 svěřen jako stálá zápůjčka do péče dvou náboženských obcí v USA a jedné náboženské obci v Austrálii.

Dne 3. prosince 1942²⁷⁰ se museli Židé z Heřmanova Městce dostavit na shromaždiště transportu v Pardubicích. Odtud byly vypraveny dva transporty do Terezína a to 5. a 12. prosince 1942. Z Terezína pak byli ti, kteří nezemřeli, transportováni dále do Osvětimi.²⁷¹ Jmenný seznam Židů je uveden v příloze č. 10.

Rokem 1942 tak v Heřmanově Městci definitivně zaniklo židovské osídlení.

---

²⁶⁶ NĚMEČEK, Josef. *II. odboj 1939- 1945 v okrese Chrudim*. Chrudim, 2007, s. 8-9. Bez ISBN.

²⁶⁷ KABELÁČ, Jaromír. *Židé a židovské památky v Heřmanově Městci*. 2. Vydání. Heřmanův Městec: Společnost ochránců židovské kultury, 1992, s. 9. Bez ISBN.

²⁶⁸ Tamtéž s. 9.

²⁶⁹ Tóra je pět knih Mojžíšových, vlastně židovský náboženský zákon. REJMAN, Ladislav. *Slovník cizích slov*. 3. vydání. Praha, 1966. Bez ISBN.

²⁷⁰ KABELÁČ ve své knize uvádí jako den odchodu Židů z města 3. prosinec, v Pamětní knize III je uvedeno stejné datum, ovšem podle Terezínské pamětní knihy byly z Pardubic vypraveny jen dva transporty, a to 5. a 12. prosince 1942. Dá se tedy předpokládat, že rozmezí těchto dnů strávili Židé v Pardubicích.

²⁷¹ *Terezínská pamětní kniha: Židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941-1945*. 2. vydání. Praha, 1995. ISBN: 80-7023-225-0.

Na odsun Židů vzpomínala i již zmiňovaná Štěpánka Haničincová. Očima dítěte tehdy popsala dobu, kdy jí ze života najednou zmizeli kamarádky a kamarádi. Bydlela v Židovské ulici, a tak se jí tyto odchody výrazně dotkly. Popisuje tyto události očima dítěte, které nedělalo rozdíly mezi tím, zda její kamarádky odnaproti byly Židovky či nikoli. Nechácala, proč se všichni najednou stěhují. „*Jednoho dne nás v partě bylo čtrnáct, druhého už jen deset a já nevěděla proč. Své židovské kamarády jsme už nikdy neviděli*“.²⁷²

V roce 1945, krátce před koncem války, byli do koncentračního tábora posláni ještě další Židé, kteří žili ve smíšeném manželství. Celkem bylo odsunuto přes 60 osob.²⁷³

Záznamy o osobách z Heřmanova Městce, které přežily pobyt v koncentračních táborech, se liší. Pamětní kniha III uvádí šest lidí, Ludvík Mendala ve svých spisech hovoří o třech ženách, které přežily. Podle mých zjištění se jeví nejpravděpodobnější počet čtyř žen, které se z koncentračních táborů vrátily. Podle porovnání jmen odvezených Židů z Heřmanova Městce s Terezínskou pamětní knihou by se tak mělo jednat o Kamilu Brikovou, Rudolfínu Klausovou transportovanou do Terezína z Prahy na konci ledna 1945, Olgu Učňovou, transportovanou do Terezína v únoru 1945, a Hermínu Marešovou, která se dostala do Terezína a později do Osvětimi, osvobozena byla na konci války v koncentračním táboře Bergen-Belsen.

Pro ukázkou bych ráda přiblížila život jedné z žen, která pobyt v koncentračních táborech přežila, a to sice život Hermíny Marešové. Narodila se 20. října 1892 v židovské rodině Brosanů v Heřmanově Městci. V dětství navštěvovala místní německou školu a později se vyučila švadlenou. Hermína Marešová byla dvakrát vdaná. Poprvé si vzala za muže syna správce místního hřbitova Josefa Fuchse, který se však nevrátil z I. světové války. Z tohoto manželství měla dceru Annu, která se později provdala za Miloše Pipala z Uherského Hradiště. Ten byl v listopadu 1942 odsouzen za velezradu proti Říši k trestu smrti, a tak se Anna Pipalová vrátila i s dcerou ke své matce do Heřmanova Městce. Ani jí se nevyhnul transport do koncentračního tábora a i s dcerou zemřela v říjnu 1944 v Osvětimi.

Podruhé se Hermína Marešová provdala v roce 1925 za Jaroslava Mareše z Mostku u Vysokého Mýta. Z tohoto druhého manželství se jim narodily tři děti. Za manželem se odstěhovala do České Třebové. Její muž si v Heřmanově Městci zřídil elektrotechnickou živnost, kterou vedl jeho učedník. Po manželově smrti v roce 1931 se paní Marešová přestěhovala zpět do Heřmanova Městce a převzala živnost.

---

²⁷² HANIČINCOVÁ, Štěpánka – KOVAŘÍK, Vladimír. *Štěpánka*. Žďár nad Sázavou, 1995, s. 18. ISBN 80-85835-24-X.

²⁷³ KABELÁČ, Jaromír. *Židé a židovské památky v Heřmanově Městci*. 2. Vydání. Heřmanův Městec: Společnost ochránců židovské kultury, 1992, s. 9. Bez ISBN.

Ani paní Marešové se nevyhnul nástup do transportu do Terezína. Zajímavé je, že do transportu musela nastoupit paní Marešová společně s dcerou z prvního manželství a vnučkou. Jejím třem dětem z druhého manželství se nástup do transportu vyhnul, protože jejich matka je po jejich narození zapsala do katolické matriky a pro transporty byly používány jen židovské matriky. Po deportaci se živnosti ujala dcera z druhého manželství Hermína. Oba dva synové byli totálně nasazeni ve zbrojní výrobě přímo v Heřmanově Městci.

Hermína Marešová přežila pobyt v Terezíně, kde pracovala jako hospodyně u doktora Becka a v prosinci 1943 byla přemístěna do Osvětimi. Později se dostala do tábora Neugraben-Tiefstack a od března 1945 byla vězněna v koncentračním táboře Bergen-Belsen, kde se dočkala v dubnu 1945 osvobození. V červnu 1945 se její syn Ladislav dozvěděl, že matka žije, a sám si pro ni dojel. Tak Hermína Marešová přežila pobyt v koncentračních táborech, po válce ještě nějakou dobu pracovala a zemřela v chrudimské nemocnici v roce 1978.²⁷⁴

---

²⁷⁴ Střípky osudů heřmanoměstských Židů. In *Chrudimské vlastivědné listy*, 2002, č. 2, s. 15-16.

4.6 Osvobození Heřmanova Městce v květnu 1945

Konec války se nezadržitelně blížil a chvíle, ke které se tak dlouho upínaly myšlenky obyvatel, konečně nastala. Oním dnem se stal 5. květen roku 1945. Toho dne se rozlétla městem zpráva, že je konec války, Hitlerovo Německo je poraženo. Německá posádka sice ještě ve městě zůstávala, ale její brzký odchod byl zřejmý na každém kroku. Lidé se přestávali bát, a tak z mnoha obchodů zmizely německo-české nápisy. Udržování pořádku ve městě přejal Hasičský sbor a na domech se začaly postupně objevovat první české vlajky. Ty nesměly být vyvěšeny jen tam, kde byli ubytováni němečtí vojáci. Nastávaly první incidenty s Němci, kteří, ač jim byl jasný konec jejich nadvlády, se stále ještě pokoušeli udržet poslední zbytky moci. A tak když místní školník Jindřich Salfický vyvěsil u vchodu do školní budovy českou vlajku, došlo k zákroku německých vojáků. Ti se proti němu postavili s puškami v ruce a on byl nucen vlajku sundat. Ve škole totiž byli němečtí vojáci ubytováni.²⁷⁵

Ve městě vznikly nezávisle na sobě dva Národní výbory. Oba se dostavily na místní radnici asi v 12:20 hodin. Ustoupil výbor vedený farářem československé církve Václavem Žďárským. Správu města se tak ujal Revoluční národní výbor, jehož předsedou byl František Ipser. Předchůdcem tohoto Revolučního národního výboru byl ilegální Revoluční národní výbor, který byl založen již 20. února 1945. Scházel se v lese za Konopáčem a připravoval podmínky pro převzetí moci po porážce Němců. Členy tohoto ilegálního výboru byli Alois Diviš, Josef Imramovský, Rudolf Krones, Josef Paulus, Josef Vaněk a František Zeman. V 13:30 hodin se odebrali zástupci tohoto výboru, kterými byli již zmiňovaný František Ipser, Josef Paulus, Josef Vaněk a jako tlumočnick Josef Šilhán, do zámku, aby jednali se šéfem německého štábu Sorgem. Tomu sdělili, že podle ustanovení vlády v Košicích v čele s prezidentem E. Benešem byla opět utvořena Československá republika a je ukončena doba okupace. Generál tento Revoluční národní výbor uznal jako představitele správy města. Byly sepsány následující podmínky:

1. Národní výbory jsou uznány, rovněž se uznávají výnosy Národního výboru v Praze.
2. Proti vyvěšení národních vlajek není námitek. Rudé vlajky bez ohledu na označení musí být do 16 hodin sňaty.
3. Revoluční národní výbor, kterému dosavadní starosta předal správu města, je zodpovědný za udržení pořádku v obci.
4. Ozbrojení civilisté budou považováni za vzbouřence.

---

²⁷⁵ SOkA Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

5. Uprchlíci budou jako dosud volně propouštěni. Majetek německých příslušníků nutno bezpodmínečně respektovat.
6. Každá akce proti německé branné moci bude ozbrojenou mocí zlomena.
7. Případné všeobecné nepokoje budou rovněž německou brannou mocí zneškodněny.²⁷⁶

Události pak dostaly rychlý spád. Revoluční národní výbor jednal o zajištění klidu a pořádku ve městě, veřejnosti byl místním rozhlasem oznámen výsledek vyjednávání s velitelstvím místní posádky a ještě odpoledne se konalo první zasedání Revolučního národního výboru, kde předseda František Ipser složil slib Československé republice a její vládě v Košicích. Byly utvořeny různé komise Revolučního národního výboru a bylo rozhodnuto, že místní úřady, pošta, dráha, školy, četníci a hasiči se dali k dispozici nové správě města. Schůze pokračovala až do večerních hodin a byl na ní zvolen místopředsedou Martin Batěk. Členy RNV byli Martin Batěk, Alois Diviš, František Heřmanský, Antonín Imramovský, František Ipser, Karel Klimpr, František Krejčí, Rudolf Krones, Hermína Krupková, Josef Lebduška, Josef Levinský, Josef Paulus, František Radosta, Josef Řehák, Karel Schmitt, Pavla Šimonková, Karel Vaněk a František Zeman. K nim se později přidali Karel Čejka, Josef Červinka, Josef Nektivinda a Josef Šilhán.²⁷⁷

Dne 6. a 7. května začali městem projíždět první němečtí vojáci prchající před stále se přibližující Rudou armádou a dne 8. května opustila město místní německá posádka. Před odchodem pálili Němci na školním dvoře, na náměstí před farou, v zámku, v sokolovně i jinde listiny, psací stroje, rozhlasové přijímače a jiné cenné věci, v parku pak zapálili i několik aut. Hasiči s nasazením života hasili hořící auta a za pomoci odborníků zneškodňovali nevybuchlé miny, které mohly celý zámek vyhodit do povětří. Mezitím se proud prchajících Němců den ode dne, hodinu od hodiny, stále zvětšoval a svého vrcholu dosáhl 8. a 9. května, kdy městem doslova proudily kolony Němců. Ty tvořily směsice vozů s německými vystěhovalci, děla, tanky, osobní a nákladní auta, prostě vozidla všech druhů a velikostí včetně motocyklů, jízdních oddílů a ojedinele i pěšáků, kteří prchali v panickém strachu a zmatku plnou šířkou hlavní silnicí směrem na západ k Praze. Tento překotný a bezhlavý útěk neustává ani v noci. Teprve v odpoledních hodinách dne 9. května proud utíkajících Němců řídil a městem již projížděli jen poslední opozdilci. Hned za ustupujícími Němci přijeli dne 9. května kolem 17. hodiny první sovětské tanky. Ty byly radostně a nadšeně vítány místními občany, kteří jejich příjezd netrpělivě očekávali po obou stranách

---

²⁷⁶ Tamtéž.

²⁷⁷ Tamtéž.

hlavní silnice. Přijížděly stále další a další tanky a auta, hrála slavnostní hudba a lidé vojákům Rudé armády nabízeli občerstvení a připravovali pro ně noclehy ve svých domech a bytech. Vojáci se však dlouho nezdrželi a pokračovali směrem za prchajícími Němci.²⁷⁸

V noci z 9. na 10. května přicházeli do města první pěší transporty německých zajatců. Ti byli umístěni v Bažantnici, ze které se v následujících dnech stal jeden velký zajatecký tábor. Ve škole a v sokolovně byli ubytováni evakuovaní civilní Němci, kteří nestačili uniknout před Rudou armádou. Tam byli umístěni i někteří občané z Heřmanova Městce, kteří za okupace sympatizovali a spolupracovali s Němci. Ve městě zůstala sovětská posádka, která byla umístěna v zámku. Byly zřízeny tři ošetrovny, které poskytovaly první pomoc zejména příslušníkům Rudé armády²⁷⁹. Posádka zůstala ve městě do 2. července 1945. Do této doby uspořádala pro pobavení místních občanů pod širým nebem na Malé náměstí několik filmových představení.²⁸⁰

Na silnicích, cestách, polích a v lesích zanechali Němci mnoho vozů, na kterých si vezli svůj majetek, množství zbraní, střelivo a různý jiný materiál, který byl svážen do určených skladišť. Od 12. do 31. května fungovala v Heřmanově Městci československá posádková služba, jejímž velitelem byl štábní kapitán pěchoty Václav Marián. Jejím úkolem bylo udržování pořádku v zajateckém táboře v Bažantnici, péče o stravování zajatců, dozor nad civilními německými uprchlíky, sběr a uskladnění zbraní, střeliva a jiného válečného materiálu a dále odsun válečných zajatců do sběrného tábora v Čáslavi. Těmito úkoly byli pověřeni aktivní a záložní důstojníci a poddůstojníci, kteří v té době bydleli ve městě, a kterým pomáhali dobrovolníci z řad občanů. Civilní uprchlíci byli ubytováni ve škole, které velel poručík Pecka. Tam se také nacházelo skladiště vojenské výstroje. Dalším takovýmto objektem se stala sokolovna, kde byly ubytovány německé ženy s malými dětmi. Tuto budovu měl na starost desátník Antonín Kněžour. Do sokolovny se svázely zbraně a střelivo. Velitelem zajateckého tábora se stal štábní kapitán Hubálek a o stravování zajatců se staral štábní strážmistr Růžička. Dalším objektem, který v této době posloužil jako skladiště, byla zámecká lednice v parku u rybníka. Jejím velitelem byl nadporučík František Mecl. Byly zde uskladněny ruční i dělostřelecké granáty, pancéřové pěsti a dále například dynamitové nálože.²⁸¹

Na zdejším nádraží byla německá vlaková souprava o 80 vozech, obsahující moderně vybavenou pojízdnou dílnu v milionové hodnotě. Ta měla dne 6. května 1945 odjet proti

---

²⁷⁸ Tamtéž.

²⁷⁹ Celkem bylo ve městě ošetřeno 2 162 zraněných.

²⁸⁰ Tamtéž.

²⁸¹ Tamtéž.

bojující Praze. Po dohodě přednosty stanice Aloise Duška s předsedou Revolučního národního výboru Františkem Ipserem se podařilo tento úmysl Němců zmařit tím, že byla porušena část trati, po které měl vlak projet. Později byla souprava předána Rudé armádě. Po německé posádce se podařilo zachránit také velké množství léčiv, uskladněných v místní tkalcovně. Část léčiv byla poslána okolním nemocnicím a část si převzala Rudá armáda.²⁸²

Různá finanční vydání města byla v této době kryta z nalezených a zabavených peněz po Němcích. Němcům Heinrichu Künelovi, Ferdinandu Hübnerovi, Heinrichu Klimeschovi, Oswaldu Tobischovi a firmě Löwit byl zabaven majetek.²⁸³

---

²⁸² Tamtéž.

²⁸³ Tamtéž.

5. Závěr

Období II. světové války patří k jednomu z nejobtížnějších v historii naší země a snad i celého světa. Problematiku tohoto období jsem se snažila nastínit v konkrétním místě, na příkladu města, které nebylo ničím odlišné od mnoha dalších v tehdejší protektorátu. Život ve městě se ani po německé okupaci nezastavil a musel plynout dál. Změnily se tak jen podmínky, za kterých lidé žili, a události, které jejich život provázely. V této závěrečné kapitole tak nezbyvá než shrnout dosud získané informace, které tato práce přinesla, a poskytnout tak nový pohled na dějiny tohoto malého města v chrudimském regionu.

Ještě dříve, než jsem se dostala ke konkrétním událostem života v Heřmanově Městci v období II. světové války, jsem se věnovala situaci, která ve městě panovala před jejím vypuknutím, zejména ve 30. letech 20. století. Ze získaných informací bylo již v této době patrné, že hrozba války byla ve městě stále diskutovanějším tématem a místním obyvatelům nebyla rozhodně lhostejná. Svědčí o tom konání politických besed s tímto tématem či ustanovení civilní protiletdecké ochrany. Místní občané se s vypuknutím války nechtěli smířit ani v roce 1938, kdy se ve městě konala manifestace proti odstoupení pohraničí ve prospěch Německa. To samozřejmě následujícím událostem nezabránilo, ale jasně to dalo najevo postoj místních lidí k situaci, která nastala.

V dalších kapitolách jsem se pak již plně věnovala změnám, které ve městě nastaly po vzniku Protektorátu Čechy a Morava. Němci při jejich příchodu nebyli ve městě zrovna vítáni, ale jejich příchod se uskutečnil bez větších incidentů. V této době jistě nikdo netušil, co se v dalších několika letech bude dít a jak dlouho Němci v zemi zůstanou. Řekla bych, že lidé jejich příchod brali jako nutné zlo a doufali, že se nezdrží dlouho. Kdo mohl vědět, že se bude jednat o dlouhých šest let.

Změny nastaly ve všech sférách života. Z počátku se jistě neprojevovaly tak mohutně jako v dalších letech. Život musel plynout dál, jen v atmosféře neustálých omezení a zákazů, jakým bylo například povinné zatemňování oken, které platilo po celou dobu války.

Vstup do nově vzniklého Národního souručenství brali místní podle mého názoru jako nutnost, snad s vidinou jediné instituce, která mohla v této době na politickém poli fungovat.

Co se týče odbojových aktivit místních obyvatel, neřekla bych, že by místní byli v těchto aktivitách příliš horliví. Alespoň se mi záznamy o to nepodařilo najít v žádných dochovaných dokumentech, ani v přímých výpovědích místních lidí. Několik z nich sice pomáhalo partyzánům, kteří se nacházeli v okolí, ale mnoho lidí přímo z Heřmanova Městce do těchto akcí zapojeno nebylo.

V Heřmanově Městci se přes celou dobu války udrželo původní české zastupitelstvo, které vzešlo z voleb v roce 1938. Jedinou změnou bylo vyloučení komunistických zástupců kvůli zákazu této strany na konci roku 1938. Zástupci města se stále scházeli, i když s postupujícími válečnými lety stále méně, a jejich rozhodování se stále více omezovalo. Jejich pozice v této době jistě nebyla záviděníhodná. Tlak nadřazených německých úřadů byl velký a každý jejich krok mohl mít pro město i jeho obyvatele nedozírné následky. Podle jejich práce bych řekla, že se snažili přizpůsobit nastalým podmínkám, nijak nevybočovat a městu nijak neublížit.

Změny, které nastaly v běžném životě místních obyvatel, se týkaly snad všech oblastí všedního života. Začal platit systém přidělových lístků. Ten sice dával každému právo na základní potraviny, ale v množství které neodpovídalo požadavkům na dostatečný příděl všech potravin. Stalo se tak nedílnou součástí všedního života sehnat pro rodinu něco navíc, načerno, co by obohatilo chudý válečný jídelníček. Černý obchod, respektive nehlášené porážky dobytka, se ale dvěma místním občanům vymstily a doplatili na to smrtí. V souvislosti s problémy černého trhu je otázka, zda ho lidé provozovali opravdu z dobré vůle pomoci ostatním či z vidiny výdělku do své kapsy.

Podobě tomu bylo i v oblasti oblékání. Nastalo tak období přešívání a všemožných úprav starých věcí, které by ještě mohly dobře posloužit svému účelu. V Heřmanově Městci, kde fungovala továrna na obvazy, se tak v období války část města oblékala právě do tohoto materiálu, který byl vidět doslova na každém kroku. Jak na oblečení lidí, kteří si z obvazovin často šili šaty, tak v oknech jednotlivých domů a bytů, jelikož se tento materiál používal i na domácí výrobu záclon.

S příchodem Němců se stala hlavním jazykem němčina, která obyvatele města provázela na každém kroku. Stále více se vyučovala i ve škole, která v tomto období také doznala jistých změn. V důsledku nacistického nátlaku na odstranění všech českých kulturních hodnot se místní obyvatelé raději sami uchýlili k odstranění pamětních desek místních rodáků. Kulturní život se však ve městě podařilo zachovat, alespoň v prvních válečných letech, zejména díky divadelním a pěveckým souborům, které ve městě fungovaly. V tomto nelehkém období se tak místní lidé mohli na chvíli odpoutat od všedních problémů a pobavit se při většinou veseloherních představeních, které tyto místní soubory nabízely. Tento stav ale také netrval dlouho a postupně docházelo ke stále větším omezením. Rozvíjela se alespoň sportovní činnost a návštěvnost místních sportovních utkání byla stále vyšší.

I během války se ve městě ve větší míře stavělo, i když později také s jistými omezeními a samozřejmě také s ohledem na finanční zátěž, kterou takováto investice

představovala. Stavět si v době války nemohl dovolit každý, a tak jistě mnoho lidí čekalo, až válečný stav skončí.

V oblasti průmyslu se v Heřmanově Městci ve válečném období udržely všechny firmy a podniky, což mělo velký význam pro zaměstnanost ve městě. Jen několik firem, které patřily Židům, jim bylo v důsledku arizace židovského majetku zabaveno a přešlo pod správu osob dosazených Němci.

Právě židovské komunitě, která žila ve městě po mnoho století, jsem se věnovala v samostatné kapitole. V té jsem popsala jak historii této komunity ve městě, tak hlavně jejich tragický osud v období II. světové války. Podle dostupných informací se místní obyvatelé Židů z počátku trochu obávali, o čemž svědčí i to, že do poloviny 19. století bylo židovské ghetto jednoznačně odděleno od ostatních částí města. Postupně se ale místní obyvatelé s touto komunitou dobře sžili bez nějakých větších problémů. O to větší byl údiv spoluobčanů, kterým v prosince 1942 při odsunu Židů najednou zmizeli sousedé, přátelé a dětem malí kamarádi. Tak také zaniklo trvalé židovské osídlení v Heřmanově Městci, které trvalo skoro půl tisíciletí.

Když konečně nastalo v květnu 1945 tak očekávané osvobození, lidé byli skutečně šťastní. O tom svědčí velice radostné uvítání, kterého se dostalo příchozím vojákům Rudé armády. Poslední válečné dny se obešly bez větších incidentů a problémů, a lidé se tak mohli těšit z míru, na který tak dlouho čekali. Na konci války také konečně vystoupil z ilegality komunistický odboj, jehož představitelé se často zapojili do funkcí v nově vzniklém Revolučním národním výboru.

6. Resumé

World War II was one of the greatest disasters in human history. It lasted for six long years and the consequences of this conflict have been really tragic. This war dragged many world countries as well as Czechoslovakia that bore the name the Protectorate of Bohemia and Moravia at that time.

This thesis deals with the events of the small town Heřmanův Městec in 1939-1945 thus in World War II. The town is situated at the foot of the Iron Mountains and forms part of the district Chrudim.

That period was not certainly easy though the town life kept going and did not stop. Even before the beginning of the war the various measures relating to potential danger of the war took place in the town. With the coming of Nazis people's life in all the Protectorate in all spheres was changed and Heřmanův Městec was not exception. The permanent and getting increasingly escalated restrictions and prohibitions were attending people's life. In the town throughout the war the original Czech council was maintained only exclusion banned Communist Party. This made no changes regarding the management of the city so significant.

Bigger changes occurred along the economic side. These mainly concerned people's life guided by the life of food-cards. Rations of these cards were not enough and so people were trying to get something extra for themselves and for their family undaclared day by day. Heřmanův městec was succeeded in the manufacturing industry thanks to the wartime that provided enough jobs at least.

The main language in the operation of the Protectorate was German that became an integral part of everyday life.

As a result of Nazi pressure on the elimination of all Czech cultural values the local people themselves preferred to resort to remove plaques of local natives. In the cultural life changes occurred gradually. From the beginning of the war several amateur theatrical clubs that played mainly comedies and comedies to help people from everyday problems worked at least for a while.

Heřmanův Městec included the Jewish community that formed its part since the mid-15th century. The Nazi regim decided to stop with them and so also the Jews of Heřmanův Městec had to appear in transport to the concentration camp Terezín in December 1942. Those who survived the stay in this camp were brought to the camp Auschwitz. Most of them did not survive these stays.

At the end of the war the communist revolt was fully developed around Heřmanův Městec and so in May 1945 during the liberation of the city by the Red Army got this group off underground and formed the National Revolutionary Committee. It was later converted to the local People's Committee that fully took over the administrative power in the town after the war.

7. Seznam literatury

Literatura:

Almanach 1996: 650 let školy, 100 let školní budovy v Heřmanově Městci. Heřmanův Městec, 1996.

BENEŠ, Edvard. *Paměti: Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství.* Praha, 1947. Bez ISBN.

BOČKOVÁ, Eva – JANATA, Václav. *Heřmanův Městec: 680 let od nejstarší písemné zprávy o Heřmanově Městci.* Heřmanův Městec, 2005. Bez ISBN.

BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945.* Praha, 2000. ISBN 80-7260-028-1.

COLLOTTI, Ebzo. *Hitler a nacismus.* Praha, 2007. ISBN 978-80-7309-428-7.

ČAPKA, František. *Dějiny zemí koruny české v datech.* Praha, 1998. ISBN 80-85983-51-6.

DOLEŽAL, Jiří. *Česká kultura za protektorátu: Školství, písemnictví, kinematografie.* Praha, 1996. ISBN 80-7004-085-8.

DUFEK, Otto. *...a srdce bila dál. Tichý hold statečným vojákům a partyzánům.* Praha, 2002. ISBN 80-85523-90-6.

GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu.* Praha, 1996. ISBN 80-85821-35-4.

GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí Koruny české.* Svazek XV. a, 1938-1945. Praha, Litomyšl, 2006. ISBN 80-7185-582-0.

GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí Koruny české.* Svazek XV. b, 1938-1945. Praha, Litomyšl, 2007. ISBN 987-80-7185-835-5.

GEBHART, Jan – ŠIMOVČEK, Ján. *Partyzáni v Československu 1941-1945.* Praha, 1984. Bez ISBN.

HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty.* Praha, 1992. ISBN 80-901020-3-4.

HANIČINCOVÁ, Štěpánka – KOVAŘÍK, Vladimír. *Štěpánka. Žďár nad Sázavou,* 1995. ISBN 80-85835-24-X.

JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945.* Praha, 1989. ISBN 80-04-21189-5.

JANATA, Václav et al. *Heřmanův Městec 1996.* 2. vydání. Heřmanův Městec: Společnost pro kulturu v Heřmanově Městci, 1996. Bez ISBN.

KABELÁČ, Jaromír. *Se znamením lekna: Architektura a život minulých staletí v Heřmanově Městci.* 1998. Edice LEKNÍN svazek 4. Bez ISBN.

- KABELÁČ, Jaromír. *Židé a židovské památky v Heřmanově Městci*. Heřmanův Městec: Společnost ochránců židovské kultury v Heřmanově Městci, 1992. Bez ISBN.
- KOKOŠKOVI, Jaroslav a Stanislav, *Spor o agenta A-54. Kapitoly z dějin československé zpravodajské služby*. Praha, 1994. ISBN 80-206-0437-5.
- KYNCL, Vojtěch. *Ležáky: Obyčejná vesnice, SILVER A a pardubické gestapo v zrcadle heydrichiády*. Pelhřimov, 2008. ISBN 978-80-86559-96-4.
- MALÝ, Karel et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha, 1997. ISBN 80-7201-045-X.
- MENDALA, Ludvík. *Sbírka článků z dějin Heřmanoměstecka a jeho okolí*. Heřmanův Městec, 1971. Bez ISBN.
- NĚMEČEK, Josef. *II. odboj 1939-1945 v okrese Chrudim*. Chrudim, 2007. Bez ISBN.
- PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha, 1998. ISBN 80-85809-88-5.
- REJMAN, Ladislav. *Slovník cizích slov*. 3. vydání. Praha, 1966. Bez ISBN.
- ROTHKIRCHENOVÁ, Livie. *Osud Židů v Čechách a na Moravě v letech 1938-1945*. In *Osud Židů v Protektorátu*. Praha, 1991. ISBN 80-900953-7-2, ISBN 80-85270-01-3.
- STRAŠÍKOVÁ, Blanka. *Sklenice vody*. Brno, 2002. Bez ISBN.
- Střípky osudů heřmanoměsteckých Židů. In *Chrudimské vlastivědné listy*, 2002, č. 2.
- Terezínská pamětní kniha: Židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941-1945*. 2. vydání. Praha, 1995. ISBN: 80-7023-225-0.
- VENCL, Vojtěch et al. *Křížovatky 20. století: Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*. Praha, 1990. ISBN 80-206-0180-5.

Zájmy Heřmanoměstecka č. 1 ze dne 1. 1. 1939, s. 1-4.

Zájmy Heřmanoměstecka č. 1 ze dne 1. 1. 1941, s. 1.

Zájmy Heřmanoměstecka č. 10 ze dne 4. 5. 1940, s. 4.

Zájmy Heřmanoměstecka č. 10 ze dne 6. 5. 1939, s. 2-3.

Zájmy Heřmanoměstecka č. 11 ze dne 17. 5. 1941, s. 3.

Zájmy Heřmanoměstecka č. 11 ze dne 20. 5. 1939, s. 1-3.

Zájmy Heřmanoměstecka č. 12 ze dne 1. 6. 1940, s. 1-3.

Zájmy Heřmanoměstecka č. 12 ze dne 3. 6. 1939, s. 3.

Zájmy Heřmanoměstecka č. 15 ze dne 15. 7. 1939, s. 5.

Zájmy Heřmanoměstecka č. 16 ze dne 26. 7. 1941, s. 1.

Zájmy Heřmanoměstecka č. 17 ze dne 10. 8. 1940, s. 1 a 5.

Zájmy Heřmanoměstecka č. 18 ze dne 23. 8. 1941, s. 3.

Zájmy Heřmanoměstecka č. 19 ze dne 9. 9. 1939, s. 3.
Zájmy Heřmanoměstecka č. 2 ze dne 10. 1. 1942, s. 1 a 4.
Zájmy Heřmanoměstecka č. 21 ze dne 7. 10. 1939, s. 5.
Zájmy Heřmanoměstecka č. 4 ze dne 10. 2. 1940, s. 1-2.
Zájmy Heřmanoměstecka č. 5 ze dne 22. 2. 1941, s. 1.
Zájmy Heřmanoměstecka č. 5 ze dne 24. 2. 1940, s. 2.
Zájmy Heřmanoměstecka č. 6 ze dne 9. 3. 1940, s. 3.
Zájmy Heřmanoměstecka č. 8 ze dne 8. 4. 1939, s. 1-2, 3 a 5.
Zájmy Heřmanoměstecka č. 9 ze dne 19. 4. 1941, s. 5.
Zájmy Heřmanoměstecka č. 26 ze dne 14. 12. 1940.
Zpravodaj Lecnín č. 1, 1995, s. 2.
Zpravodaj Lecnín č. 10, 1994, s. 5.
Zpravodaj Lecnín č. 2, 1995, s. 8.
Zpravodaj Lecnín č. 3, 1995, s. 1 a 6-7.
Zpravodaj Lecnín č. 4, 1995, s. 2-3 a 8.
Zpravodaj Lecnín č. 5, 1995, s. 5-6.
Zpravodaj Lecnín č. 9, 1994, s. 2.
Zpravodaj Lecnín, č. 11, 1991, s. 3.

Prameny:

Státní okresní archiv Chrudim, Archiv města Heřmanův Městec, inv. č. 2670, kniha č. 1913, Kronika města Heřmanův Městec II.

Státní okresní archiv Chrudim, Městský národní výbor Heřmanův Městec, inv. č. 158, kniha č. 80, Pamětní kniha III.

Státní okresní archiv Chrudim, Městský úřad Heřmanův Městec, inv. č. 1065, kniha č. 586, karton č. 80, zápisy ze schůzí obecního úřadu.

Státní okresní archiv Chrudim, Městský úřad Heřmanův Městec, inv. č. 1102, kniha č. 623, karton č. 82, zápisy ze schůzí místního zastupitelstva.

Státní okresní archiv Pardubice, Východočeský kraj č. 25 ze dne 18. 6. 1943.

Státní okresní archiv Pardubice, Východočeský kraj č. 31 ze dne 30. 7. 1943.

Internet:

<http://www.hermanuv-mestec.cz/mesto-hermanuv-mestec/historie-mesta/>. 21. 2. 2010.

<http://www.fronta.cz/dotaz/knize-kinsky>. 4. 2. 2009

<http://www.obecmorasice.cz/>. 21. 2. 2010.

<http://www.choltice.cz/>. 10. 3. 2010

<http://www.klesice.cz/>. 14. 3. 2010.

<http://www.kostelec-u-hm.cz/>. 15. 3. 2010

8. Seznam příloh

- Příloha č. 1 - Listina Rudolfa II. potvrzující městu znak a právo pečeti z roku 1579 a znak města
- Příloha č. 2 - Přistěhovalci z pohraničí, Slovenska a Podkarpatské Rusi do Heřmanova Městce v letech 1938-1939
- Příloha č. 3 - Obce, které měly svůj přirozený spád do Heřmanova Městce
- Příloha č. 4 - Platová stupnice úředníků
- Příloha č. 5 - Rozpočty města v letech 1939-1945
- Příloha č. 6 - Hasičské cvičení z roku 1940
- Příloha č. 7 - Heřmanoměstecká pouť
- Příloha č. 8 - Německé názvy okolních měst a vesnic
- Příloha č. 9 - Přehled divadelních her, koncertů a přednášek konaných v Heřmanově Městci v letech 1939-1944
- Příloha č. 10 - Jmenný seznam Židů, odvezených z Heřmanova Městce
- Příloha č. 11 – Hra „Dědečkovy housle“, v Heřmanově Městci, 1938
- Příloha č. 12 – Továrna Koldi v Heřmanově Městci, 1943
- Příloha č. 13 – Koupaliště v Konopáči u Heřmanova Městce, 1939
- Příloha č. 14 – Sokolovna v Heřmanově Městci, 1939
- Příloha č. 15 – Zámek v Heřmanově Městci, 1940
- Příloha č. 16 – Sbor církve českomoravské v Heřmanově Městci, 1940
- Příloha č. 17 – Pohled na Heřmanův Městec, 1939

Příloha č. 1

Listina Rudolfa II. potvrzující městu znak a právo pečeti z roku 1579 Znak města

Převzato z <http://www.hermanuv-mestec.cz/mesto-hermanuv-mestec/erbovni-povest/>
9. 3. 2010

Příloha č. 2

Přistěhovalci z pohraničí, Slovenska a Podkarpatské Rusi do Heřmanova Městce v letech 1938 -1939

Převzato z Pamětní knihy III uložené v SOkA Chrudim.

Místo dosavadního pobytu	Jméno	Počet osob
Rok 1938		
Trutnov	Ladislav Jirout	4
Rok 1939		
Pohraničí	Jan Daněk	3
	Antonín Frelich	5
	Oldřich Hoření	2
	Miloslav Skrha	4
	Marie Čtvrtečková	1
	Josef Šilhan	4
	Bohumil Jenkl	2
	Jaroslav Zdrálek	3
Slovensko	Josef Hrdlička	3
	Ludvík Janda	4
	Václav Komárek	4
	Karel Kučera	4
	František Minář	3
	Vladimír Petr	2
	Eliška Petrášková	3
	Marie Solničková	3
	Jiří Sommer	3
	František Souček	3
	Jaroslav Štrupl	4
	František Tomiška	2
	Podkarpatská Rus	František Tydrich
Stanislav Urban		4

Z pohraničí se tedy přistěhovalo 28 osob, ze Slovenska 38 osob a z Podkarpatské Rusi 7 osob, celkem tedy 73 osob.

Příloha č. 3

Obce, které měly svůj přirozený spád do Heřmanova Městce podle statistických dat z roku 1930.

Převzato z: Zájmy Heřmanoměstecka ze dne 1. 1. 1939, číslo 1.

Politický okres	Plocha (ha)	Počet domů	Počet obyvatel	Soudní okres
Politický okres Chrudim				
Holičky	238	23	106	Chrudim
Hrbokov	532	28	118	
Chotěnice	232	89	422	
Chotěnice		74	345	
Radlín		15	77	
Janovice	126	43	208	
Klešice	467	67	384	
Klešice		53	327	
Nákle		14	57	
Kostelec	845	128	661	
Kostelec		95	503	
Tasovice		9	46	
Zdechovice		24	112	
Licomělice	401	50	228	
Heřmanův Městec	1351	618	3969	
Morašice	337	72	329	
Načešice	355	76	383	
Vápenný Podol	912	133	713	
Vápenný Podol	457	107	586	
Citkov	283	11	41	
Nerozhovice	172	15	86	
Prachovice	533	120	619	
Dolní Raškovice	162	19	117	
Rozhovice	471	75	400	
Skupice	210	36	170	
Sušice	546	51	252	
Sušice		34	168	
Slavkovice		17	84	
Úherčice	191	25	109	
Vyžice	194	51	269	
Bezděkov	259	33	186	
Bezděkov		24	147	
Hořelec		9	39	
Bojanov	503	94	457	
Bojanov		84	410	
Hůrka		10	47	
Kovářov	381	66	360	
Kovářov		47	256	
Holín		19	104	
Prosička	1471	86	495	

Přemilov		6	33	Nasavrky
Proseč		32	182	
Prosička		15	97	
Ústupky		8	46	
Vršov		25	137	
Seč nad Chrudimkou	1000	174	919	
Seč		172	898	
Oheb		2	21	
Politický okres Čáslav				
Bukovina	170	31	148	Čáslav
Hošťalovice	532	79	394	
Březinka	353	16	86	
Hošťalovice	179	45	220	
Bílý Kámen	1	18	88	
Kraskov	815	137	731	
Kraskov	519	68	374	
Dolní Počátky	93	16	74	
Žďárec	203	53	283	
Licoměřice	328	47	222	
Lipovec	211	60	290	
Míčov	838	107	512	
Jetonice	87	14	70	
Míčov	299	46	233	
Rudov	102	14	68	
Zbyslavce	350	33	141	
Podhořany	452	94	489	
Rašovy	163	31	120	
Skoranov	655	112	613	
Starý Dvůr	119	34	193	
Podhradí	236	36	193	
Skoranov	300	52	227	
Turkovice	248	68	287	
Politický okres Pardubice				
Jezbořice	437	67	391	Pardubice
Holotín	277	30	142	Přelouč
Choltice	763	164	906	
Choltice		156	877	
Podhorky		8	29	
Chrtníky	117	45	211	
Jeníkovice	322	76	361	
Ledec	225	28	136	
Stojice	537	92	457	
Svinčany	658	141	743	
Svinčany		111	583	
Horní Raškovice		30	160	
Svojsice	194	69	360	
Urbanice	353	36	157	

Celkem tedy **43 obcí a 26 osad** z jednotlivých okresů.

Politický okres	Plocha (ha)	Počet domů	Počet obyvatel
Chrudim	11 717	2 157	11 874
Čáslav	4 412	776	3 806
Pardubice	3 883	748	3 864
Celkem	20 012	3 681	19 544

Příloha č. 4

Platová stupnice úředníků stanovená městským zastupitelstvem v červnu 1940 pro 1. – 28. služební rok. Převzato z Pamětní knihy III uložené v SOkA Chrudim.

Funkce	Plat
Úředníci	500 – 1300 K
Strážníci a jiní zaměstnanci	600 – 1000 K
Hajní	300 – 750 K

Příloha č. 5

Rozpočty města v letech 1939-1945. Převzato z Pamětní knihy III uložené v SOkA Chrudim.

Rozpočet města na rok 1939

Řádná potřeba	556 792 Kč
Řádná úhrada	357 925 Kč
Schodek	198 867 Kč

Schodek hrazen těmito přírážkami:

125% přírážkou k dani činžovní ze 40 000 Kč na.....	50 000 Kč
300% přírážkou k dani třídní z 3 400 Kč na.....	10 200 Kč
300% přírážkou k dani výdělkové ze 33 000 Kč na.....	99 000 Kč
300% přírážkou k dani pozemkové z 11 000 Kč na.....	33 000 Kč
300% přírážkou k dani rentové z 3 000 Kč na.....	9 000 Kč
celkově obecními přírážkami získáno	201 200 Kč

Rozpočtový přebytek tedy činí 2 333 Kč.

Rozpočet města na rok 1940

Řádná potřeba	591 587 K
Řádná úhrada	374 269 K
Schodek	217 318 K

Schodek hrazen těmito přírážkami:

125% přírážkou k dani činžovní z 48 157 K na.....	60 196 K
300% přírážkou k dani třídní ze 2 932 K na.....	8 796 K
300% přírážkou k dani výdělkové z 36 242 K na.....	108 726 K
Celkem obecními přírážkami získáno	177 718 K

Rozpočet města na rok 1941

Řádná potřeba	978 541 K
Řádná úhrada	436 518 K
Schodek	542 023 K

Schodek uhrazen těmito přírážkami:

125% přírážkou z činžovní daně 52 540 K na.....	65 675 K
400% přírážkou z ostatních daní 69 484 K na.....	277 936 K
Celkem obecními přírážkami získáno	343 611 K

Rozpočet města na rok 1942

Řádná spotřeba	1 409 325 K
Řádná úhrada	774 334 K
Schodek	634 991 K

Schodek hrazen těmito přírážkami:

125% k dani činžovní ze základu 58 456K na.....	73 070 K
400% k ostatním daním ze základu 79 756 K na.....	319 024 K
Celkem obecními přírážkami získáno	392 094 K

Rozpočet města na rok 1943

Řádná spotřeba	1 328 204 K
Řádná úhrada	753 465 K
Schodek	574 739 K

Schodek uhrazen těmito přírážkami:

125% k dani činžovní z 63 484K na.....	79 355 K
400% k ostatním daním ze 111 831K na.....	447 328 K
Celkem obecními přírážkami získáno	526 683 K

Rozpočet na rok 1944

Řádná spotřeba	1 541 138 K
Řádná úhrada	905 043 K
Schodek	636 095 K

Schodek bude hrazen těmito přírážkami:

125 % přírážka k dani činžovní z 66 085 na.....	82 606 K
400% k ostatním daním z 80 503K na	322 014 K
Celkem obecními přírážkami získáno	404 620 K

Hospodářská rozvaha na rok 1945

Řádná potřeba	1 318 681 K
Řádná úhrada	1 088 854 K
Schodek	496 771 K

Výnos obecních přírážek dle roku 1944:

125% k domácí dani činžovní z 66 085 K na.....	82 606 K
400% k ostatním daním z 80 503 K na.....	322 014 K
Celkem obecními přírážkami získáno	404 620 K
Neuhrazeno	92 151 K

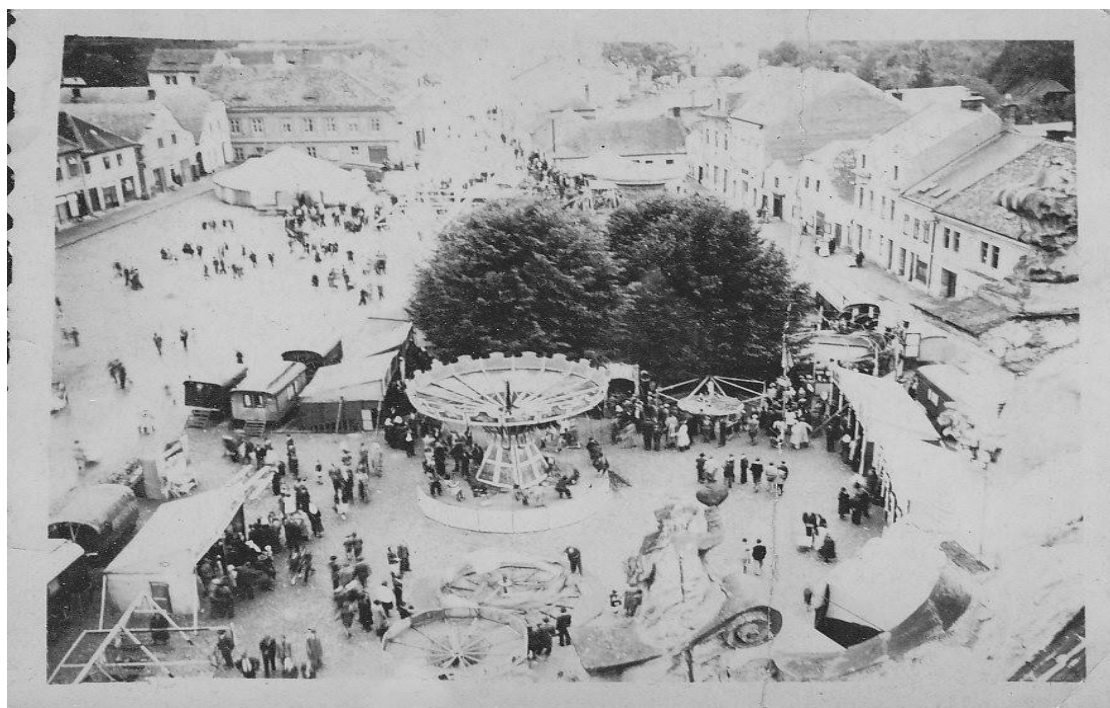
Příloha č. 6

Hasičské cvičení z roku 1940, poskytnuto z archivu rodiny Klasových.

Příloha č. 7

Heřmanoměstecká pouť nejspíše z roku 1941, poskytnuto z archivu rodiny Klasových.

Příloha č. 8

Německé názvy okolních měst a vesnic, převzato z novin Zájmy Heřmanoměstecka z č. 7 ze dne 23. 3. 1940, s. 4.

Český název	Německý název
Pardubice	Pardubitz
Heřmanův Městec	Hermannstädtl
Přelouč	Pschelautsch
Seč	Setsch
Vápenný Podol	Kalkpodol
Úherčice	Auhertschitz
Bezděkov	Besdiekau
Chotěnice	Chotienitz
Hrbokov	Herbokau
Holičky	Holitschek
Klešice	Kleschitz
Lány	Laan
Licomělice	Litzomielitz
Morašice	Moraschitz
Načešice	Nateschitz
Rozhovice	Roshowitz
Pohled	Pochled
Vyžice	Wischitz
Jezbořice	Jesboritz
Čepí	Tschep
Choltice	Choltitz
Svinčany	Swintschan
Jeníkovice	Jenikowitz
Raškovice	Raskowitz
Valy	Walle

Příloha č. 9

Přehled divadelních her, koncertů a přednášek konaných v Heřmanově Městci v letech 1939-1944. Data převzata z novin Zájmy Heřmanoměstecka z let 1939 - březen 1943 a z novin Východočeský kraj od dubna 1943 do května 1945.

ROK 1939				
Název spolku	Datum pořádání	Název hry, koncertu, přednášky	Autor	Poznámka
Divadelní odbor Sokola Chrudim	15. 1.	„Naši furianti“	L. Stroupežnický	
Divadelní odbor místního Sokola	18. a 19. 3.	„Na tý louce zelený“	J. Beneš	opereta
	28. 5.	„Velký případ“	E. Synek	režie Josef Plavec
Pěvecký spolek Slavoj z Chrudimi	17. 6.	„Národ v české písni“		lidový koncert
Divadelní odbor místního Sokola	30. 7.	„Velké pokušení“	K. Piskoř	hrálo se na dvoře Sokolovny
Divadelní odbor místního Sokola	27. 8.	„Poslední muž“	F. X. Svoboda	veselohra
Společnost pražských herců	30. 9.	„Slečno, to se nedá nutit“		režie Theodor Pištěk
Heřman	26. 11.	„Habada a Jordán“	V. Štech	veselohra
Divadelní odbor místního Sokola	25. 12.	„Mezi námi děvčaty“	J. V. Rosůlek	veselohra
ROK 1940				
Místní Národní souručenství	27. 1.	Společenský večer s hudbou a tancem		výtěžek ve prospěch Národní pomoci, Hotel Pivnička
Jednota Orla	28. 1.	„Celá ves se směje“	J. Drahovský	v sále Edenu
Divadelní odbor místního Sokola	23. 3.	„Pes a kočka“	O. Schäfer	Sokolovna, veselohra, režie J. Šilhán
Místní Národní souručenství	28. 4.	„Vodní družstvo“	Štolba	hrálo se v rámci okresní divadelní soutěže, veselohra, režie J. Šilhán,
Místní Národní souručenství	19. 5.	Český hudební máj		večer české hudby a zpěvu
Soubor prof. Masopusta z Chrudimi	25. 5.			pro žáky školy, v hotelu Pivnička
Místní NS a spolek Vlastislav	26. 5.	Večer české hudby a zpěvu		sokolovna

Divadelní odbor MNS z Chrudimi	9. 6.	„Kolébka“	A. Jirásek	sokolovna
MNS a Vlastislav	18. 8.	Koncert české písňe a hudby		sokolovna
Divadelní odbor místního Sokola	25. 8.	„Praha, Brno – nasedat!“	R. Braneld	veselohra, režie J. Špaček a J. Šilhán
Děti z místní opatrovny	10. 11.			v hotelu Pivnička k výročí 80letého výročí trvání knížecí opatrovny
ROK 1941				
Družstvo divadelních ochotníků ze Skutče	5. 4.	„Oblaka“	Kvapil	na pozvání Sokola
Sociální odbor náboženské církve českomoravské (SONO)	23. 3.	„Vzpouza slabých“	E. Synek	v hostinci V Lázních
Východočeské Národní divadlo	26. 4.	„Manon Lescaut“	V. Nezval	sokolovna
Pěvecké sdružení Východočeských učitelek	3. 5.	Koncert		dirigoval Josef Plavec
Východočeské Národní divadlo	11. 5.	„Třicet vteřin lásky“	A. Beneditti	veselohra
Východočeské Národní divadlo	11. 5.	„Flachsmann, vychovatel“	O. Ernst	
Jednota Orla	18. 5.	„Srdce matčino“	K. Fořt	Hotel Edenu, režie J. Nekvinda
Večer s básníkem F. Nechvátalem	31. 5.	Přednáška o poslání umění v národě		hotel Pivnička
Místní Národní souručenství	5. 6.	Přednáška „Zážitky reportéra“	Přednáška F. Kocourka	místní kino
Vlastislav	8. 6.	Večer zpěvu a hudby		sokolovna, orchestr řídil B. Stejskal
SONO	11. 8.	„Bohatý chudák“	J. Verner	sokolovna
Heřman	15. 6.	„Paní Marjánka, matka pluku“	J. K. Tyl	na paměť 85. výročí úmrťi autora
Divadelní odbor MNS	24. 8.	„Život není sen“	F. Tetauer	sokolovna
Moravské operetní a činoherní divadlo	6. – 22. 9.	„Cikánský baron“	J. Strauss	sokolovna, uvedena jen některá představení
		„Z pekla štěstí“	J. Beneš	
		„Na svatém kopečku“	A. Vipler	

Heřman	25. a 26. 12.	„Člověk nemá jen sebe“	F. Tetauer	hostinec U Stejskalů, režie S. Chvojka a V. Semelka
ROK 1942				
SONO	5. 4.	„Slečna pustá“	L. Butelová	veselohra, sokolovna
Soubor Mladých spolku Heřman	3. 5.	„Princezna Pampeliška“	J. Kvapil	pohádková hra, sokolovna
MNS	10. a 17. 5.	„Nauč se, synečku, hospodařit“		opereta, hostinec Č. Petráně, hrál jazz p. Brůny z Jezbořic
Heřman	19. a 20. 9.	„Na Valdštejnské šachtě“	L. Stroupežnický	uvedeno v rámci ochotnické divadelní soutěže u příležitosti 50. výročí úmrtí autora
SONO a MNS	3. 10.	Hudební akademie		host houslový virtuos J. Bartoň, klavírní doprovod prof. M. Hellerová - Sadecká
Občanská beseda Přelouč	listopad	„Půlnoční slunce“	V. Werner	sokolovna, režie K. Vintik
SONO	12. a 13. 12.	„Vrah jsem já?“	B. Polách	detektivní hra
Heřman	25. a 26. 12.	„Člověk nemá jen sebe“	F. Tetauer	komedie, hostinec U Stejskalů
Divadlo Orlických hor	28. 12.	„Pěst“	D. Niccodem	drama, hrála členka Národního divadla v Praze O. Scheinpflugová
ROK 1943				
Divadlo Orlických hor	11. 1.	„Scampolo“		veselohra
Heřman	21. 6.	„Vdávky Nanyňky Kulichovy“	I. Herrmann	jediné představení tohoto spolku v r. 1943
Pražský soubor ředitele Snížka	3. a 4. 7.	„Rozmariné zrcaslo“ a „Dr. Brent vyšetřuje“		pořádá místní NS
Pěvecké sdružení východočeských učitelek	20. 11.	Koncert		pod vedením J. Plavce připravilo místní rodičovské sdružení
ROK 1944				
Okresní vedení osvětové služby	8. 1.	Přednáška na téma „Češi a dnešní boj“	Přednáší S. P. Petrbok	v hotelu Pivnička

Pozn.: Od roku 1942, kdy byl zakázán Sokol, je místní sokolovna jmenována jako tělocvična.
V této tabulce jsem ale pokračovala v názvu sokolovna, aby nedošlo k záměně.

Příloha č. 10

Jmenný seznam Židů odvezených z Heřmanova Městce v prosinci 1942 a následně v dalších transportech. Převzato ze spisů Ludvíka Mendaly, Sbírnka článků z dějin Heřmanoměstecka a jeho okolí a z Terezínské pamětní knihy: Židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941-1945. Křestní jména uvedená v Mendalových spisech se někdy lišila od záznamů v Terezínské pamětní knize, ty jsou uvedeny v závorce. U většiny Židů transportovaných dále z Terezína není uvedeno přesné datum jejich úmrtí, proto uvádím jen datum transportu do dalšího koncentračního tábora, kde velké množství z nich zemřelo.

Jméno a příjmení	Transport z Pardubic dne	Datum a místo dalšího transportu
Agulár Josef (Adolf, Jiří, Oldřich)	5. 12. 1942	leden 1943, Osvětim
Agulár Oldřich	5. 12. 1942	říjen 1944, Osvětim
Agulárová Irena (Irma)	5. 12. 1942	říjen 1944, Osvětim
Agulárová Julie	5. 12. 1942	říjen 1944, Osvětim
Agulárová Kamila (Antonie, Berta)	5. 12. 1942, 9. 12. 1942	říjen 1944, Osvětim prosinec 1943, Osvětim
Agulárová Markéta	5. 12. 1942	říjen 1944, Osvětim
Agulárová Marta	5. 12. 1942	říjen 1944, Osvětim
Baser Štěpán	toto jméno není v Terezínské pamětní knize uvedeno	
Baserová Elsa	toto jméno není v Terezínské pamětní knize uvedeno	
Bass Evžen	9. 12. 1942	září 1943, Osvětim
Bassová Julie	9. 12. 1942	únor 1943, Terezín
Brozan Leo	5. 12. 1942	leden 1943, Osvětim
Eisnerová Elizabeta	5. 12. 1942	leden 1943, Terezín
Engländerová Terezie	5. 12. 1942	leden 1944, Terezín
Flor Ota	5. 12. 1942	leden 1943, Osvětim
Florová Marta (Markéta)	5. 12. 1942	leden 1943, Osvětim
Florová Věra	5. 12. 1942	leden 1943, Osvětim
Folkman Isak, rabín	5. 12. 1942	říjen 1943, Terezín
Folkmanová (dcera)	toto jméno není v Terezínské pamětní knize uvedeno	
Folkmanová Anežka (Arnoštka)	5. 12. 1942	březen 1944, Terezín
Fuchs Artur	5. 12. 1942	prosinec 1943, Osvětim
Fuchs Karel	5. 12. 1942	prosinec 1943, Osvětim
Fuchsová Helena	5. 12. 1942	prosinec 1943, Osvětim
Fuchsová Marie	5. 12. 1942	prosinec 1943, Osvětim
Fuchsová Zdeňka	9. 12. 1942	leden 1943, Osvětim
Goldmann Emil	5. 12. 1942	leden 1943, Osvětim
Goldmann Jan	5. 12. 1942	leden 1943, Osvětim
Goldmann Karel	5. 12. 1942	leden 1943, Osvětim
Goldmann Oskar	5. 12. 1942	leden 1943, Osvětim
Goldmann Pavel	5. 12. 1942	leden 1943, Osvětim
Goldmannová Bedřiška	5. 12. 1942	leden 1943, Osvětim

Goldmannová Kamila	5. 12. 1942	prosinec 1943, Osvětim
Goldmannová Marta	5. 12. 1942	leden 1943, Osvětim
Kolmavá Hedvika	toto jméno není v Terezínské pamětní knize uvedeno	
Löwit Arnošt	toto jméno se vyskytuje ve více transportech, ale v daných z Pardubic nikoliv	
Österreich František	9. 12. 1942	září 1943, Osvětim
Paserová Anna	5. 12. 1942	únor 1943, Terezín
Pipalová Anna	5. 12. 1942	říjen 1944, Osvětim
Pipalová Jitka	5. 12. 1942	říjen 1944, Osvětim
Pokorná Hermína	5. 12. 1942	prosinec 1942, Terezín
Pollak Julius	5. 12. 1942	leden 1943, Osvětim
Pollak Karel	5. 12. 1942	leden 1943, Osvětim
Pollak Zdeněk	5. 12. 1942	leden 1943, Osvětim
Pollaková Karolina	5. 12. 1942	leden 1943, Osvětim
Pollaková Regina	5. 12. 1942	prosinec 1943, Osvětim
Reichová Erika (Blanka)	9. 12. 1942	únor 1943, Terezín
Richter Artur	5. 12. 1942	leden 1943, Osvětim
Richter Josef, Dr.	5. 12. 1942	leden 1943, Osvětim
Richterová Klára	5. 12. 1942	leden 1943, Osvětim
Seinerová Kamila	5. 12. 1942	leden 1943, Osvětim
Scharpnerová Anna (Jana)	5. 12. 1942	prosinec 1943, Osvětim
Schicková Kamila	5. 12. 1942	říjen 1944, Osvětim
Spitz Rudolf	5. 12. 1942	březen 1943, Terezín
Schulz Karel	5. 12. 1942	leden 1944, Osvětim
Traubová Žofie	5. 12. 1942	prosinec 1943, Osvětim
Vohryzek Pavel	5. 12. 1942	leden 1943, Osvětim
Vohryzková - Florová Marie	5. 12. 1942	leden 1943, Osvětim
Wachsmann Vítězslav	5. 12. 1942	květen 1944, Osvětim
Weissbarth Pavel	toto jméno není v Terezínské pamětní knize uvedeno	
Židé dopraveni do koncentračních táborů z jiných míst a ti, kteří přežili		
Briková Kamila	5. 12. 1942 transport z Pardubic	přežila, osvobozena v Terezíně
Kačer Rudolf	25. 2. 1945 transport z Prahy	duben 1945, Terezín
Klausová Rudolfína	31. 1. 1945 transport z Prahy	přežila, osvobozena v Terezíně
Marešová Hermína	5. 12. 1942 transport z Pardubic	15. 12. 1943 transportována do Osvětimi, později do tábora Neugraben- Tiefstack, přežila osvobozena v Bergen- Belsenu
Učňová Olga	25. 2. 1945 transport z Prahy	přežila, osvobozena v Terezíně

Příloha č. 11

Hra „Dědečkovy housle“ pořádaná Hasičským sborem v Heřmanově Městci v roce 1938.

Poskytnuto z archivu rodiny Klasových.

Příloha č. 12

Továrna Koldi v Heřmanově Městci, převzato z: Východočeský kraj č. 31 ze dne 30. 7. 1943, s. 5.

Továrna firmy Koldinský a spol. v Heřmanově Městci, kde se vyrábí známá Koldi-Petosa

Příloha č. 13

Koupaliště v Konopáči u Heřmanova Městce, převzato z: *Zájmy Heřmanoměstecka* č. 10 ze dne 6. 5. 1939, s. 1.

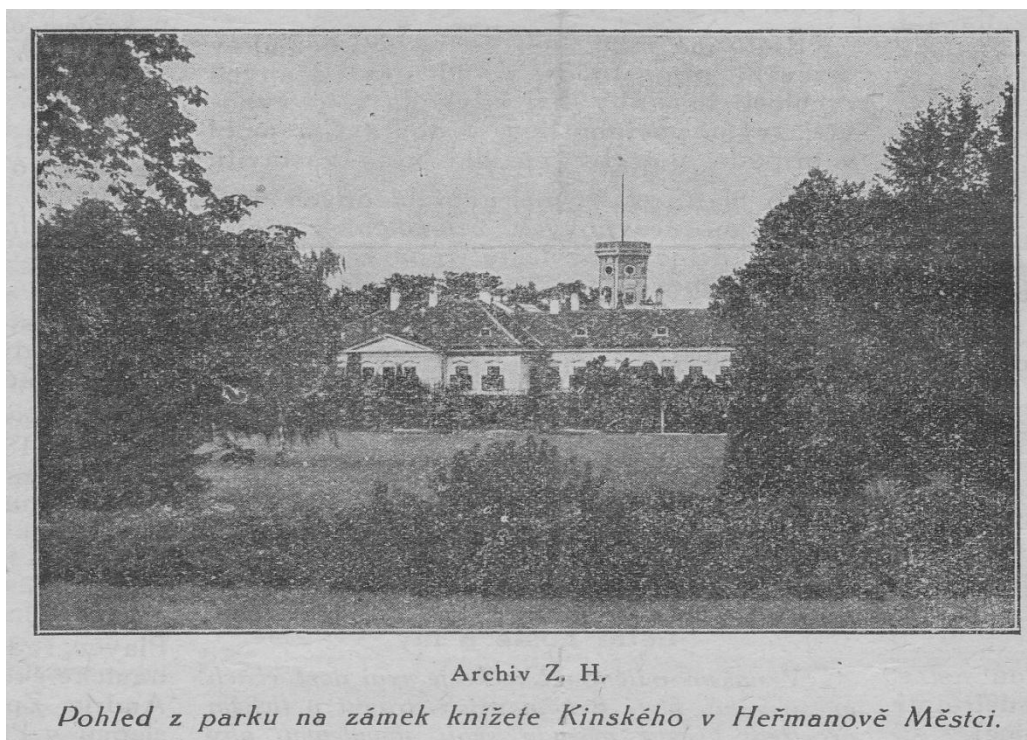
Příloha č. 14

Sokolovna v Heřmanově Městci, převzato z: *Zájmy Heřmanoměstecka* č. 18 ze dne 26. 8. 1939, s. 1.

Příloha č. 15

Zámek v Heřmanově Městci, převzato z: *Zájmy Heřmanoměstecka* č. 16 ze dne 27. 7. 1940, s. 1.

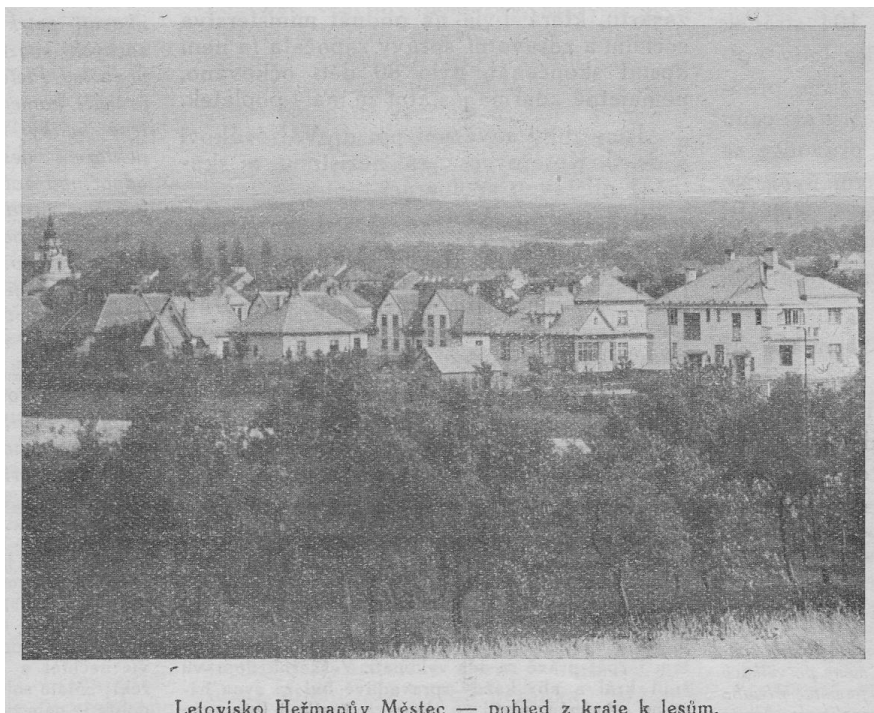
Příloha č. 16

Sbor církve českomoravské (dnes církve československé husitské) v Heřmanově Městci, převzato z: *Zájmy Heřmanoměstecka* č. 20 ze dne 27. 9. 1940, s. 1.

Příloha č. 17

Pohled na Heřmanův Městec, převzato z: *Zájmy Heřmanoměstecka* č. 8 ze dne 8. 4. 1939, s. 1.

Letovisko Heřmanův Městec — pohled z kraje k lesům.